

Tartalom

Bevezető.....	2
Összefoglalás.....	2
1. Külterületi lakóhely-típusok.....	3
2. A külterületen élők száma, aránya	8
3. A külterületen élők mobilitása.....	11
4. A külterületen élők főbb demográfiai jellemzői.....	13
4.1. Korcsoportos összetétel	13
4.2. Átlagéletkor.....	16
4.3. Iskolázottság.....	18
5. A külterületen élők gazdasági aktivitása.....	21
5.1. Gazdasági aktivitás térségi metszetekben.....	21
5.2. Foglalkoztatottak korcsoport és nemek szerint	29
5.3. Foglalkoztatottak nemzetgazdasági ág szerint.....	34
5.4. Foglalkoztatottak foglalkozási viszony szerint	39
5.5. Napi ingázás, közlekedés	41
6. A külterületi háztartások és családok főbb jellemzői.....	44
6.1. A háztartások mérete	44
6.2. Háztartás- és családtípus szerinti összetétel.....	45
6.3. A háztartások korcsoportos összetétele.....	48
6.4. A háztartások gazdasági aktivitás szerinti összetétele	48
7. A külterületen élők lakáskörülményei	51
7.1. A lakásokban és üdülőkhöz élők otthonának jellemzői.....	51
7.1.1. Építési év, falazat.....	51
7.1.2. Alapterület, szobaszám.....	53
7.1.3. Közműellátottság, felszereltség.....	54
7.1.4. A lakások komfortfokozata	57
7.2. A lakott egyéb lakóegységben élők otthonának jellemzői.....	58
Felhasznált irodalom	59
Források	59
Megjegyzések	59

Jelmagyarázat

További információk, adatok (linkek)

Táblázatok

Elérhetőségek

Bevezető

A rendszerváltásig jelentősen, a kilencvenes években mérsékeltebben csökkent a külterületi népesség száma, majd a 2001. évi népszámlálást követően növekedésnek indult. Elemzésünkben az ország külterületen élő népességének társadalmi és gazdasági életkörülményeit mutatjuk be a 2011. évi népszámlálás adatai alapján, és azt vizsgáljuk, hogy mi lehet e növekedés hátterében.

Összefoglalás

- Magyarországon a külterületi lakóhelyek kialakulása hosszabb történeti fejlődés eredménye, amely a természeti-földrajzi adottságok következtében elsősorban az Alföldön vált jellemzővé. A külterületen élők számát az 1950-es évektől különféle intézkedésekkel igyekeztek visszaszorítani. 2001 után ismét emelkedni kezdett a külterületen élők száma, de ez egyben a külterületi társadalom rendkívül sokszínűvé válását is eredményezte.
- A nagyobb városokban már az 1990-es évektől növekedett a külterületi népesség száma, amely a más településekről történő be-, illetve a belterületről való kiköltözések együttes eredménye. Mivel leginkább a gyermekes családok választották lakóhelyül a külterületi településrészeket, a korábbiakhoz képest megfiatalodott a külterületi népesség összetétele. Így a külterületen élők között 2011-ben kevesebb volt az idős ember, valamint a csak időskorúak alkotta háztartások aránya is alacsonyabb volt, mint belterületen.
- A külterületi társadalom rendkívül összetett, és a lakóhelytípus területi egyenlőtlenségeiből adódóan számos problémával is terhelt. A külterületen élők között 2011-ben sok volt a hátrányos helyzetű ember, amely hátrány többek között az iskolázottságban is mérhető. A fiatalabbak már iskolázottabbak voltak ugyan, de belterületi társaikhoz képest jelentős volt a lemaradásuk. Az összességében fiatalabb korösszetételű háztartások ellenére a foglalkoztatottal rendelkező háztartások részaránya is elmaradt a belterületitől, sőt ezek többségében is csak egy foglalkoztatott élt. A külterületi népesség körében tehát a 2011-es népszámlálás idején kevesebb volt a foglalkoztatott, több a munkanélküli és a rokkantsági ellátásban részesülő nyugdíjas, valamint az eltartott, mint belterületen. Mindezek következtében az eltartási teher is magasabb volt a belterületinél.
- A külterületi lakosoknak a legtöbb esetben sajátos életkörülményekkel kell szembenéznük. A jóval nagyobb távolságok miatt a belterületen természetes infrastrukturális ellátottság nem vagy csak aránytalanul magas anyagi ráfordítással érhető el. A külterületen élők nagyobb részének villannyal való ellátottsága megoldott, így a legalapvetőbb infrastruktúrák házilagosan kialakíthatók (pl. vezetékes víz, csatorna). A külterületi népesség egyre nagyobb hányada már nem a hagyományos értelemben vett magányos tanyán, hanem a belterület szomszédságában, esetenként utcás kialakítású körzetben él. A külterületi lakosok többsége azonban – különösen a kisebb településeken – régi, elavult lakásban lakik. A lakások több mint héttizede komfortos ugyan, de nagyok a területi különbségek.
- A sajátos természeti adottságokkal és történelmi hagyományokkal rendelkező, a Duna–Tisza közén elhelyezkedő Homokhátság speciális helyzete napjainkban is fennáll. A korábbiakban itt is nagyon sok külterületi lakóhely megszűnt, de jelentős részük megmaradt. A külterületi lakosok egyharmada még ma is ebben a térségben él. A Homokhátságon a hagyományos külterületi lét sokkal inkább meghatározó, mint az ország más területein.

1. Külterületi lakotthely-típusok

Külterület a települési önkormányzatok rendezési tervében¹ meghatározott belterület határán kívül fekvő rész, amely általában mező- vagy erdőgazdasági terület. Külterületi lakotthely a város vagy község közigazgatási határa, valamint a központi és egyéb belterületi határ közötti részen – a külterületen – található, általában kisebb népességszámú településrész,² amely lehet például őrház, egymagában álló tanya vagy csoportos tanyák, üzemi lakótelep, faluszerű utcás település stb. A KSH a népszámlálási gyakorlatban azt a területet tekinti külterületi településrésznek, ahol legalább egy személyt összeírtak, vagy ahol legalább egy üres (nem lakott), de egyébként használható lakás van.³ A népszámlálás alkalmával összeírt lakásokat a környezetük eltérő lakóövezeti jellege⁴ alapján a külterületi lakotthelyek különböző típusaiba soroljuk.

Csoportos beépítésű külterületi utcakép Somogy megyében

Fotó: Puskás Ferencné.

A 2011. évi népszámlálás adatai szerint **a külterületi népesség döntő többsége, 77%-a magányos vagy csoportos beépítésű külterületi lakott helyen élt.** A népszámlálási módszertan szerint az ilyen lakóövezetet többnyire mezőgazdasági, erdőgazdasági hasznosítású lakóházak (pl. tanya, tanyacsoport, őrház, erdészház) jellemzik. E hagyományos külterületi lakóövezet mellett azonban más jellegű külterületi lakotthely-típusok is léteznek. Ezek közül a legutóbbi népszámlálás időpontjában a családi házas, falusias lakóövezetben, valamint a zártkerti területen lakó külterületi népesség képviselt jelentősebb, 11, illetve 8,1%-os részarányt.

A hagyományos külterületi lakóövezetben élők aránya csökkenő tendenciát mutat, az utóbbi időben ugyanis egyre kevesebben költöztek ilyen jellegű területre. A nem születésük óta helyben lakók közül az 1990-ig odaköltözőknek még 84, a 2006–2011 óta ott élőknek pedig már csak 74%-a lakott magányos vagy csoportos beépítésű külterületi lakotthelyen. A 2011. évi külterületi lakcímükre 2005 után költözők között a családi házas, falusias övezetben élők aránya másfélszerese, a zártkerti területen élőké pedig közel háromszorosa volt, mint az 1990-ig odaköltözőknél.

¹ A településszerkezeti terv, a szabályozási keretterv és a szabályozási terv összessége. Forrás: <http://www.e-epites.hu/dokumentacios-kozpont/altalanos-informaciok/telepulesrendezesi-fogalmak>. Letöltés dátuma: 2016. május 26.

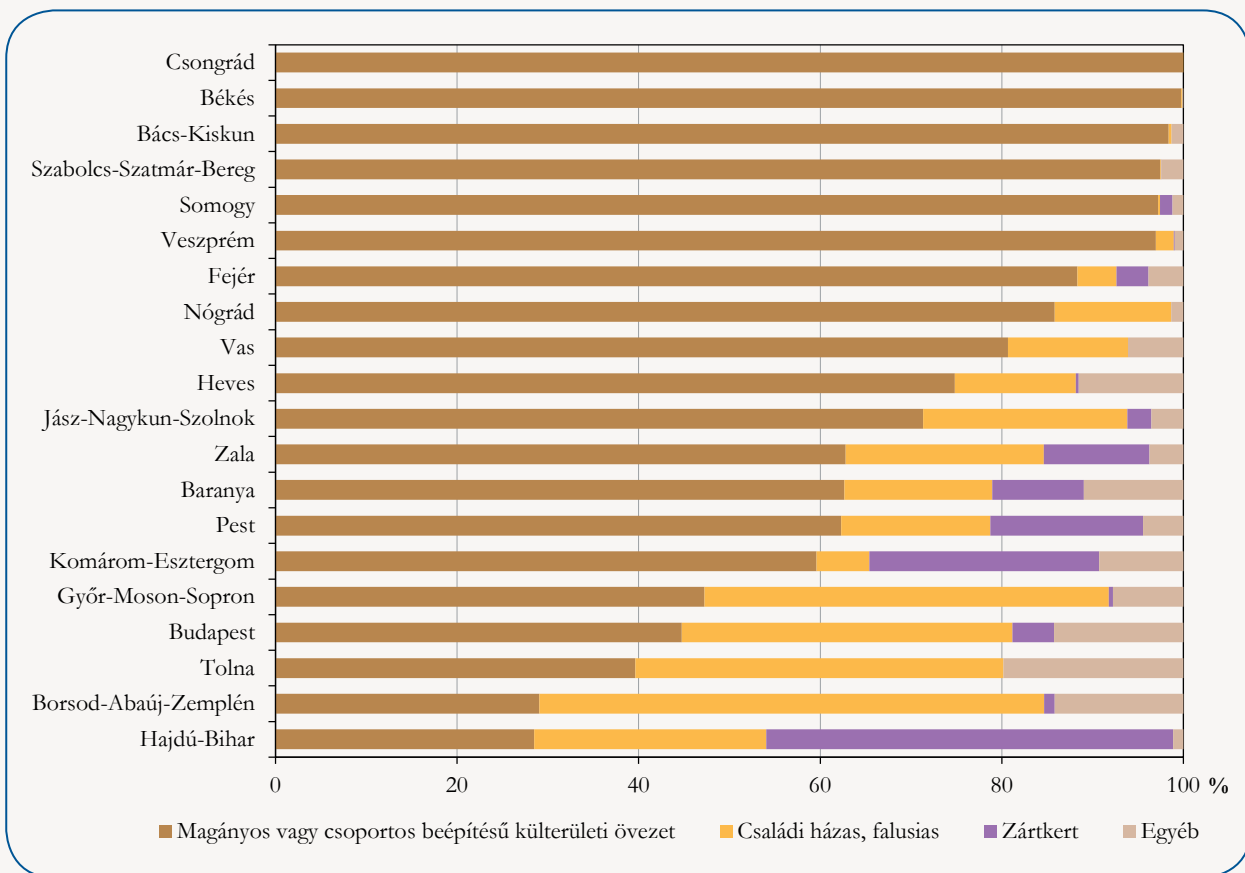
² Forrás: KSH, Módszertani információk (metaadatok): http://www.ksh.hu/apps/meta.objektum?p_lang=HU&p_menu_id=220&p_ot_id=200&p_obj_id=2325&p_session_id=56116466. Letöltés dátuma: 2016. május 26.

³ Forrás: KSH, Népszámlálás 2011: <http://www.ksh.hu/nepszamlalas/docs/modszertan.pdf>. (Területi egységek. 3. o.). Letöltés dátuma: 2016. május 26.

⁴ Az egyes lakóövezeti jelleg kategóriák leírását lásd: <http://www.ksh.hu/nepszamlalas/docs/modszertan.pdf>. (A környezet lakóövezeti jellege. 23. o.). Letöltés dátuma: 2016. május 26.

1. ábra

A külterületen élők lakóövezeti jelleg szerinti összetétele megyénként, 2011

A külterületi lakóhely környezetének lakóövezeti jellegét tekintve – területi egységenként és településtípusonként egyaránt – jelentős különbségek figyelhetők meg. 2011-ben a megyék többségében **a magányos vagy csoportos beépítésű külterületi övezetben** lakók voltak többségben, az arányok azonban meglehetősen széles skálán mozogtak. Míg az Alföld legnagyobb részén – elsősorban a Dél-Alföldön –, de Veszprém és Somogy megyékben is szinte mindenki hagyományos külterületi környezetben lakott, addig néhány megyében más lakóövezeti forma volt a meghatározó. Tolna (41%), Győr-Moson-Sopron (45%) és Borsod-Abaúj-Zemplén (56%) megyékben **a családi házas, falusias övezet**, Hajdú-Bihar megyében pedig a **zártkerti területeken** élők képviselték a legnagyobb részarányt (45%) a külterületi lakosok között.

Zártkertek Debrecen külterületén

Fotó: Dobány Zoltán.

A különböző településtípusok közül a községek voltak azok, ahol arányaiban a legtöbben (85%) éltek magányos vagy csoportos beépítésű külterületi településrészekben. A családi házas, falusias övezetek és az üdülőterületek a fővárosban voltak a legnépszerűbbek: ebben a két lakóövezet-típusban élt Budapest külterületi népességének a fele. A zártkerti településrészek leggyakrabban a megyei jogú városokban fordultak elő, ahol a külterületen élők 16%-a választott eredetileg mezőgazdasági kiskertet lakóhelyéül.

A külterület láthatóan átalakulóban van, a hagyományos, mezőgazdasági tevékenységre épülő külterületi életforma visszaszorulásával egy időben újfajta külterületi népességmozgások indultak be (városokból kiköltöző magas és alacsony társadalmi státuszú csoportok), így a külterületen élők társadalmában ma már nagyon különböző élethelyzetekkel találkozhatunk.

A tanyákról

A külterület fogalma a köztudatban gyakran szorosan összefonódik annak egy klasszikus formájával, a tanyával, és időnként – tévesen – egymás szinonimájaként is használják őket. Fontos azonban megjegyezni, hogy a magyar tanyák jogi szempontból nem képeznek önálló közigazgatási egységet, hanem valamely városnak vagy községnek a külterületéhez⁵ tartoznak. Mindamelllett a népszámlálási statisztika külön nem méri fel a tanyán élő népességet, a kérdőívekből csak az derül ki, hogy külterületen található-e az összeírt lakás, illetve az összeírt személy külterületen él-e. A tanyán élők külterületi népességen belüli részét csak becsülni lehet, mégpedig a magányos vagy csoportos beépítésű lakóövezetben lakók arányát alapul véve, ami 2011-ben a külterületen élők több mint háromnegyede volt.

A tanyák kialakulása hosszú történeti fejlődés eredménye. A 18. század második felétől a 19. század közepéig tartó időszakban alakult ki a szántóföldi tanyarendszer, de ebben az időszakban még nem lakták állandóan a tanyákat, csupán a gazdálkodás, a nagyobb mezőgazdasági munkák színhelyeiként szolgáltak. A 19. század közepétől vette kezdetét a szántóterületek kiterjesztése, ami a korábbi legelőterületek feltörése, a szabályozott folyóvizek, lecsapolt mocsarak után művelhetővé vált területek termelésbe való bevonása tett lehetővé. Mindez a tanyarendszer további területi kiterjedését eredményezte. A szántóföldi termelés belterjesebbé válásával (ami a külterjes gazdálkodással szemben olyan termelési eljárás, amelyet a területegységre jutó nagyobb ráfordítás és nagyobb hozam jellemez⁶) megnövekedett a munkaszükséglet, így huzamosabb tanyai ott-tartózkodást eredményezett. Ekkor már állandó tartózkodásra alkalmas hellyé vált a tanya, bár a kiköltözött családok várostól, falutól való teljes elszakadása még csak szórványosan fordult elő. A 19–20. század fordulójától kezdve a mezőgazdasági termelés továbbfejlődését – feltérésre alkalmas legelők hiányában – elsősorban már nem a területi kiterjedés (külterjesség), hanem a belterjesülés jelentette. Az ezzel járó több és nagyobb gondosságot igénylő munka az ezzel foglalkozók teljes kitelepülését tette szükségessé. Társadalmi szempontból mérföldkő volt a tanyaközpontok kialakulása, ezek működése segítette elő a kitelepültek szükségleteinek kielégítését. A tanyaközpontokból a későbbiekben gyakran önálló települések fejlődtek ki.⁷

A második világháborút követő földosztás eredményeként 70–75 ezer tanya épült fel. Lakóik elszakadását az anyatelepülésüktől belterületi lakóházaik államosítása is gyorsította, így újabb tanyaközségek önállósultak. A szocialista államhatalom az 1949-ben alakult Tanyai Tanács irányítása mellett akarta felszámolni a tsz-szervezés akadályának tekintett tanyarendszert. Ennek során egyrészt a tanyás határrészek önálló községgé alakulását szorgalmazta, másrészt a külterületen élőket előbb állami támogatással, majd a külterületi építési tilalom bevezetésével ösztönözte a belterületre való költözésre.⁸ Az 1950-es évek első felétől a zárt beépítésű belterülettel rendelkező önálló települések kialakításával

⁵ Külterület: a település közigazgatási területének belterületnek nem minősülő, elsősorban mezőgazdasági, erdőművelési, vízgazdálkodási vagy különleges (pl. bányá, vízmeder, hulladéktelep) célra szolgáló vagy művelés alatt nem álló természetközeli része. Forrás: 321/2012. (XI. 16.) Korm. rendelet – a területszervezési eljárásról. 1. § 6. pont

⁶ Forrás: Magyar Elektronikus Könyvtár, Magyar Néprajzi Lexikon: <http://mek.niif.hu/02100/02115/html/1-661.html>. Letöltés dátuma: 2016. május 26.

⁷ Erdei Ferenc: Magyar tanyák. Akadémia Kiadó, Budapest, 1976. 95–133. o.

⁸ Duró Annamária: A tanyai társadalom. In: Tanyakutatás, 2005. Kutatási jelentések, 3. füzet. A homokhátsági tanyák társadalmi és szociális problémái. MTA RKK Alföldi Tudományos Intézete, Kecskemét, 2005. 13–14. o.

megkezdődött a tanyásodás mértékének apadása. Az 1960-as évektől a gazdaságpolitika a nagyüzemi gazdálkodást támogatta. Ott, ahol a sűrűn tanyásodott térségek a kedvező adottságú termőhelyek táblásítását akadályozták, nem maradhattak fenn. Az 1970-es évektől kezdődött a határbeli népesség csökkenésével járó tanyapusztulás, amely napjainkban is tart.⁹

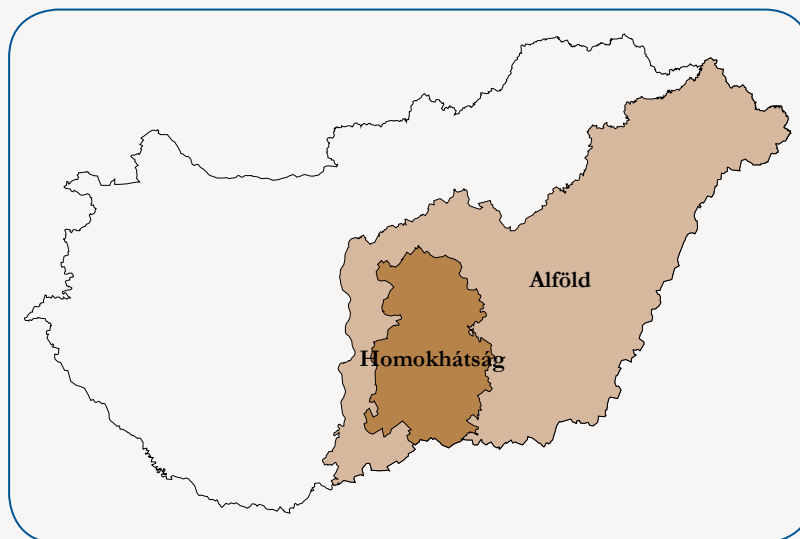
Az építési korlátozásokat 1986-ban oldották fel, majd a rendszerváltást követően visszaállították a föld magántulajdonát. A termelés korábbi struktúrájának megszűnésével (a tsz-ek felszámolásával) sokan veszítették el korábbi jövedelmüket. Ezzel egy időben megszűnt az állami nagyipar és a mezőgazdasági szektor kvalifikálatlan munkaerő iránti szükséglete, és az így tartósan perifériára szorult társadalmi rétegek egy része a városoktól távolabb eső településekre, illetve azok külterületére vándorolt. Az alacsony ingatlanárak és a megélhetéshez legszükségesebb javak termelésére alkalmas földhöz jutás lehetősége tette számukra vonzóvá ezeket a térségeket.¹⁰

Ugyanakkor – a magyar tanyakutatók szerint – ezeknek a gazdasági vérkeringésből kimaradó területeknek a felzárkózása lelassult, ezen belül az alföldi tanyás térségek halmozottan hátrányos helyzetbe kerültek. Periferikus helyzetüket számos társadalmi-gazdasági tényező indokolja: elöregedő és elnéptelenedő térségben élő magas munkanélküliségű, csökkenő életszínvonalú, szociális gondokkal küszködő lakosság, alacsony versenyképességű gazdaságszerkezet, infrastrukturális elmaradottság.¹¹

A Duna–Tisza közén húzódó Homokhátságon¹² elsősorban az eltérő természeti adottságok miatt a tanyák fejlődése sajátosan alakult. Ezen a területen a homokos talaj megkötése érdekében szőlőt és gyümölcsfákat telepítettek, így nem a szántóföldi gazdálkodás vált meghatározóvá. A tanyarendszer tulajdonjogi előfeltételének tekinthető mezei kertek igen korán (Kecskemét és Nagykőrös környékén már a 16. században) megjelentek, ráadásul a homokos talaj sokkal jobb körülményeket biztosított az állandó külterületi letelepedéshez, mint az esős őszi időszakban sártengerré változó feketeföld. Az Alföld más térségeihez képest a legnagyobb különbség a II. világháborút követően alakult ki, amikor a szántóföldi tanyák jelentős része megszűnt, a Homokhátság kertészeti tanyái viszont nagyrészt fennmaradtak, mert a homokos térség alkalmatlan volt a nagyüzemi gazdálkodásra.¹³

2. ábra

Tanyás térségek Magyarországon

⁹ Dóka Richárd: A homokhátsági tanyák térségi szintű környezeti vonatkozásai. In: Tanyakutatás, 2005. Kutatási jelentések, 1. füzet. A tanyás térségek környezete. MTA RKK Alföldi Tudományos Intézete, Kecskemét, 2005. 6–14. o.

¹⁰ Kovács András Donát: A tanyák társadalmi környezete és a helyi tudás szerepe a környezeti konfliktusok feloldásában. In: Tanyakutatás, 2005. Kutatási jelentések, 1. füzet. A tanyás térségek környezete. MTA RKK Alföldi Tudományos Intézete, Kecskemét, 2005. 34. o.

¹¹ Kovács András Donát: A tanyás térségek környezeti konfliktusai. In: Tanyakutatás, 2005. Kutatási jelentések, 1. füzet. A tanyás térségek környezete. MTA RKK Alföldi Tudományos Intézete, Kecskemét, 2005. 17-18. o.

¹² A Homokhátság tájegységet 61 Bács-Kiskun megyei, 22 Csongrád megyei és 21 Pest megyei település alkotja. Forrás: Csatári Bálint: Homokhátság, 2004. Szembesítés, lehetőségek, teendők. MTA RKK Alföldi Tudományos Intézet, Kecskemét, 2004.

¹³ Duró Annamária: A tanyai társadalom. In: Tanyakutatás, 2005. Kutatási jelentések, 3. füzet. A homokhátsági tanyák társadalmi és szociális problémái. MTA RKK Alföldi Tudományos Intézete, Kecskemét, 2005. 2–14. o.

2005-ben a VÁTI Kht. az MTA RKK Alföldi Tudományos Intézetével együttműködve végzett egy felmérést a Pest, Bács-Kiskun és Csongrád megyékben fekvő Homokhátság 104 településén, amelynek célja a tanyavilág problémáinak átfogó feltárása volt. A felmérés eredményei alapján készült helyzetértékelés rámutatott arra, hogy a megszűnt és lakatlan, valamint az időskorúak által lakott tanyák nagy aránya egy olyan trendet mutat, amely alapján a jelenleg még álló tanyák harmada is lakatlanná válhat vagy eltűnhet. A kiköltözés és a nyaralónak való megvásárlás ezt a folyamatot némileg ellensúlyozta, a hagyományos tanyai életforma azonban mindenféleképpen visszaszorult. A kiköltözés ugyanis sok esetben a lelegezetebb családok részéről történik, akik a közüzemi díjak és egyéb költségektől való szabadulás céljából költöznek ki, ezáltal a tanyai szegénységet tovább mélyítik, de gazdálkodást nem folytatnak.¹⁴

A tanyarendszer problémáinak kezelése kormányzati szinten is sürgetővé vált, ezért 2011-ben az akkori Vidékfejlesztési Minisztérium meghirdette a Tanyafejlesztési Programot, az alföldi tanyás térségek (Észak- és Dél-Alföld hat megyéjében és Pest megye déli részén¹⁵) megőrzésére, fejlesztésére, az ott élők és gazdálkodók helyzetének javítására, amelynek keretében évről évre támogatási lehetőséget biztosít a tanyás települések, tanyai gazdálkodók számára.¹⁶

A külterületi népesség jellemzőinek vizsgálatánál – a fentiekből adódóan – mindenképpen indokolt az Alföld és azon belül a Homokhátság területét kiemelni. A népszámlálási adatok is alátámasztják ennek szükségességét, mivel egyrészt a külterületi népesség jelentős része az Alföldön, elsősorban a Homokhátságon él, másrészt a magányos vagy csoportos beépítésű lakóövezetben élők aránya ezeken a területeken jelentősen meghaladta az országos külterületi átlagot. A Homokhátságon 2011-ben a külterületi lakosok túlnyomó része ilyen típusú külterületi övezetekben lakott. 95%-os arányuk az Alföld többi részének átlagát 21, az ország más területeinek átlagát pedig 33 százalékponttal haladta meg.

¹⁴ Forrás: VÁTI-honlap. Összefoglaló az MTA RKK ATI és a VÁTI Kht. által „Átfogó fejlesztési program a tanyás térségek helyzetének a javítására, különös tekintettel a tanyavillamosítási feladatokra” címmel végzett munkáról. http://www.vati.hu/files/sharedUploads/docs/osszefoglalo_0930.pdf. Letöltés dátuma: 2016. május 26.

¹⁵ Az alföldi tanyás térségek megőrzésére, fejlesztésére irányuló Tanyafejlesztési Program keretében nyújtott támogatások igénybevételének feltételeiről a Földművelésügyi Miniszter által kiadott 35/2015. (VI.30.) számú rendelet szerint tanyás térségek Bács-Kiskun megye, Békés megye, Csongrád megye, Hajdú-Bihar megye, Jász-Nagykun-Szolnok megye, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye összes járása, továbbá Pest megye Ceglédi, Dabasi, Gyáli, Monori, Nagykátai, Nagykőrösi, Ráckevei, Szigetszentmiklósi, Vecsési járása.

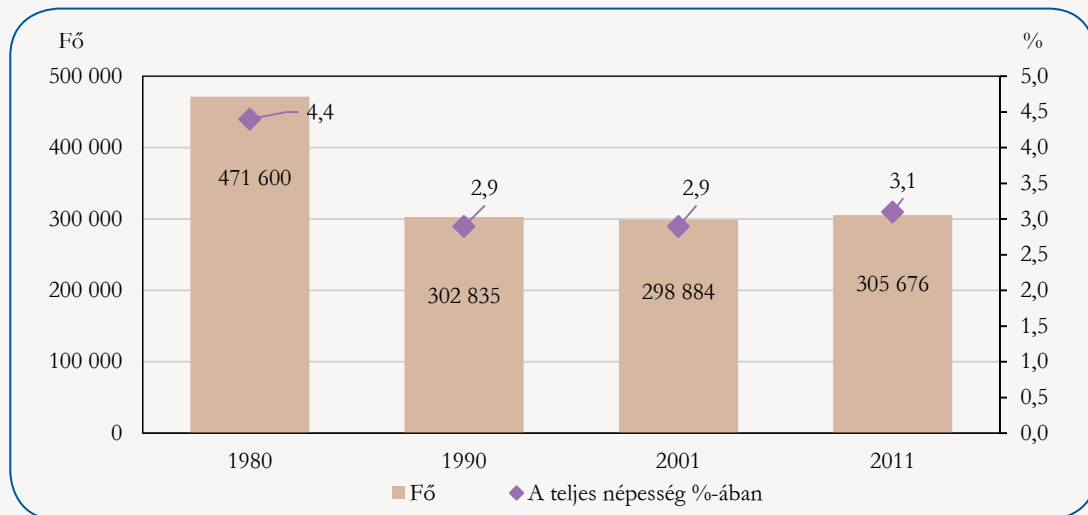
¹⁶ B/38. számú Jelentés a tanyák és tanyás térségek megőrzéséről és fejlesztéséről szóló 49/2009. (V.27.) OGY határozatban foglaltak 2011 és 2012. évi végrehajtásáról.

2. A külterületen élők száma, aránya

A külterületi népesség csökkenése a nyolcvanas években még egyértelműen megmutatkozott. A rendszerváltást követően a külterületi építési korlátozások feloldásával, a föld magántulajdonának visszaállításával felértékelődött a külterület, és egyre többen a kiköltözés mellett döntöttek.¹⁷

3. ábra

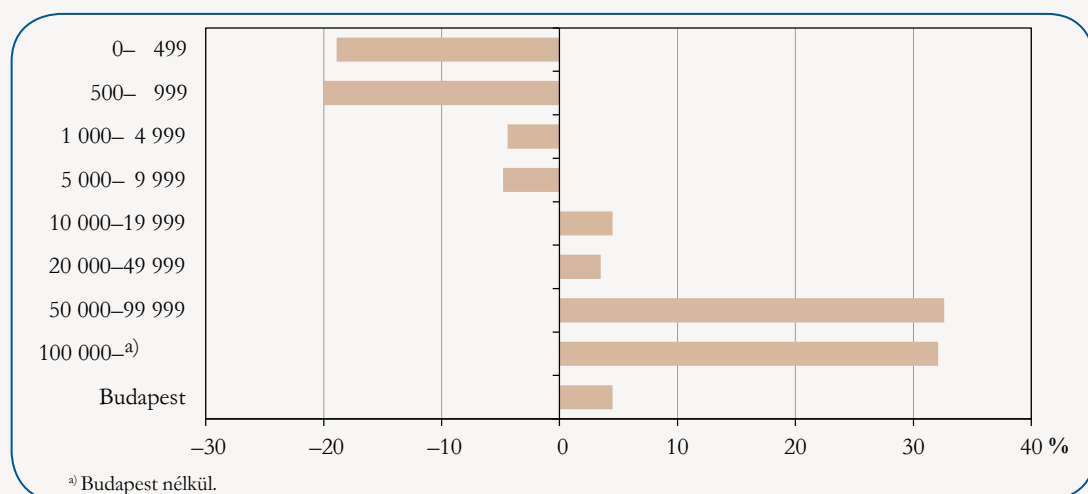
A külterületi népesség alakulása

A kilencvenes években lelassult a külterületen élők számának csökkenése, sőt a nagyobb települések egy részében – településtípus szerint a fővárosban, valamint a megyei jogú városok többségében – a külterületen élők száma növekedett. A 2001. évi népszámlálást követően országosan is emelkedett a külterületi lakosság száma. 2011-ben az ország területén 306 ezer fő élt külterületen, ez 2,3%-kal több, mint tíz évvel korábban. A megyei jogú városok külterületi népessége bővült leginkább (31%-kal), ugyanakkor a községek külterületi lakónépessége 7,3%-kal csökkent. A települések népességnagyság-kategória szerinti adatai is egyértelműen alátámasztják, hogy az elmúlt évtizedben a kisebb települések veszítettek külterületen élő népességükből.

4. ábra

A külterületi népesség változása a települések népességnagyság-kategóriája szerint, 2011 (2001=100)

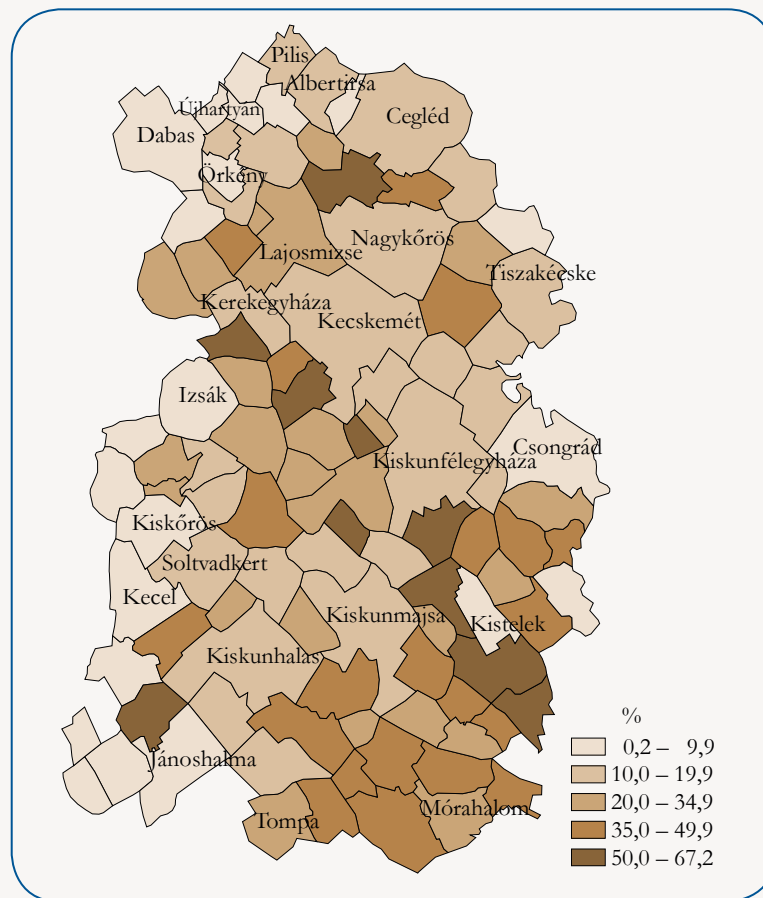
¹⁷ Duró Annamária: A tanyai társadalom. In: Tanyakutatás, 2005. Kutatási jelentések, 3. füzet. A homokhátsági tanyák társadalma és szociális problémái. MTA RKK Alföldi Tudományos Intézete, Kecskemét, 2005. 16. o.

A külterületen élők számának alakulásában és területi elhelyezkedésében még ma is kulcsfontosságú szerepet töltenek be a természeti-földrajzi adottságok, valamint a történelmi örökség. 2011-ben **az ország külterületi népességének kétharmada az Alföldön, az alföldieknek pedig csaknem fele a Pest, Bács-Kiskun és Csongrád megyéken áthúzódó Homokhátság településein – azaz tanyás térségben – lakott.**

2011-ben az alföldi népesség 6,1%-a élt külterületen, míg az ország többi térségében mindössze 1,5%-uk. Ez az arány a Homokhátságon jóval magasabb, 18% volt. A Homokhátságon még mindig vannak olyan települések, ahol többen lagnak külterületen, mint belterületen. 2011-ben kilenc ilyen település¹⁸ volt, amiből hét az ötvenes években (az anyatelepülésről leválasztott külterületen) létrehozott tanyaközség, kettő viszont csak később vált önálló községgé.

5. ábra

A külterületi népesség aránya a Homokhátság településein, 2011

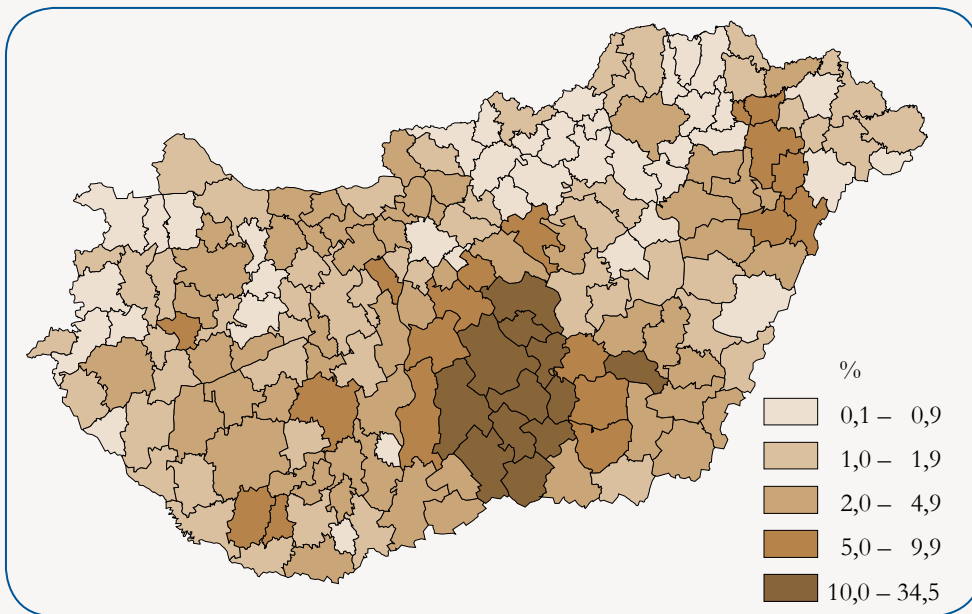
A Kunszállásból kialakított Fülöpjakab 1989-ben, a korábban Jászszentlászló részét képező Móricgát pedig 1993-ban önállósult.¹⁹ A külterületi népesség aránya ez utóbbi településen volt a legmagasabb, 2011-ben elérte a 67%-ot. Az előző, 2001. évi népszámláláshoz képest azonban a Szeged külterületéből kialakított Szatymaz kivételével a többi nyolc községben mérséklődött a külterületi népesség aránya. A községekben élő külterületi népesség arányának csökkenése viszonylag gyakori, a növekvő arányok inkább a nagyvárosok szuburbán területeire történő kiköltözések eredményei. A Homokhátságon e tekintetben Kecskemét emelhető ki, ahol a 2001 és 2011 közötti időszakban 2,8 százalékponttal, 16%-ra emelkedett a külterületi lakosok aránya.

¹⁸ Pest megyében Csemő, Bács-Kiskun megyében Fülöpjakab, Helvécia, Kéleshalom, Móricgát és Petőfiszállás, Csongrád megyében pedig Balástya, Csengele és Szatymaz.

¹⁹ Forrás: KSH, Magyarország Helységnévtára: <http://www.ksh.hu/apps/hntr.main>. Letöltés dátuma: 2016. május 26.

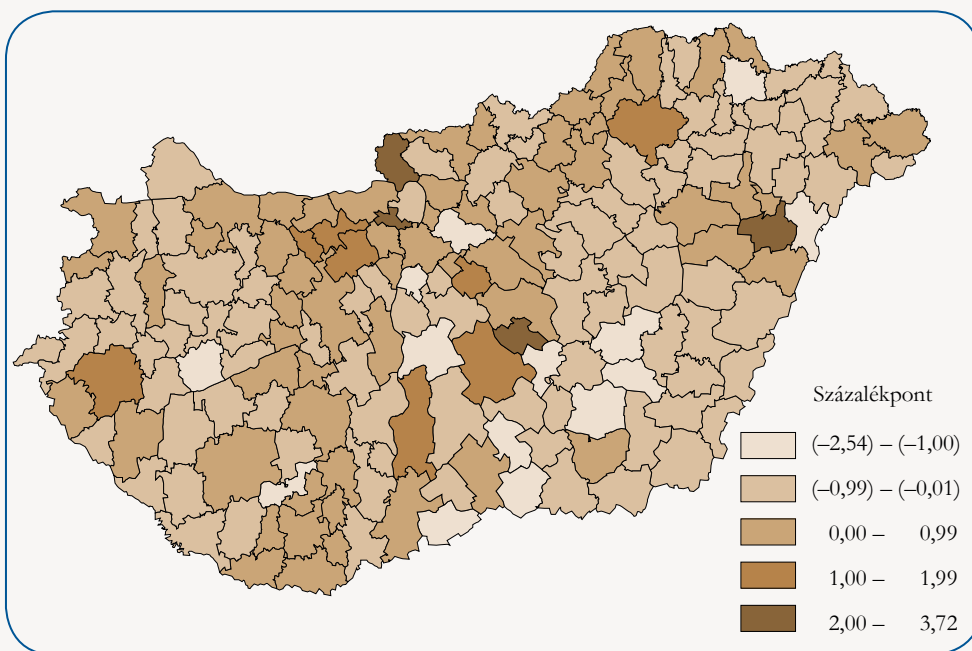
6. ábra

A külterületi népesség aránya járásonként, 2011

7. ábra

A külterületi népesség arányának változása járásonként 2001 és 2011 között*

* A mutatók számítása a mindenkor bel- és külterületi besorolásoknak megfelelően történt.

Az Alföld egyes térségeiben, különösen a Homokhátságon továbbra is jelentős a külterületi népesség, de a rendszerváltást követően inkább az ország más részeiben növekedett a külterületen élők száma. A 2001–2011 közötti időszakban az országos 2,3%-os növekedéssel szemben az Alföldön 0,9% a csökkenés, de a Homokhátságon is országos átlag alatti, mindössze 0,5% a növekedés. **Átalakulóban a külterületi társadalom: a hagyományos, tanyai népesség aránya csökken, míg a zömében nagyobb városok környezetében élők száma növekszik.** Így különösen a kisebb települések vesztesége nagy, ami az Alföldön, ezen belül a Homokhátságon is meghaladta az országos átlagot. A Homokhátság legfeljebb 500 főt számláló községei az utóbbi tíz évben külterületi népességük 33%-át, de az 500–999 fő közöttiek is 23%-át elveszítették (az országos átlag mindkét kategóriában 20% körüli volt).

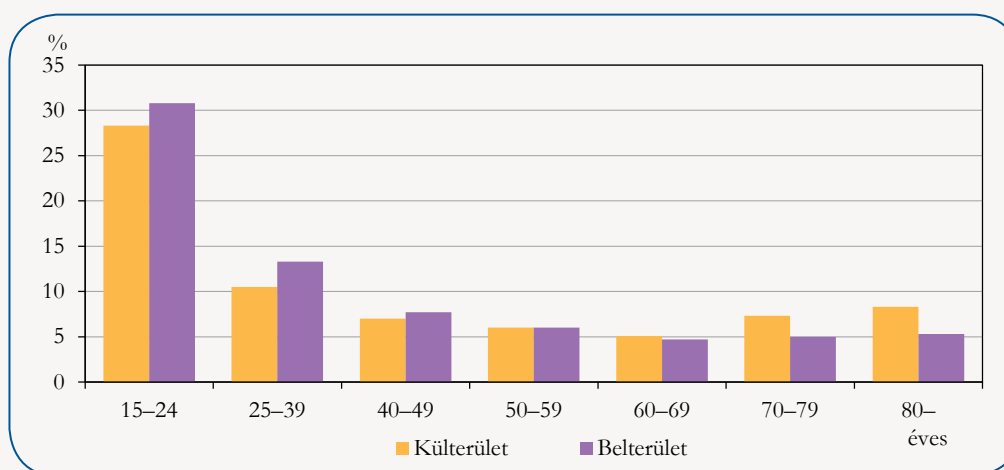
3. A külterületen élők mobilitása

A külterületi népesség társadalmi-demográfiai jellemzőinek utóbbi két évtizedben megindult átalakulása jelentősebb népességmozgással járt együtt. 2011-ben a **306 ezer külterületi lakosnak csak 18%-a, 55 ezer fő élt születés kori lakóhelyén.** Ez az arány összességében a belterületi lakosok esetében is hasonló volt, az ország egyes területein azonban nagyobb különbségek is kialakultak. Az életük során soha nem költözők aránya a megyék többségében alacsonyabb volt külterületen, mint belterületen. Jelentősebb eltérés a Homokhátság nagy részét magába foglaló Csongrád és Bács-Kiskun megyékben, illetve Fejér, Győr-Moson-Sopron és Komárom-Esztergom megyékben mutatkozott, ahol külterületen a születés kori lakóhelyükön élők aránya 4–6 százalékponttal elmaradt a belterületitől.

Korcsoport szerint inkább a fiatalabb felnőtt korosztályoknál figyelhető meg a külterületi népesség belterületinél nagyobb mobilitása. A tendencia az 50–59 éves korcsoportban fordult meg, ugyanis a náluk idősebbek közül a külterületen élők nagyobb arányban maradtak a születés kori lakóhelyükön.

8. ábra

A születés kori lakóhelyükön élők korcsoportonkénti aránya a 14 évesnél idősebbek körében, 2011

A nem a születés kori lakóhelyén élő 251 ezer fős külterületi népesség jelentős része – országosan 78%-a – 1990 után költözött a legutóbbi népszámlálás idején meglévő külterületi lakcímére. Ezzel szemben a más lakóhelyet választott belterületi lakosoknál ez az arány csak 65% volt. Különösen 2006 és 2011 között gyorsult fel a külterületi lakosok lakóhely-változtatásának üteme. Országos átlagban az 1990 után költözők közel fele ezekben az években keresett magának új lakóhelyet. Életkor szerint előrehaladva nyilvánvalóan csökken a lakóhely-változtatás iránti igény, de a 2011-ben hatvanas éveikben járó külterületi lakosoknak még mindig igen jelentős hányada, 59%-a 1990 után váltott lakóhelyet. Belterületen ez utóbbi arány mindössze 34% volt.

A kilencvenes évektől kezdve a külterületi lakosság körében Borsod-Abaúj-Zemplén, Hajdú-Bihar és Komárom-Esztergom megyék külterületein volt a legnagyobb népességmozgás. Mindhárom megyében a nem születés kori lakóhelyén élő külterületi népesség 86%-a 1990 után költözött 2011. évben meglévő külterületi lakóhelyére. A rendszerváltást követően elsősorban a nagyobb települések külterületein emelkedett a népességmozgás. A megyei jogú városok külterületi lakosainak 84%-a 1990 után választotta ki legutóbbi lakóhelyét, míg a községekben csak 75%-a.

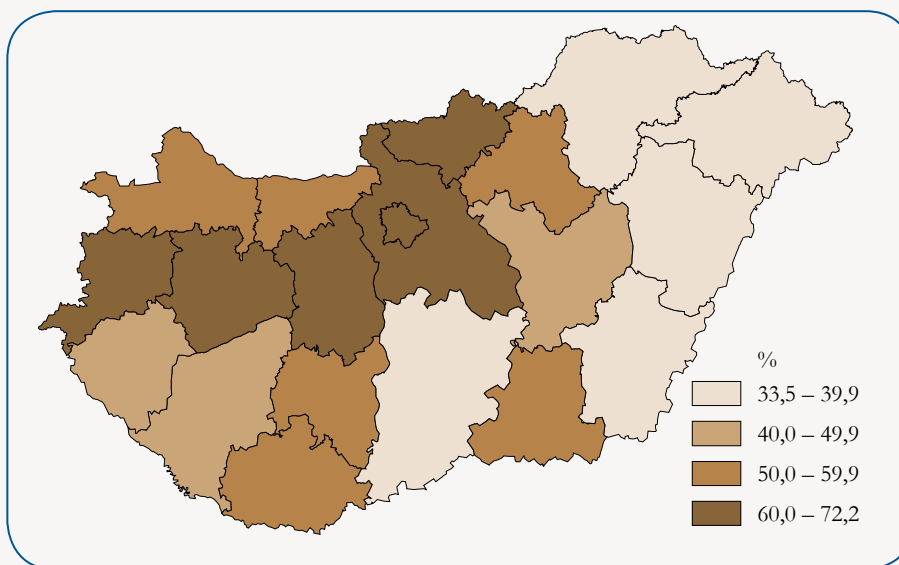
Az 1990 utáni időszakban az **Alföld, ezen belül különösen a Homokhátság külterületein kisebb mértékű volt a népességmozgás,** mint az ország más térségeiben. Míg a Homokhátságon a költözők 73%-a, az Alföldön pedig 75%-a, addig az ország más részeiben 83%-a 1990 után választotta ki a legutóbbi népszámlálás idején meglévő külterületi lakóhelyét. Az Alföldön is a nagyvárosok külterületein volt nagyobb az 1990 utáni népességmozgás. Ez leginkább Debrecenben szembetűnő, ahol a külterületi

lakosok 89%-a az 1991–2011 közötti időszakban költözött legutóbbi lakóhelyére. Kecskeméten a külterületen élőknek csak 80%-a költözött ezekben az években, a Homokhátságon ugyanis a városok közül inkább Pest megyében (pl. Pilis külterületére) történt nagyobb arányú népességmozgás, ahol már a főváros vonzása is érvényesült.

A kilencvenes évektől a társadalmi-gazdasági körülmények jelentős területi átrendeződése is hozzájárult a jobb megélhetési lehetőségek érdekében történő településváltással is egybekötött vándorláshoz. **A legutóbbi költözésük során a külterületen élőknek 48%-a, 121 ezer fő választott más települést lakóhelyként, melynek mértéke jellemzően az ország nyugati és középső térségében volt magasabb.**

9. ábra

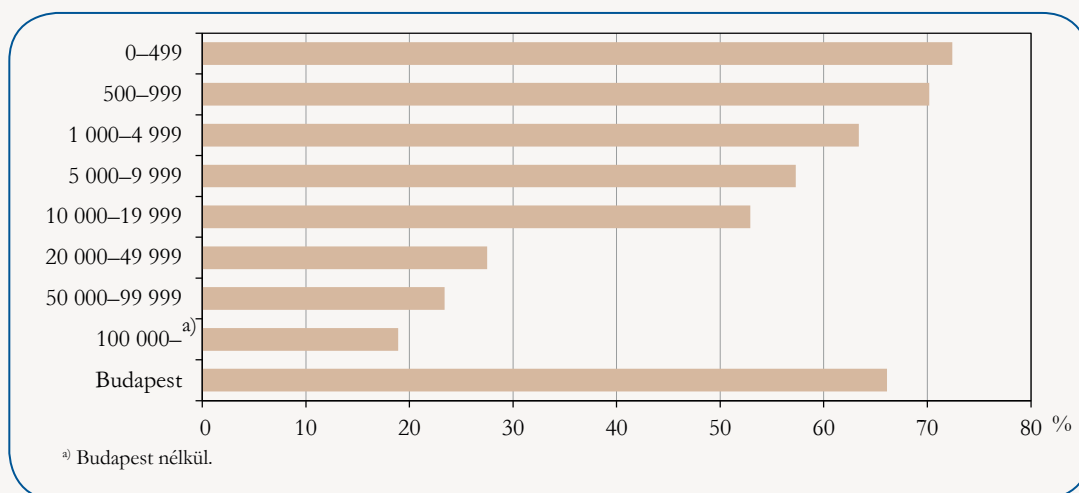
A lakóhelyet változtatott külterületi népességből a más településre költöztek aránya, 2011

A más településre költözés leginkább a budapestieket és a községekben élőket (arányuk egyaránt 66%), legkevésbé pedig a megyei jogú városok külterületi lakosait jellemezte, akiknek mindössze 20%-a érkezett az új lakóhelyül választott város határain túlról. Mindez a települések népességnagyság-kategóriái alapján is megmutatkozott, a nagyobb népességnagyság-kategóriába tartozó településeken ugyanis (Budapest kivételével) csökkent azok aránya, akik más városból vagy községből érkeztek.

10. ábra

A lakóhelyet változtatók közül a más településre költöztek aránya a települések népességnagyság-kategóriája szerint, 2011

A nagyobb lélekszámú városok esetében egyértelműen a településen belüli költözés dominál, míg Budapest esetében sokkal inkább az agglomerációba való áttelepülés a jellemző. A kisebb települések belterületéről sokkal kevésbé jellemző a kiköltözés. Nagyobb városok környezetében levő községekben a jobb munka- és tanulási lehetőségeikért való lakóhely-változtatás is meghatározó. A költözések üteméből, irányából látható, hogy a hagyományos külterületi életforma és gazdálkodási tevékenység az ország jelentős részén fokozatosan háttérbe szorul, a belterület határain kívül lakóhelyet keresők egy részét egészen más tényezők motiválják, mint korábban.

4. A külterületen élők főbb demográfiai jellemzői

4.1. Korcsoportos összetétel

A 2011. évi népszámlálás idején **külterületen összességében fiatalabb népesség élt**, mint belterületen. A külterületen élő 60 évesek és idősebbek száma csak 24%-kal haladta meg a gyermekek számát, belterületen viszont 62%-kal több időskorú élt, mint gyermek.

1. tábla

A népesség korcsoportos összetétele, 2011

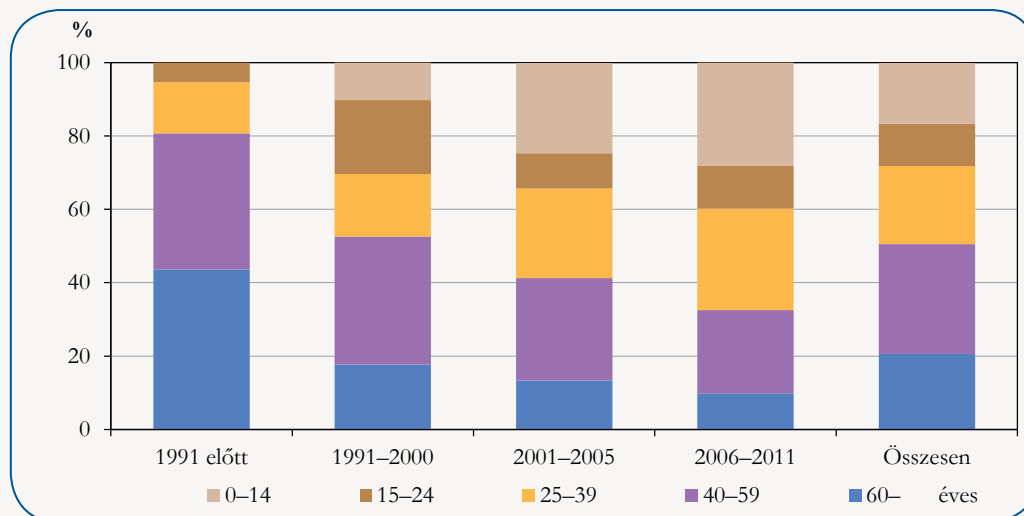
Megnevezés	0–14	15–59	60–	Összesen
	éves			
	Száma, fő			
Külterület	50 787	191 969	62 920	305 676
Belterület	1 396 872	5 966 889	2 268 191	9 631 952
Összesen	1 447 659	6 158 858	2 331 111	9 937 628
	Megoszlása, %			
Külterület	16,6	62,8	20,6	100,0
Belterület	14,5	61,9	23,5	100,0
Összesen	14,6	62,0	23,5	100,0

A külterületen és a belterületen élők korcsoportos összetételének különbségei arra utalnak, hogy sok gyermekes család költözött ki külterületre. A külterületen élők ugyanis főként a 0–14 éves gyermekek és a 40–59 éves felnőttek körében képviseltek magasabb részarányt a belterületi lakosokhoz mérten.

A külterületi népesség **korösszetétele az elmúlt időszak költözési hullámát követően úgy módosult**, hogy még a 2001–2005 között költözők vagy külterületre születettek közül is minden negyedik lakos legfeljebb csak 14 éves volt, a 60 évesek és idősebbek pedig csak 13%-ot képviseltek 2011-ben. A 2005 után költözők vagy születettek körében pedig még ennél is inkább eltolódott a külterületi népesség korösszetétele a fiatalabbak javára.

11. ábra

**A külterületen élők korcsoportos összetétele
a jelenlegi lakcímen tartózkodás kezdete szerint, 2011**

A korösszetétel költözés éve szerinti eltérése annak a természetes folyamatnak is következménye, hogy az idősebbek már kevésbé változtatnak életkörülményeiken, így kevésbé költöznek. **A különbségek a lakóövezet jellege szerint is megmutatkoztak**, ugyanis a hagyományosan külterületi lakóhelynek számító magányosan vagy csoportosan elhelyezkedő lakásokban összességében idősebbek éltek, mint a sűrűbben beépített külterületi övezetekben. Ez utóbbi arra enged következtetni, hogy az elmúlt időszakban külterületre költözők növekvő arányban választottak utcás kialakítású környéken lakást, a szórta elhelyezkedő otthonok aránya pedig valamelyest csökkent.

2. tábla

A külterületen élők korcsoportos összetétele a lakóövezet jellege szerint, 2011

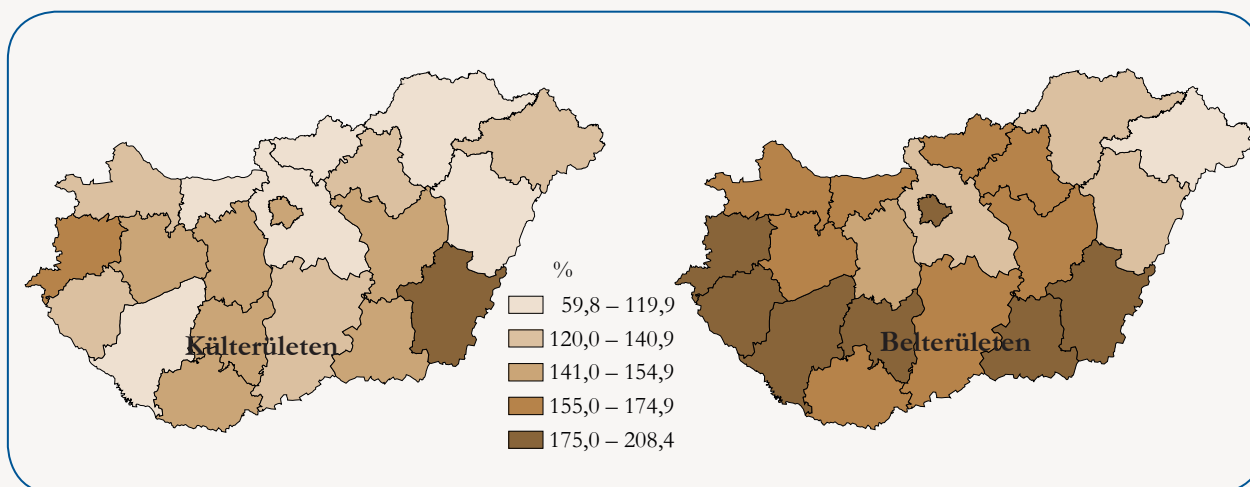
(%)

Megnevezés	0-14	15-24	25-39	40-59	60-	Összesen	A 60 évesek és idősebbek a 0-14 évesek %-ában
	éves						
Külterületi népesség összesen	16,6	11,6	21,3	29,9	20,6	100,0	123,9
Ezen belül: családi házas, falusias övezet	19,5	11,4	22,8	27,8	18,6	100,0	95,4
zártkerti terület	18,4	11,1	23,0	29,6	17,9	100,0	97,2
magányos vagy csoportos beépítésű	15,9	11,6	20,9	30,3	21,3	100,0	133,7

A külterületen élők korösszetétele alapján **területi összehasonlításban is jelentős különbségek alakultak ki**, amelyek leginkább a megyék szintjén mutatkoztak meg. A 60 évesek és idősebbek és a gyermekek számának egymáshoz viszonyított megyei aránya igen tág határok – 60 és 194% – között mozgott. Míg Borsod-Abaúj-Zemplén megye külterületein az időskorúak száma 40%-kal elmaradt a gyermekekétől, addig Békés megyében minden gyermekre közel két időskorú jutott. A nagy különbséget nem az eltérő külterületi adottságok, hanem az egész térségre, országrészre jellemző sajátos társadalmi és demográfiai viszonyok magyarázzák, ugyanis ezeken a területeken a belterületen élő népesség megyénkénti mutatói között is hasonló eltérések alakultak ki.

12. ábra

Az idős korúak a gyermekkorúak százalékában, 2011

A két lakott területtípuson élő népesség megyénkénti korösszetételében a legnagyobb eltérés Borsod-Abaúj-Zemplén megyében volt. Itt a külterületi gyermekek 25%-os aránya 8,6 százalékponttal meghaladta a belterületi átlagot, az idősek 15%-os részesedése pedig 7,9 százalékponttal alatta maradt annak. A megyék többségében a külterületen élő gyerekek felül-, az idősek pedig alulreprezentáltak a belterületi lakosokhoz képest. Van azonban néhány kivétel is. Békés és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében fordított a helyzet, Fejér megye külterületén pedig a 15–59 éves középkorosztály, Vas megyében viszont a gyermekek és az idősek képviselték a belterületinél magasabb részarányt.

3. tábla

A külterületen élők településtípusonkénti korcsoportos összetétele, 2011

Megnevezés	0–14	15–24	25–39	40–59	60–	Összesen	A 60 évesek és idősebbek a 0–14 évesek %-ában
	éves						

Aránya, %

Budapest	15,3	12,0	21,7	27,8	23,3	100,0	152,6
Megyei jogú városok	18,3	11,4	22,8	29,2	18,3	100,0	99,5
Többi város	16,9	11,6	21,4	29,9	20,3	100,0	120,3
Községek	15,6	11,6	20,5	30,4	21,9	100,0	140,6
Összesen	16,6	11,6	21,3	29,9	20,6	100,0	123,9

Eltérés a belterületi népesség hasonló mutatójától, százalékpont

Budapest	+3,1	+0,6	-4,0	+2,4	-2,1	-	-55,8
Megyei jogú városok	+4,9	-2,0	+0,1	+2,0	-5,0	-	-73,8
Többi város	+1,7	-0,5	0,0	+1,7	-2,9	-	-33,0
Községek	-0,4	-0,4	+0,2	+1,7	-1,1	-	-3,7
Összesen	+2,1	-0,7	-0,8	+2,3	-3,0	-	-38,5

Településtípus szerint a gyermekkorúak aránya a megyei jogú városok külterületein volt a legmagasabb. Ezeken a településeken a gyermekek szám szerint is többen voltak, mint a 60 évesek és idősebbek. A többi településtípus esetében viszont más a helyzet: különösen Budapesten és a községekben élt jóval több időskorú, mint gyermek.

Az ország tanyás térségeiben – az Alföldön és ezen belül a Homokhátságon – a külterületi lakosok korösszetétele az országos átlaghoz volt hasonló: a gyermekek 17, az idősek pedig 21%-os részarányt képviseltek. A külterület és a belterület népességét összehasonlítva inkább a Homokhátságon alakultak ki nagyobb különbségek. A Pest, Bács-Kiskun és Csongrád megyéken áthúzódó tájegység külterületén csak 22, belterületén viszont 63%-kal több időskorú élt, mint gyermek.

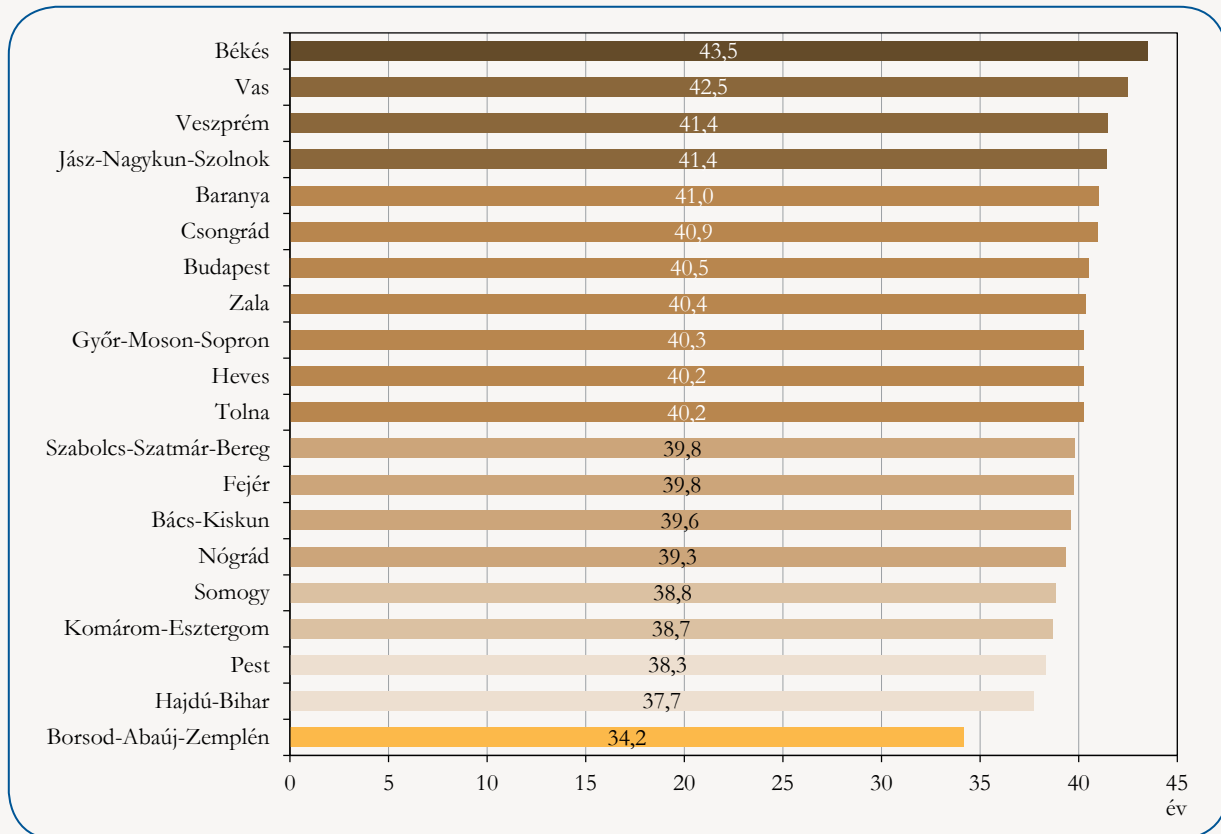
A kilencvenes évektől megindult népességmozgás a külterületen élők korösszetételére egyértelműen kedvezően hatott, különösen a gyermekkorúak arányának emelkedése szembetűnő. A külterületi lakosok speciális életkörülményei következtében a magányos, idős emberek ellátása mellett már az itt élő gyermekek jövőjének biztosítása, megfelelő óvodába, iskolába történő eljuttatása is kihívást jelenthet.

4.2. Átlagéletkor

A külterületen élők korcsoportos összetétele mellett érdemes az **átlagéletkor területi szempontú homogenitását** is megvizsgálni. A megyénként végzett egyszempontú varianciaanalízis a területek közötti életkori átlagok átlagos eltérését mutatja meg. A módszer használatának célja, hogy a külterületi népességet az átlagéletkor szempontjából olyan csoportokba rendezzük, amelyekben belül az átlagok nem térnek el jelentősen egymástól. A **homogén csoportok** száma a megyénkénti jellemzők alapján hétre tehető, amelyek területi eloszlása nem követi a regionális tagoltságot.

13. ábra

A külterületi népesség átlagéletkora megyénként, 2011*

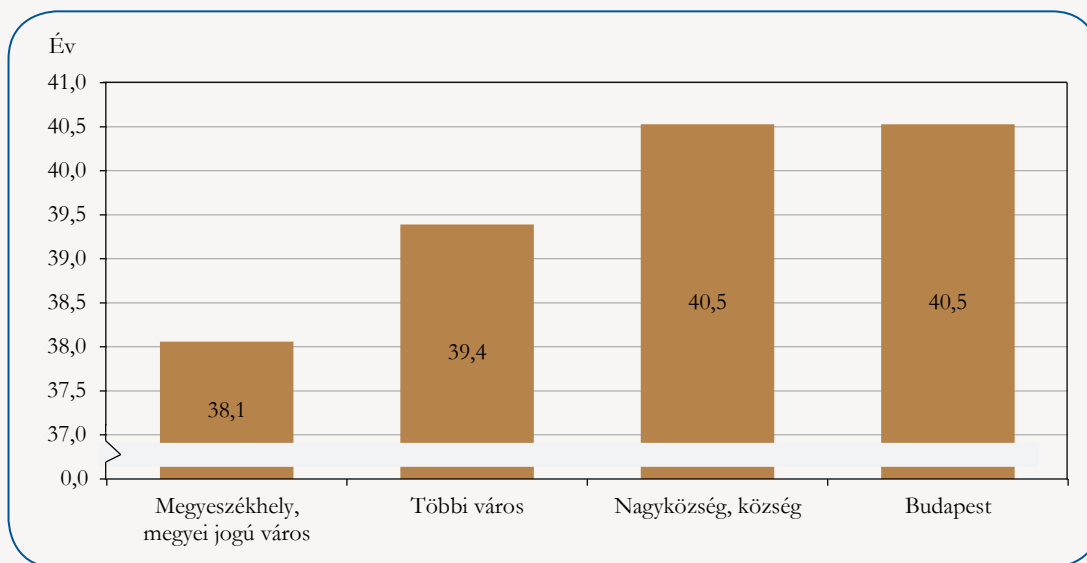

* Az ábra az adatok szemléltetését szolgálja, amin azonos színnel jelöltük azokat a megyéket, amelyek átlagéletkora között nincsen szignifikáns különbség. A csoportok kialakításának értelmezését *A megyék eloszlása a külterületi népesség átlagéletkora szerint, 2011* elnevezésű tábla teszi lehetővé, ami a kiadvány végén lévő táblázatok között szerepel.

A külterületi népesség megyénkénti korösszetételére az átlagéletkorból lehet következtetni. A két szélső érték Borsod-Abaúj-Zemplén, valamint Békés megyében található (34,2, illetve 43,5 év). Borsod-Abaúj-Zemplén megye után Hajdú-Bihar és Pest megye külterületi népessége volt a legfiatalabb. A negyedik csoportot Komárom-Esztergom és Somogy megye alkotta. A Nógrád, Bács-Kiskun, Fejér és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében élők képezték a következő közös csoportot, az átlagéletkor a csoporton belül 39,3 és 39,8 év között szóródott. A legtöbb megyét magában foglaló csoportosulás a Dunántúlon lévő megyékre (Tolna, Győr-Moson-Sopron, Zala, Baranya), a fővárosra, illetve Heves és Csongrád megyékre terjedt ki. Jász-Nagykun-Szolnok, Veszprém és Vas megyében a külterületen élők átlagéletkora nem különbözik jelentősen egymástól, utóbbi rendelkezett Békés megye után – az átlagéletkor alapján – a második legidősebb korösszetételű külterületi népességgel.

14. ábra

A külterületi népesség átlagéletkora településtípusonként, 2011

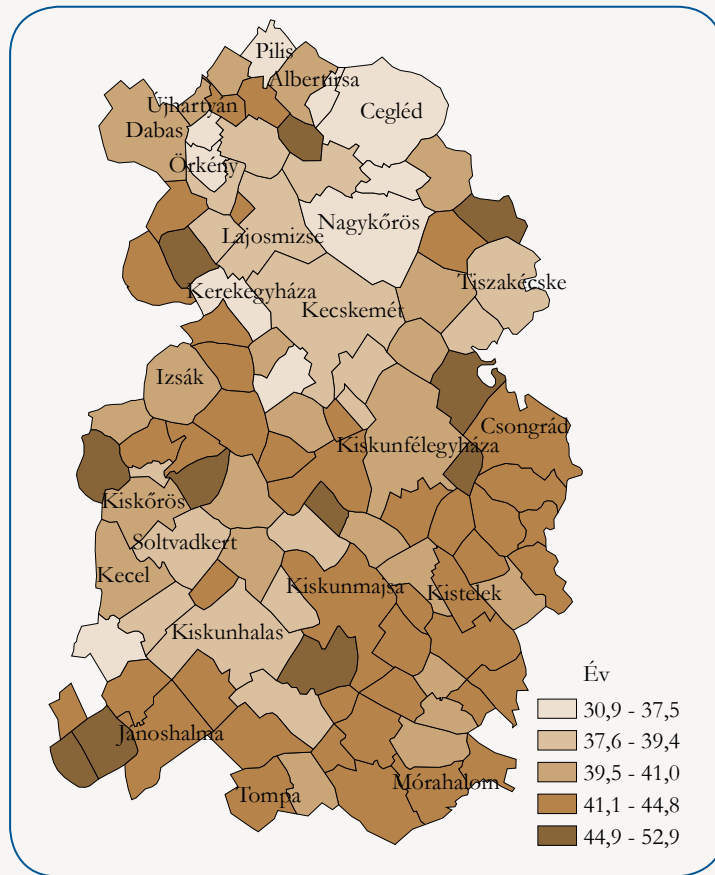
A külterületen élő lakosok átlagéletkora – a korcsoportonkénti összetételből adódóan – a megyeszékhelyeken, valamint a megyei jogú városokban volt a legalacsonyabb, arányaiban itt élt a legtöbb gyermekkorú és a legkevesebb időskorú külterületi lakos. Az átlagéletkor a községekben, valamint a fővárosban volt a legmagasabb (40,5 év), az országos (39,6 év) átlagot is meghaladta.

Arányaiban a legtöbb külterületen élő lakossal rendelkező **Homokhátságon** 2011-ben a vizsgált népesség átlagéletkora 40,0 év volt, amelynél az itt található települések 67%-a magasabb értékkel rendelkezett. Míg a külterületi lakosok átlagéletkora 10 településen²⁰ a 37,6 évet sem érte el, addig 11 esetben 44,9 és 52,9 év között alakult. A települések közül kiemelkedett Borota, ahol a legmagasabb volt az átlagéletkor.

²⁰ Az említett 10 település a következő: Császártöltés (30,9 év), Örkény (33,5 év), Hernád (36,2 év), Pilis (36,4 év), Nagykőrös (36,7 év), Nyársapát (36,9 év), Cegléd (37,3 év), Helvécia (37,4 év), Ceglédbercel (37,5 év), Kerekegyháza (37,5 év).

15. ábra

A külterületi népesség átlagéletkora a Homokhátság településein, 2011

4.3. Iskolázottság

A népesség általános iskolázottsági szintje az oktatási rendszer elmúlt évtizedekben történt átalakításának eredményeként a fiatalabb korosztályok körében, így összességében is jelentősen emelkedett. Országosan a legutóbbi népszámlálást megelőző tíz évben, a 2001–2011 közötti időszakban a 20–29 évesek között a legalább érettségizettek aránya 19 százalékponttal, 67%-ra emelkedett. A felsőfokú képesítést szerzők aránya is látványosan nőtt: 2011-ben a 25–34 éves korosztály 28%-a felsőfokú oklevéllel rendelkezett, arányuk 13 százalékponttal magasabb volt a 2001-ben mértnél. **A külterületi lakosok azonban a belterületen élőkhez képest kevésbé iskolázottak.**

4. tábla

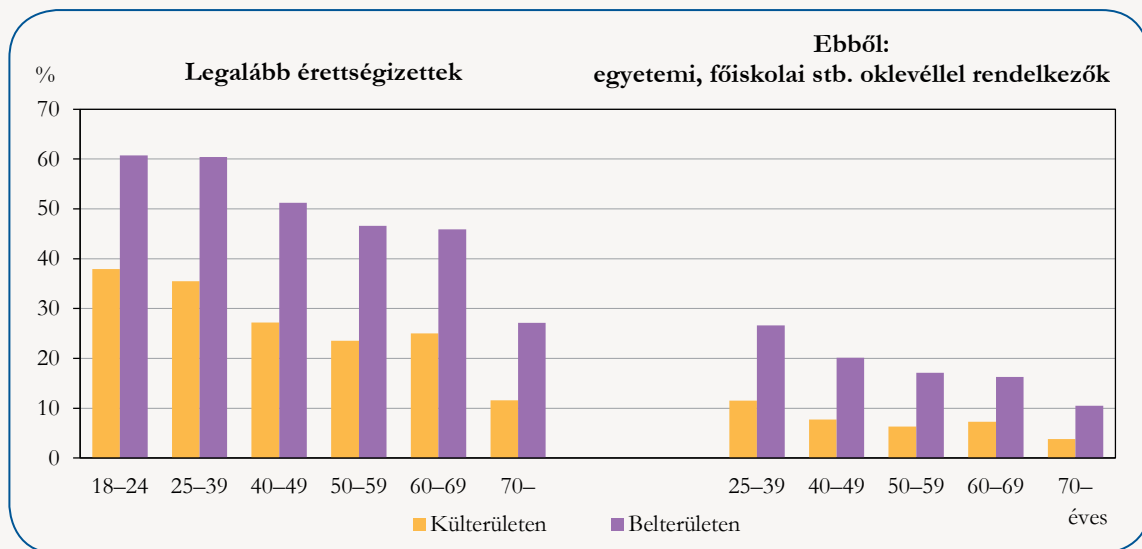
A 7 éves és idősebb népesség a legmagasabb befejezett iskolai végzettség szerint, 2011

Megnevezés	Legfeljebb általános iskola 8. osztály	Középfokú iskola, érettségi nélkül szakmai oklevéllel	Érettségi	Egyetemi, főiskolai stb. oklevél	Összesen
Száma, fő					
Külterület	148 185	66 657	49 522	18 113	282 477
Belterület	3 320 334	1 738 394	2 501 754	1 421 503	8 981 985
Összesen	3 468 519	1 805 051	2 551 276	1 439 616	9 264 462
Megoszlása, %					
Külterület	52,5	23,6	17,5	6,4	100,0
Belterület	37,0	19,4	27,9	15,8	100,0
Összesen	37,4	19,5	27,5	15,5	100,0

A külterületen élőkre is igaz az általános tendencia, amely szerint **a fiatalabb korosztályok iskolázottabbak, mint az idősebbek**. 2011-ben a 18–24 évesek 38%-a érettségizett, míg a 70. életévét betöltött korcsoportba tartozóknak mindössze 12%-a. Hasonlóképpen a 25–39 évesek 11%-a egyetemi, főiskolai oklevéllel rendelkezett, a 70 éveseknek és idősebbeknek pedig mindössze 3,8%-a mondhatta el ezt magáról. Minden korosztályra jellemző, hogy mind az érettségi bizonyítvánnyal, mind pedig az egyetemi, főiskolai oklevéllel rendelkezők a belterületi népességben lényegesen gyakrabban fordultak elő.

16. ábra

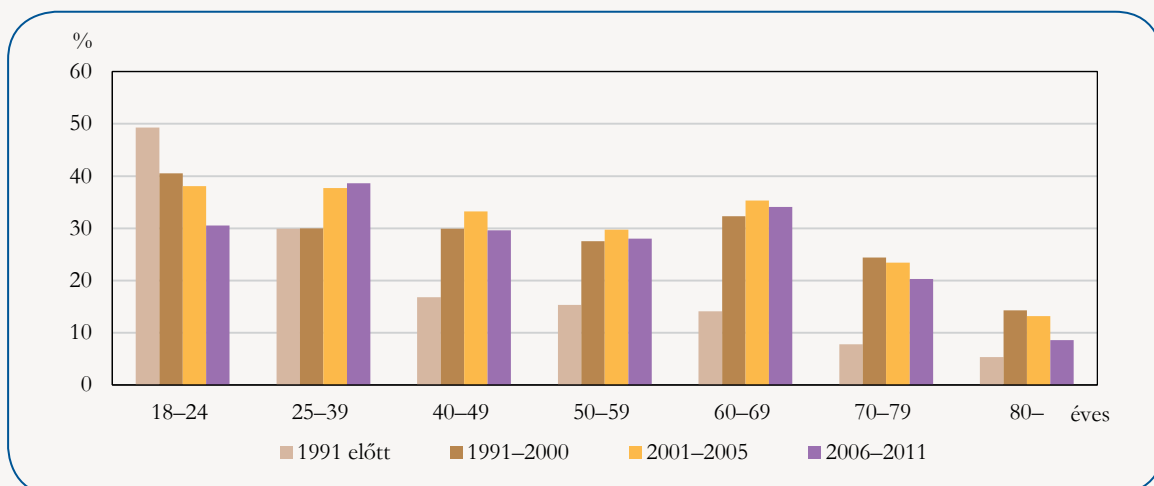
Korcsoportos iskolai végzettség a megfelelő korúak százalékában, 2011

A **lakóövezet jellege szerint** a sűrűbben lakott térségekben, így a családi házas, falusias övezetekben és a zártkertekben lakók is képzetesebbek, mint a magányos vagy csoportos beépítésű helyeken élők. A legalább érettségi bizonyítvánnyal rendelkezők aránya 2011-ben a hagyományos külterületi övezetben – a másik két említett térség 28–30%-os arányával szemben – mindössze 22% volt. Az **utolsó költözés éve szerint** pedig a 2011. évi külterületi lakóhelyükre később költözöttekre jellemzőbb az, hogy iskolázottabbak. Ez részben annak is következménye, hogy a nem magányos vagy csoportos beépítésű térségekben és a később költözöttek körében fiatalabb és összességében iskolázottabb a népesség. A különbségek kialakulásában azonban nyilvánvalóan más tényezők is szerepet játszottak, amiket a korcsoportonkénti eltérések egyértelműen alátámasztanak.

17. ábra

A legalább érettségizettek korcsoportonkénti aránya az utolsó költözés éve szerint, 2011

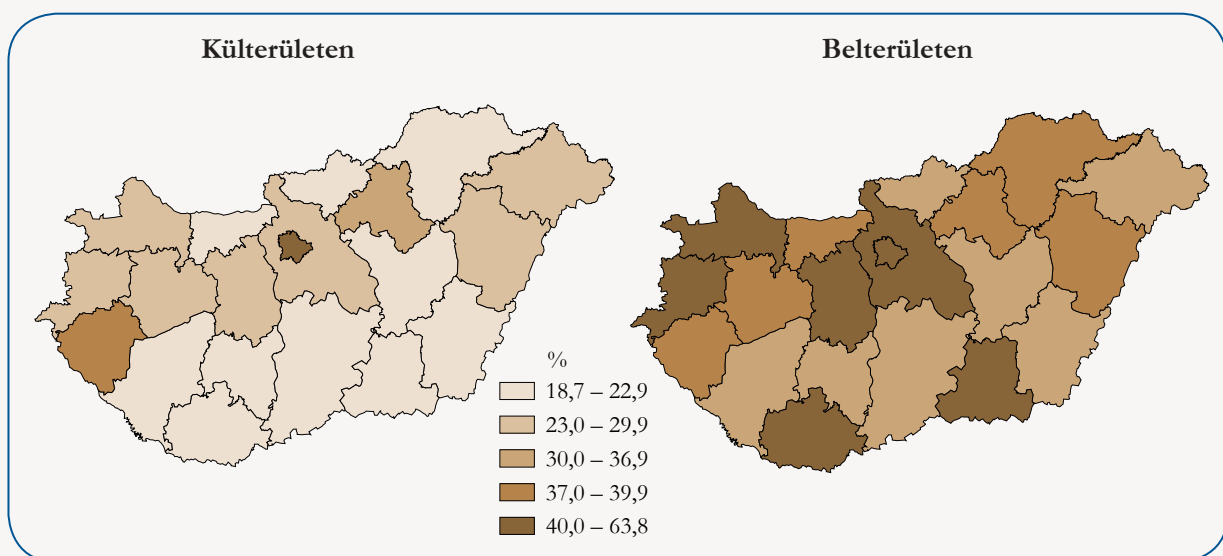

A legalább érettségi bizonyítvánnyal rendelkezők aránya a később költözöttek körében a legtöbb korcsoportban magasabb volt. A 18–24 éveseknél azonban megfordult a tendencia, ők a költözési idő függvényében egyre kevésbé képzettek. Mindez arra utal, hogy külterületen egyre több a hátrányos helyzetű fiatal.

A 7 éves és idősebb külterületi népesség legmagasabb befejezett iskolai végzettség szerinti összetétele a fővárosban volt a legkedvezőbb, míg megyénként jelentősek a különbségek. 2011-ben Nógrád és Borsod-Abaúj-Zemplén megyékben a külterületi lakosok 64, illetve 60%-a legfeljebb az általános iskola 8. osztályát fejezte be, míg ugyanezen arány a másik szélső értéket képviselő Zala megyében csak 39% volt. A legalább érettségizettek hányada szintén a már említett Nógrád és Borsod-Abaúj-Zemplén, valamint Tolna és Jász-Nagykun-Szolnok megyékben volt a legalacsonyabb (nem érte el a 20%-ot). Az egyetemi, főiskolai oklevéllel rendelkezők aránya is Borsod-Abaúj-Zemplén, Jász-Nagykun-Szolnok és Tolna megyékben volt igen kedvezőtlen, ahol a külterületen élők 5%-a sem tartozott ebbe a kategóriába. A legalább érettségizettek és ezen belül a felsőfokú oklevéllel rendelkezők arányát tekintve Zala megye külterületi lakosai minősültek a legképzettebbeknek.

18. ábra

A hétéves és idősebb népességből a legalább érettségizettek megyénkénti aránya, 2011

Az iskolázottság mértékében a belterületi népességhez képest megmutatkozó hátrány nagyon eltérő az egyes megyékben. A legalább érettséggel rendelkezők arányában Zala megyében 2011-ben alig volt eltérés, de Heves és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyékben is kisebb a külterületen élők képzettségének elmaradása. Legnagyobb különbség Borsod-Abaúj-Zemplén és Csongrád megyékben mutatkozott, ahol az érettségizett külterületi lakosok 19 és 23%-os aránya csak fele a belterületen élőkének.

Településtípus szerint a községek külterületi lakosai voltak a legképzetlenebbek, de a fővároshoz képest mindenütt jelentős az elmaradás. A legfeljebb az általános iskola 8. osztályát befejezett külterületi lakosok aránya a községekben elérte az 56%-ot, de a nem megyei jogú városokban is 54% volt. Egyetemi vagy főiskolai oklevéllel e két utóbbi településtípus külterületi lakosainak csak 5–6%-a rendelkezett, és a legalább érettségizettek aránya is nagyon alacsony volt, mindössze 22%. Ezzel szemben a megyei jogú városokban a legalább érettségizettek 30, Budapesten pedig 47%-os részarányt képviseltek.

A több és kedvezőbb munkalehetőségek következtében az iskolázottabb népesség általában a nagyobb lélekszámú településeken koncentrálódik. Ez a tendencia a belterületen élők körében egyértelműen meg is mutatkozott, külterületen azonban másképpen alakult a helyzet, a nagyvárosok külterületi térségeiben is jelentősebb számú hátrányos helyzetű, iskolázatlanabb ember élt. Az iskolázottság Miskolc külterületén volt a legalacsonyabb, az itt élőknek mindössze 17%-a szerzett érettségi bizonyítványt.

Az Alföld, ezen belül a Homokhátság külterületi lakosainak iskolai végzettsége jellemzően alacsonyabb, mint az ország más térségeiben külterületen élőké. 2011-ben legfeljebb az általános iskola 8. osztályát befejezettek 54%-os alföldi aránya 4,3 százalékponttal, az érettségi nélkül középfokú szakmai oklevéllel rendelkezők 24%-os részesedése pedig 2,4 százalékponttal haladta meg az ország más területeinek átlagát. Ezzel szemben a legalább érettségizettek 22%-os aránya 6,7 százalékponttal elmaradt attól. A Homokhátság esetében is hasonló tendenciák érvényesültek, a különbségek mértéke azonban valamivel magasabb volt, mint az Alföld egészében.

A külterületi népesség képzettségbeli hiányosságai igen nagy problémát jeleznek, mert aluliskolázottságuk a munkaerő-piaci esélyeiket is jelentősen rontja. A megélhetésük biztosításához pedig egyre inkább elengedhetetlen a munkavállalás, ugyanis egyre kevesebb azoknak a külterületi lakosoknak a száma, akik azért élnek ott, hogy mezőgazdasági tevékenységet folytassanak. A képzettségbeli elmaradás egyértelműen arra utal, hogy sok hátrányos helyzetű, perifériára sodródott ember is él ezeken a településrészekben.

5. A külterületen élők gazdasági aktivitása

5.1. Gazdasági aktivitás térségi metszetekben

A 2011-es népszámláláskor a külterületen élők kisebb arányban jelentek meg aktívan a munkaerőpiacon, mint a belterületiek. Ez az elmaradás elsősorban a foglalkoztatottakra jellemző, ugyanis a munkanélküliek aránya a külterületen élő népességnél volt nagyobb.

5. tábla

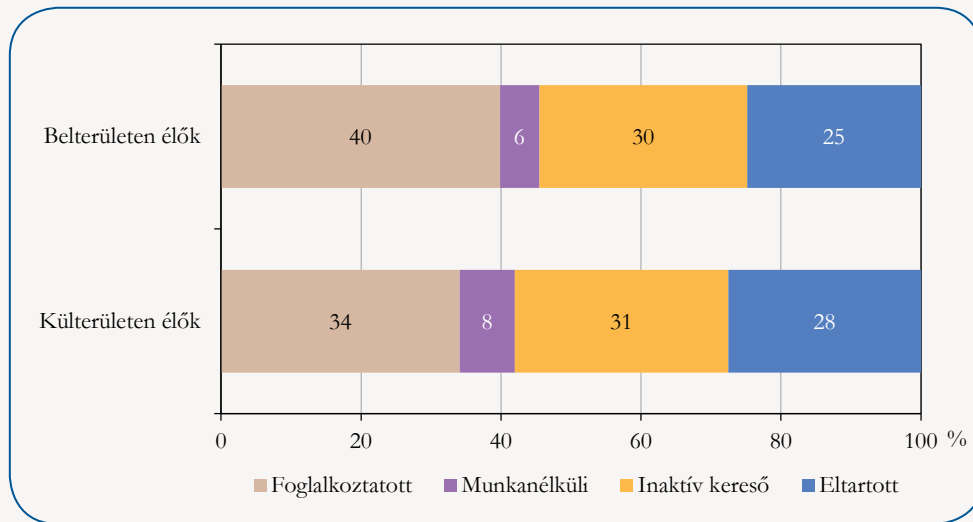
A népesség gazdasági aktivitás szerint, 2011

Megnevezés	Foglalkoztatott	Munkanélküli	Inaktív kereső	Eltartott	Összesen
Külterület	104 318	23 939	93 264	84 155	305 676
Belterület	3 838 405	544 558	2 856 463	2 392 526	9 631 952
Összesen	3 942 723	568 497	2 949 727	2 476 681	9 937 628

A népességen belül az **inaktív keresők** aránya közel azonos értéket mutatott mindkét népességcsoportnál. Az inaktív keresőkön belüli arányok tekintetében azonban már árnyaltabb a kép: míg a belterületen élő inaktív keresők csaknem héttizede volt öregségi nyugdíjas, addig a külterületen élőknek alig több mint a fele. A rokkantsági nyugdíjasok esetében viszont éppen fordított volt a bel- és külterület viszonya: a külterületi inaktív keresők közel 20, a belterületen élő inaktív keresők 14%-a részesült ilyen ellátásban a legutóbbi népszámlálás időpontjában. Az **eltartottak** külterületi népességen belüli aránya csak kismértékben haladta meg a belterületen élők ugyanezen mutatóját.

19. ábra

A külterületi és a belterületi népesség megoszlása gazdasági aktivitás szerint, 2011

A külterületi népesség gazdasági aktivitásában a lakóövezet jellege szerint is különbségek mutatkoztak. **Míg a munkanélküliek aránya – a három legjellemzőbb külterületi lakóövezeti jelleg közül – a zártkerti területen élőkénél haladta meg leginkább az átlagot, addig az eltartottak esetében a családi házas, falusias övezetben élőkénél mondhatjuk el ugyanezt.** Mindez arra enged következtetni, hogy mind a zártkertekben, mind pedig a családi házas, falusias övezetekben a nehezebb élethelyzetben lévő, nagyobb eltartási terhet viselő rétegek jelentősebb arányban voltak jelen. A magányos vagy csoportos beépítésű külterületi lakóhelyeken lakók között – az ott élők idősebb korösszetételéből adódóan – az inaktív keresők aránya meghaladta az átlagot.

6. tábla

A külterületen élők gazdasági aktivitás szerinti megoszlása a lakóövezet jellege szerint, 2011

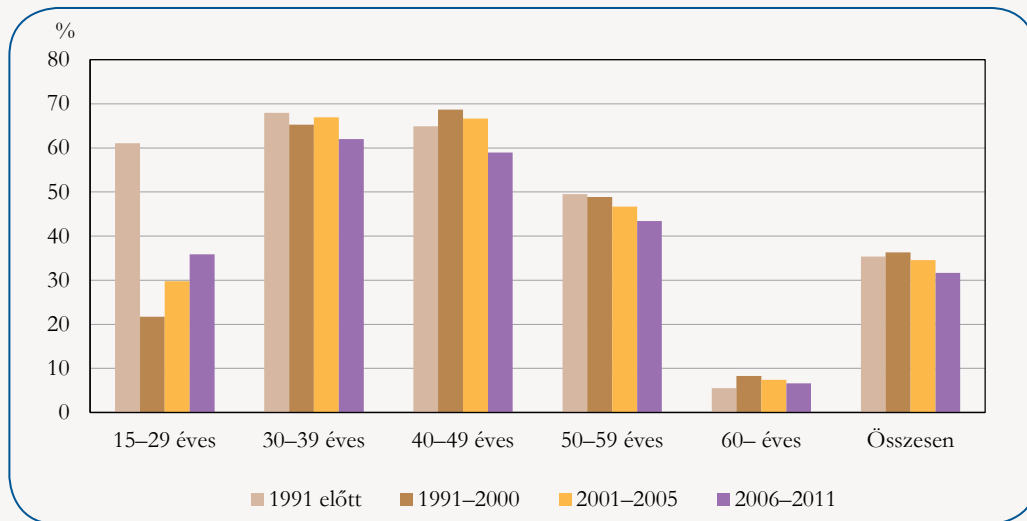
(%)

Lakóövezet jellege	Foglalkoztatott	Munkanélküli	Inaktív kereső	Eltartott	Összesen
Külterületi népesség összesen	34,1	7,8	30,5	27,5	100,0
Ezen belül:					
családi házas, falusias övezet	34,0	8,7	27,3	30,0	100,0
zártkerti terület	33,2	10,4	27,7	28,8	100,0
magányos vagy csoportos beépítésű	34,2	7,4	31,4	27,0	100,0

Az **utolsó költözés időszaka** szerint is jelentős különbségek mutatkoznak a külterületen élők gazdasági aktivitásában. **A később költözöttek között kisebb a foglalkoztatottak, illetve nagyobb a munkanélküliek és az eltartottak aránya,** mindez arra utal, hogy körükben több hátrányos helyzetű ember él. A külterületen élő foglalkoztatottak, munkanélküliek, illetve eltartottak legjelentősebb hányada (32, 38, illetve 48%-a) 2005 után költözött népszámláláskori címére. Az inaktív keresők aránya viszont a rendszerváltás előtt költözőknél volt a legmagasabb, akik között az idősebb korösszetétel miatt az öregségi nyugdíjasok voltak többségben. A gazdasági aktivitásban megfigyelhető különbségek kialakulásában a korcsoportos összetétel mellett azonban más tényezők is szerepet játszottak, mert az utolsó költözés éve szerint is jelentősebb különbségek alakultak ki.

20. ábra

A külterületen élő foglalkoztatottak korcsoportonkénti aránya az utolsó költözés éve szerint, 2011

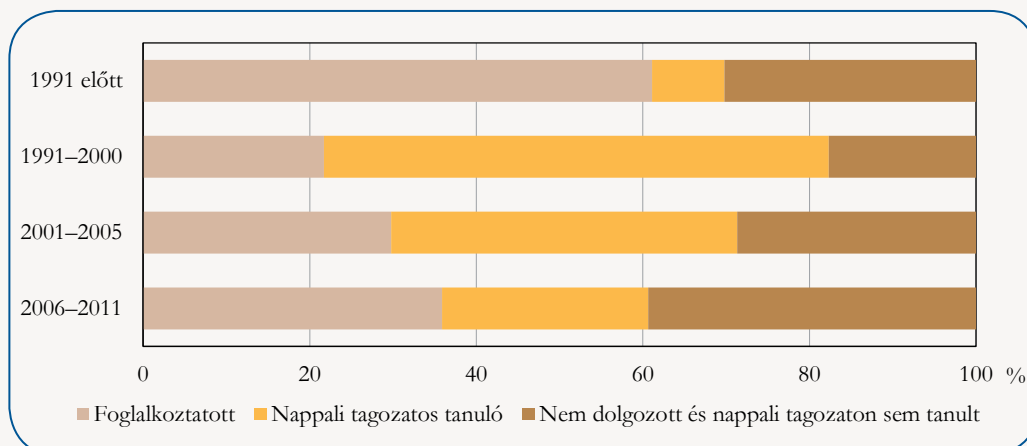

A foglalkoztatottak aránya – a legtöbb korcsoportban – **a 2011. évi külterületi lakóhelyükre később költözötteknél egyre csökken**, ami arra utal, hogy körükben nagyobb arányban vannak jelen munkaerőpiaci szempontból hátrányos helyzetűek. A legnagyobb eltérés a 40–49 évesek foglalkoztatottságában figyelhető meg, ahol a kilencvenes években és 2005-öt követően költöztek között csaknem 10 százalékpontnyi a csökkenés.

A rendszerváltást követően költöző legfiatalabb (15–29 éves) korosztály esetében azonban ellentétes a tendencia, ugyanis ebben a korcsoportban a kezdeti nagyobb visszaesést követően a költözés évének függvényében növekszik a foglalkoztatottság. Ha esetükben azonban a foglalkoztatottak és a nappali tagozatos tanulók együttes arányát tekintjük – az idősebb korcsoportok foglalkoztatotti arányához hasonlóan – csökken a dolgozó, tanuló fiatalok együttes aránya. **Amellett, hogy a 2011. évi külterületi lakóhelyükre később költözött fiatalok többnyire inkább dolgoztak, mint tanultak, azok aránya is nagyobb volt közöttük, akik nem dolgoztak és nappali tagozaton sem tanultak** (a 2006–2011 közötti költözési időszakban ez az arány már 39%). A 1991 előtt költözött fiataloknál pedig azért mutatkozott lényegesen magasabb foglalkoztatási arány, mert ők a legutóbbi népszámlálás időpontjában – amely időpontban felvett adatok képezik az elemzésünk adatbázisát – már betöltötték a huszadik életévüket.

21. ábra

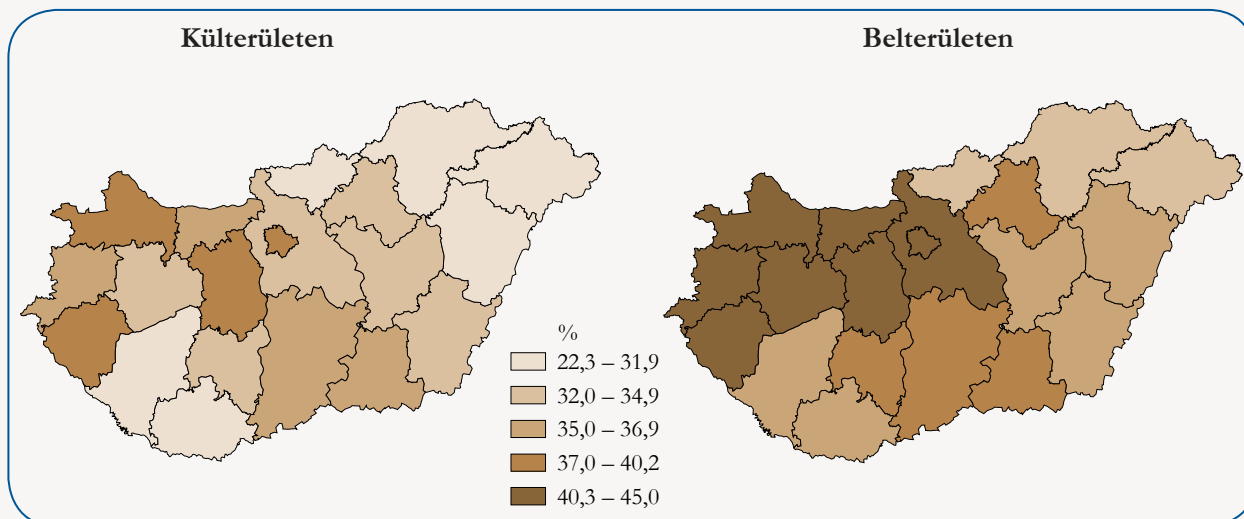
A külterületen élő 15–29 évesek foglalkoztatottság és nappali tagozaton történő tanulás szerinti összetétele az utolsó költözés éve szerint, 2011

A kül- és belterületi népesség foglalkoztatottságának és gazdasági aktivitásának különbségei **megyei szinten** is igen hangsúlyosak. A belterületi népesség körében Budapest **foglalkoztatási aránya** (45%), a külterületi népesség esetében azonban Zala megye mutatója volt a legkedvezőbb (40%).

22. ábra

A foglalkoztatottak népességen belüli aránya megyénként, 2011

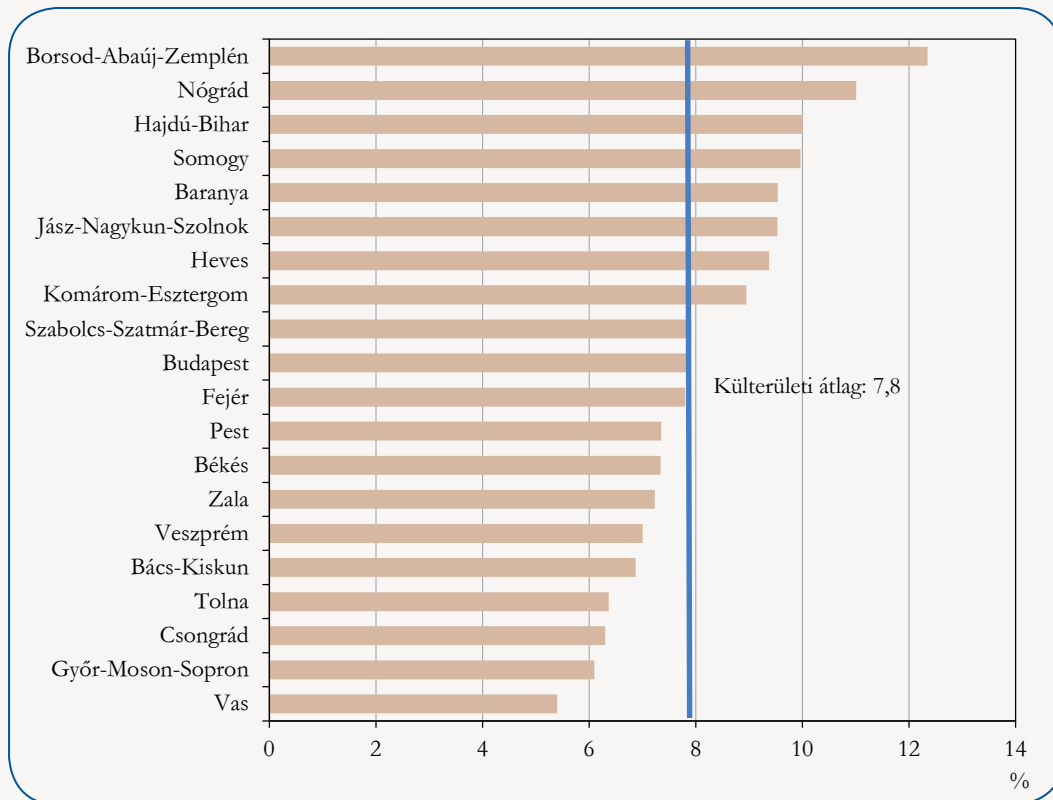
A külterületi népesség foglalkoztatási szintje minden megyében – és Budapesten is – alacsonyabb volt a belterületen élőkénél. A belterületen és a külterületen élők foglalkoztatási aránya közötti különbség Borsod-Abaúj-Zemplén megyében volt a legnagyobb (12 százalékpont). 2011-ben ezen a területen a külterületi népesség mindössze 22%-a volt foglalkoztatott, ami a belterületi népesség foglalkoztatási szintjének még a kétharmadát sem érte el. Ezekkel az arányokkal Borsod-Abaúj-Zemplén a külterületen élők foglalkoztatottsága tekintetében a megyék közötti rangsor utolsó helyét foglalta el.

Az átlagosnál alacsonyabb foglalkoztatáshoz – a belterületen élőkhez hasonlóan – a külterületi népességnél is legtöbbször magasabb munkanélküliségi szint párosult. A **munkanélküliek külterületi népességen belüli aránya** – a legalacsonyabb foglalkoztatási aránnyal rendelkező – Borsod-Abaúj-Zemplén, Nógrád és Somogy megyében volt a legmagasabb (10–12%). A külterületi munkakeresők aránya Hajdú-Bihar megyében is elérte a 10%-ot, bár ott a foglalkoztatottsági szint – az előbbi három megyéhez képest – kevésbé maradt el az országos külterületi átlagtól.

Az átlag alatti foglalkoztatás azonban nem mindenütt emelte meg a munkanélküliség mértékét, illetve a magas foglalkoztatás nem csökkentette azt. Komárom-Esztergom megye külterületein a munkanélküliek magas aránya viszonylag magas foglalkoztatási szinttel párosult, Tolna megyében viszont mind a foglalkoztatottak, mind pedig a munkanélküliek aránya alacsony volt. Mind a belterületen, mind a külterületen élő népesség körében ugyanaz a négy megye (Vas, Győr-Moson-Sopron, Csongrád és Tolna) rendelkezett a legalacsonyabb munkanélküliségi mutatóval.

23. ábra

A munkanélküliek aránya a külterületi népességből, 2011

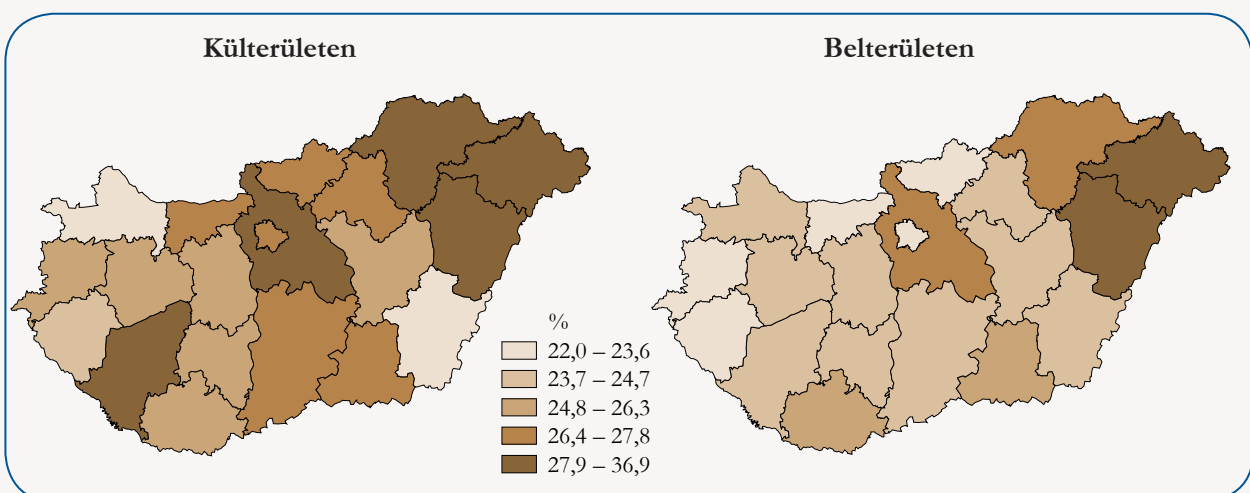

A külterületen élő népességben belül az **inaktív keresők aránya** Békés megyében volt a legmagasabb (36%): közülük a **nyugdíjasok, járadékosok** együttes részaránya az ott élő külterületi népesség 30%-át tette ki. Ez utóbbi Borsod-Abaúj-Zemplén megyében volt a legalacsonyabb, mindössze 17%, ahol viszont a gyermekgondozási ellátásban részesülők (4,8%), illetve az egyéb inaktív keresők (6,4%) – azon belül is szociális ellátásban részesülők – részaránya meghaladta a külterületi átlag másfélszeresét.

Az **eltartottak külterületi népességre vetített aránya** tekintetében Borsod-Abaúj-Zemplén és Békés megye helyzete viszont éppen ellentétesen alakult: a megyesor élén Borsod-Abaúj-Zemplén (37%) állt, Békés (23%) pedig az utolsó helyet foglalta el.

24. ábra

Az eltartottak népességben belüli aránya megyénként, 2011

Fejér, Borsod-Abaúj-Zemplén és Győr-Moson-Sopron megye kivételével a külterületen élő eltartottak többsége **nappali tagozatos tanuló** volt 2011-ben. A külterületi népességen belüli arányuk Fejér (11%) és Győr-Moson-Sopron (11%) megyében volt a legalacsonyabb, Borsod-Abaúj-Zemplénben (18%) viszont a legmagasabb. Ebben az észak-magyarországi megyében más eltartotti csoportok – bölcsődés, óvodás gyermekek (6,1%), illetve egyéb eltartottak (13%) – is jelentősebb (országosan a legmagasabb) részarányt képviseltek.

A külterületi népesség gazdasági aktivitása ugyan nem mutatott jelentős eltérést az egyes **településtípusok** között, azonban bel- és külterületi mutatóikat összehasonlítva – a városokban élő munkanélküliek aránya tekintetében nagyobb különbségeket fedezhetünk fel.

7. tábla

**A külterületi népesség gazdasági aktivitás szerinti összetételének eltérése
a belterületi népességétől településtípusonként, 2011**
(Belterületi arány=100,0)

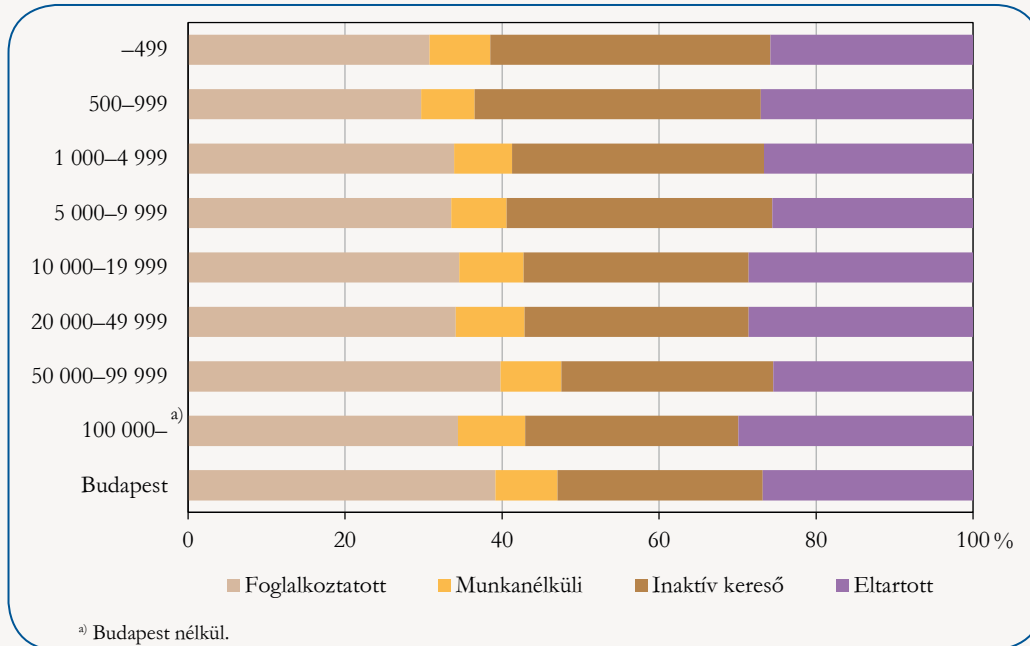
(%)

Településtípus	Foglalkoztatott	Munkanélküli	Inaktív kereső	Eltartott
Főváros	87,0	151,7	95,1	120,0
Megyei jogú városok	85,9	161,2	96,2	115,0
Többi város	85,1	145,8	102,5	110,1
Községek	92,8	115,9	102,1	103,6
Összesen	85,6	138,5	102,9	110,8

A külterületi népesség gazdasági aktivitására vonatkozó területi különbségek már nagyobbak voltak a **települések népességnagyság-kategória szerinti csoportosításában**, mint településtípusonként. A népességszám növekedésével gyakorlatilag nőtt a foglalkoztatottak, a munkanélküliek és az eltartottak, illetve csökkent az inaktív keresők aránya. A foglalkoztatottság az 50–100 ezer lakosú városok külterületein élők körében volt a legmagasabb (40%), ami csaknem elérte az országos belterületi átlagot. A legalacsonyabb foglalkoztatotti arány az ötszáz és ezer fő közötti lélekszámú községek külterületi népességét jellemezte, mindössze 30%-ot tett ki; viszont az inaktív keresők aránya ugyanezekben a falvakban volt a legnagyobb, 10 százalékponttal haladta meg a legalacsonyabb aránnyal bíró Budapest hasonló mutatóját. A külterületen lakó munkanélküliek aránya az ötszáz és ezer fő közötti községekben volt a legalacsonyabb, a 20–50 ezer fős városokban pedig a legmagasabb. Az eltartottak pedig az 50–100 ezer népességszámú városokban képviselték a legalacsonyabb, a legalább 100 ezer lakosú nagyvárosokban – Budapestet nem számítva – pedig a legmagasabb részarányt.

25. ábra

**A külterületi népesség gazdasági aktivitása
a települések népességnagyság-kategóriái szerint, 2011**

A kül- és belterületi arányok között – a településtípusoknál leírtakkal összhangban – jelentős az eltérés a 10 ezer feletti népességszámú településeknél, amelyek külterületein a munkanélküliek aránya elérte, illetve meghaladta a belterületi másfélszeresét.

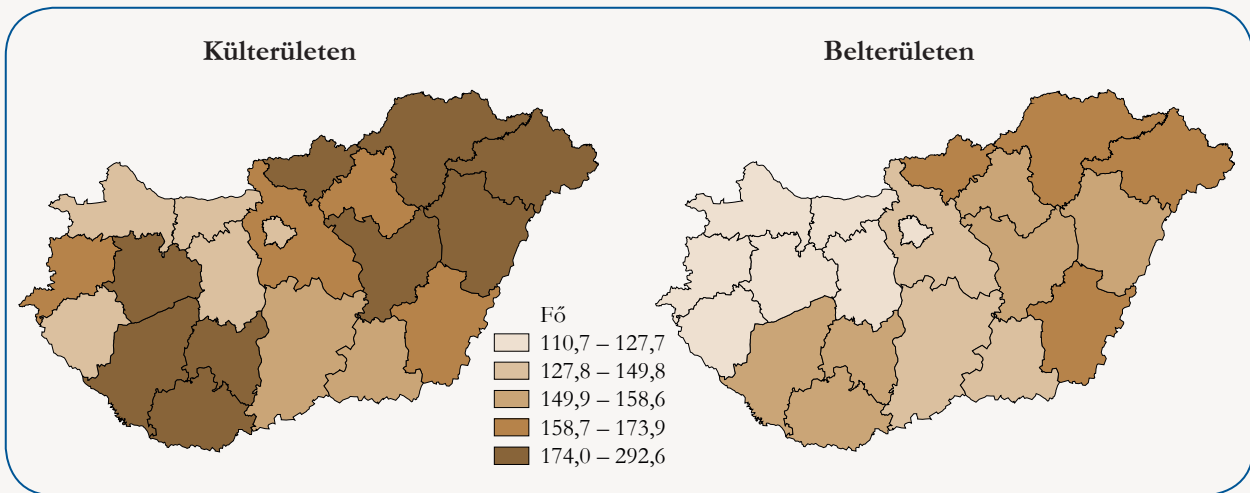
2011-ben – a külterületi népesség egészéhez hasonlóan – a külterületen élő foglalkoztatottak, munkanélküliek, inaktív keresők és eltartottak egyaránt nagyjából a kétharmada az Alföldön lakott. **Az Alföld külterületein élő foglalkoztatottak (70 ezer fő) és eltartottak (56 ezer fő) 52, illetve 50%-a, a munkanélküliek (16 ezer fő) és inaktív keresők (63 ezer fő) 45, illetve 46%-a pedig a Homokhátság településein élt.** 2011-ben az Alföld külterületi népességének gazdasági aktivitás szerinti összetétele nem mutatott jelentős eltérést az ország más területeihez képest. **A Homokhátság külterületein élők között azonban a foglalkoztatottak 4,0 százalékponttal magasabb, az inaktívak 3,9 százalékponttal alacsonyabb arányt képviseltek, mint az Alföld más területein.**

Az életszínvonal alakulása szempontjából fontos mutató a **száz foglalkoztatottra jutó nem aktív személyek** (inaktív keresők és eltartottak együtt) száma, ami a foglalkoztatottakra háruló eltartási terhek alakulását mutatja. A külterületen élő foglalkoztatottak eltartási terhe jelentősebb, mint a belterületen élőké. **Míg belterületen száz foglalkoztatottra átlagosan 137 gazdaságilag nem aktív személy jutott, addig külterületen 170.** A különbségek azonban nem csak a településrészek között, hanem a külterületen élők körében is jelentősek, amelyek többek között a 2011. évi külterületi lakóhelyre költözés időpontja szerint is megfigyelhetők. Az eltartási teher – a fiatalabb korösszetételből adódóan – a 2005 után költözőknél volt a legmagasabb, esetükben száz foglalkoztatottra 189 gazdaságilag nem aktív személy jutott, 35 fővel több, mint az 1991–2000 között költözötteknél.

Az eltartási teher a megyék külterületein széles határok között mozgott. Míg Zala megye külterületein száz foglalkoztatottra 131, addig Borsod-Abaúj-Zemplén megyében 293 gazdaságilag nem aktív jutott. A bel- és külterület kontrasztja az eltartási teher mértékét tekintve is Borsod-Abaúj-Zemplénben volt a legrosszabb, ami természetesen abból következik, hogy a foglalkoztatottsági szint és az eltartottak aránya is e megye kül- és belterületi településrészei között tért el a leginkább.

26. ábra

A száz foglalkoztatottra jutó eltartási teher megyénként, 2011

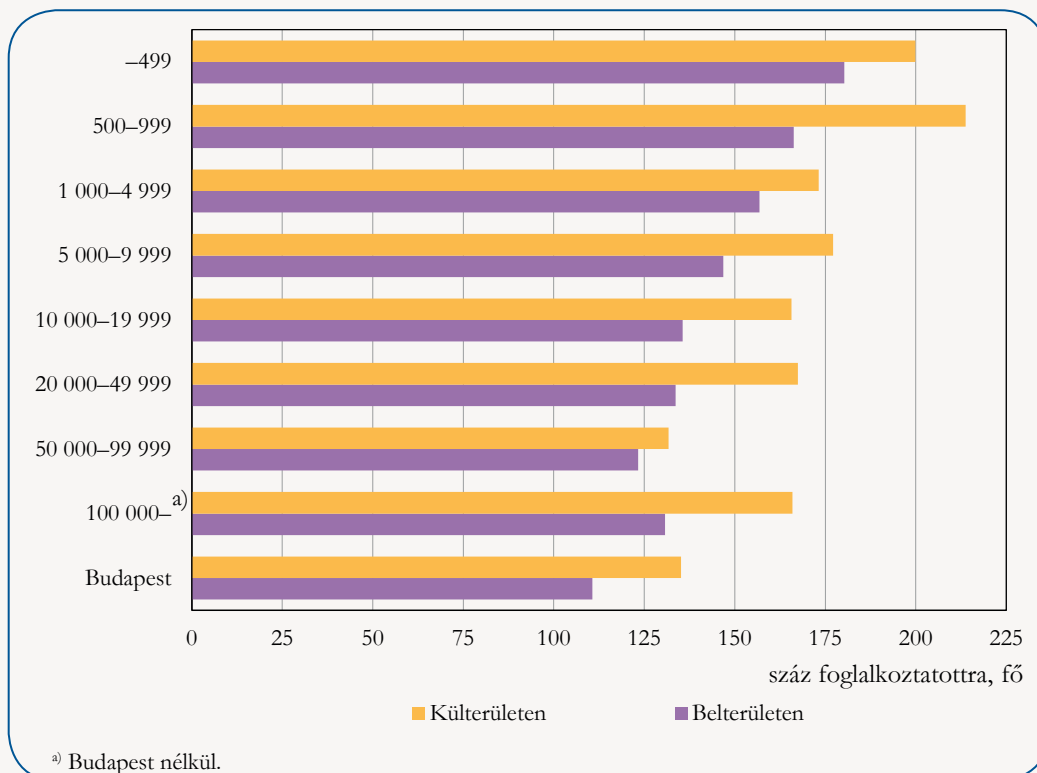

Az eltartási teher – a belterületi népességnél számíthatóhoz képest – valamennyi településtípusnál és népességnagyság-kategóriában magasabb értéket mutatott külterületen.

A településtípusok közül száz foglalkoztatottra mind a külterületen, mind pedig a belterületen élőknel a községekben (176 és 159) jutott a legtöbb, a fővárosban (135 és 111) pedig a legkevesebb gazdaságilag nem aktív. A két településrész eltartási terhe között a legnagyobb különbség viszont a nem megyei jogú, vidéki városokban alakult ki: ezeknél a településeknél száz külterületen élő foglalkoztatottra átlagosan – a belterületen mérthez képest – 34 fővel több gazdaságilag nem aktív jutott.

27. ábra

Az eltartási teher alakulása a települések népességnagyság-kategóriái szerint, 2011

A települések népességnagyságát tekintve az eltartási teher alapvetően a kisebb lélekszámú településeken (döntő részt a községekben) haladta meg az átlagot, a nagyobb népességű városokban pedig elmaradt

attól. A mutató értéke az 500–1000 fős községek külterületén volt a legnagyobb (214), az 50–100 ezer lakossal rendelkező városokban pedig a legkisebb (132). A legjelentősebb különbség az 500–1000 fős községek településrészei között volt, ahol száz külterületen élő foglalkoztatottra átlagosan a belterületinél, 47 fővel több gazdaságilag nem aktív személy jutott.

A külterületi lakhelyű foglalkoztatottak eltartási terhének mértéke **az Alföld egészén és az ország más területein egyaránt az országos átlaggal (170) azonosan alakult. Az Alföldön belül viszont e téren is jelentős területi különbségek figyelhetők meg. Míg a Homokhátság külterületein száz foglalkoztatottra 157 gazdaságilag nem aktív jutott**, addig az Alföld többi térségének külterületein viszonylag magas eltartási teher (185) alakult ki. A Homokhátság külterületén élő foglalkoztatottak alacsonyabb eltartási terhe egyértelműen azt igazolja, hogy ezeken a területeken még napjainkban is nagyobb szerepe van a tanyai gazdaságok keretében történő önfoglalkoztatásnak.²¹ (Erről az 5.4 fejezetben még részletesebben szólni fogunk.)

5.2. Foglalkoztatottak korcsoport és nemek szerint

A 2011. évi népszámlálás időpontjában a külterületen élők foglalkoztatottsága korcsoportonként – a megfelelő korú népességen belüli arányokat vizsgálva – jelentős különbséget mutatott a belterületen élőkétől. A külterületi arányok összességében minden korcsoportban elmaradtak a belterületiektől, a legnagyobb mértékben (15 százalékponttal) az 50–59 éves foglalkoztatottaké, de – a legfiatalabb (15–29 éves) és legidősebb (60 év feletti) korcsoportot kivéve – a legaktívabbnak tekinthető 40–49, és a 30–39 éves foglalkoztatottak súlya is viszonylag jelentősen a belterületi arányok alatt maradt.

8. tábla

A foglalkoztatottak korcsoportos összetétele, 2011

Megnevezés	15–29	30–39	40–49	50–59	60–	Összesen
	éves					
	Száma, fő					
Külterület	17 923	31 306	28 776	22 254	4 059	104 318
Belterület	677 218	1 142 705	985 647	867 351	165 484	3 838 405
Összesen	695 141	1 174 011	1 014 423	889 605	169 543	3 942 723
	Aránya a megfelelő korúak %-ában					
Külterület	34,4	64,6	64,6	47,5	6,5	34,1
Belterület	38,2	74,6	77,5	62,3	7,3	39,9
Összesen	38,1	74,3	77,1	61,8	7,3	39,7

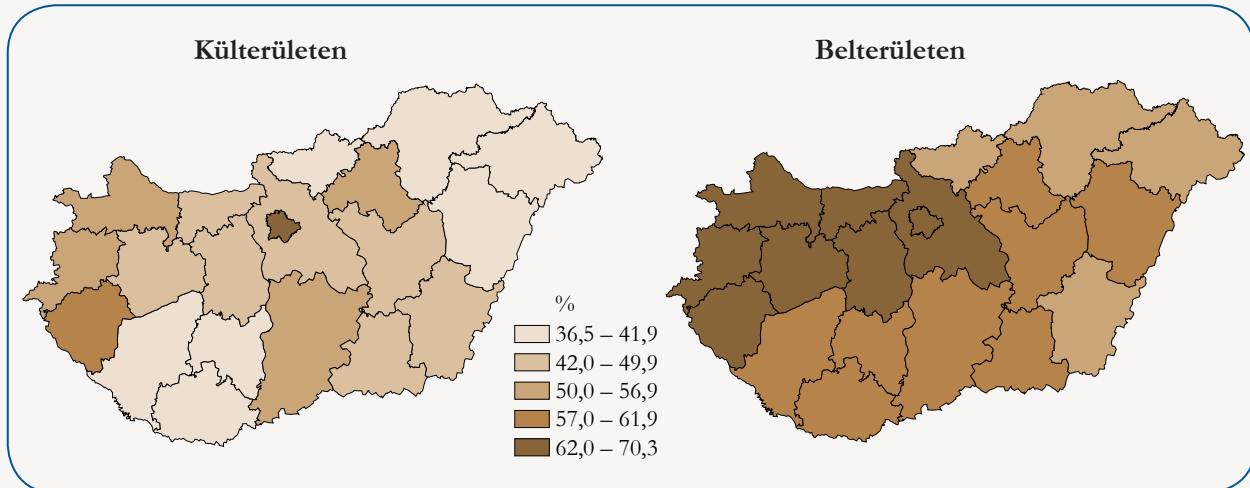
A vizsgált korcsoportok foglalkoztatottsága megyénként még nagyobb eltéréseket mutatott. A foglalkoztatottak aránya a külterületen élő 15–29 évesek körében Borsod-Abaúj-Zemplén megyében volt a legalacsonyabb (21%), a korosztály külterületi átlagának csak a 60%-át érte el. A 30 év alattiak külterületen mért foglalkoztatási súlya – Békés és Fejér megyét kivéve – mindenhol kisebb volt, mint belterületen.

²¹ „A Homokhátság 104 településén 30 519 regisztrált gazdálkodót – egyéni gazdálkodókat, gazdasági társaságokat, családi gazdaságokat – tartottak nyilván, ebből 8024 külterületi, tanyai székhelyű volt. A Homokhátság külterületen regisztrált (tanyai) gazdaságainak 37%-a házkörüli gazdaság. A részmunkaidős kiegészítő gazdaságok is 36%-os arányt képviselnek. Ezek alapján a szociális mezőgazdasági kategóriába tartozik a Homokhátság külterületi székhelyű üzemek 73%-a.” Forrás: VÁTI. Összefoglaló az MTA RKK ATI és a VÁTI Kht. által „Átfogó fejlesztési program a tanyás térségek helyzetének a javítására, különös tekintettel a tanyavillamosítási feladatokra” címmel végzett munkáról. http://www.vati.hu/files/sharedUploads/docs/osszefoglalo_0930.pdf. Letöltés dátuma: 2016. május 26.

A legaktívabbnak tekinthető **30–49 éves** korosztály foglalkoztatási aránya a megfelelő korú népességben belül nézve Zala megye külterületein volt a legjelentősebb (74%), Borsod-Abaúj-Zemplén e tekintetben is a megyesor végére került, ennek a korosztálynak még a fele sem (47%) jelent meg foglalkoztatottként a munkaerőpiacon.

28. ábra

Az 50–59 éves népesség foglalkoztatási aránya, 2011

A külterületen élők közül a két legidősebb, **50–59 és a 60 év feletti** korcsoport esetében egyaránt Budapest bírt a legmagasabb foglalkoztatási aránnyal, a rangsor utolsó helyét szintén mindkét korcsoportnál Borsod-Abaúj-Zemplén megye foglalta el. A Borsod-Abaúj-Zemplén megye külterületein élő 50–59 éves korcsoport foglalkoztatottsága (37%) a budapestinek a hattizedét, az egyébként mindenhol alacsony szintű 60 év felettieké (3,6%) pedig annak egyharmadát sem érte el.

Míg a 60 év alatti korcsoportokban a külterületen mért foglalkoztatási arányok rendre (csaknem minden megyében) elmaradtak a belterületiektől, addig a legidősebb, 60 év feletti korosztály az egyedüli, amelyiknél a bel- és külterület viszonya több megyénél is megfordult.

Minden vizsgált korcsoport foglalkoztatási aránya Borsod-Abaúj-Zemplén megye külterületein volt a legalacsonyabb. A bel- és külterület közötti különbség – a legidősebb korosztályt kivéve – ugyanitt volt legjelentősebb: külterületen a foglalkoztatottak aránya a 60 év alatti korcsoportok mindegyikében a belterületinek nagyjából csak a kétharmadát érte el.

A **településtípusok** külterületeit összehasonlítva – a 15–29 évesek kivételével – minden korosztályban egyértelműen a **főváros kiemelt foglalkoztatási szerepe nyilvánult meg**. A 30 év feletti korcsoportok mindegyikében Budapest külterületeinek foglalkoztatottsági szintje volt a legmagasabb, közülük a legidősebbek (60 év felettiek) foglalkoztatása bizonyult az országos külterületi átlagnál lényegesen magasabbnak, megközelítette annak kétszeresét. A legfiatalabbak foglalkoztatása ugyan a községek külterületein volt a leggyakoribb, mégis az egyes településtípusoknál viszonylag kiegyensúlyozottan alakult. Szinte az összes korcsoportnál megfigyelhető, hogy a külterületi arányok elmaradtak a belterületiektől. A községek külterületein lakó 60 év felettiek foglalkoztatási aránya viszont közel másfélszerese volt a belterületinek.

9. tábla

A külterületen élő foglalkoztatottak korcsoportos adatai településtípusonként, 2011

Megnevezés	15–29	30–39	40–49	50–59	60–	Összesen
	éves					
Aránya a megfelelő korúak %-ában						
Főváros	33,8	71,3	73,2	62,5	11,9	39,2
Megyei jogú városok	33,2	67,7	68,5	49,8	6,0	35,7
Többi város	34,2	63,3	63,7	46,0	6,3	33,5
Községek	35,2	63,5	62,9	46,8	6,5	33,6
Összesen	34,4	64,6	64,6	47,5	6,5	34,1
Eltérés a belterületi foglalkoztatottak hasonló mutatójától, százalékpont						
Főváros	-10,7	-7,5	-8,2	-7,8	-0,1	-5,8
Megyei jogú városok	-2,4	-9,5	-12,6	-16,4	-2,2	-5,9
Többi város	-3,1	-10,9	-14,1	-16,1	-0,2	-5,9
Községek	-1,9	-6,3	-10,0	-9,1	+2,0	-2,6
Összesen	-3,8	-9,9	-12,9	-14,9	-0,8	-5,7

A megfelelő korú népesség foglalkoztatási arányai az Alföld külterületein az országos átlaghoz hasonlóan alakultak. Az ország más területeinek arányaival összehasonlítva az Alföld külterületein élő 50 év alatti korcsoportok foglalkoztatottsága kissé magasabb, az idősebbeké pedig nagyjából hasonló volt. **A Homokhátság külterületein viszont minden korcsoportban az országos és az alföldi átlagnál is magasabb volt a foglalkoztatottság,** a legnagyobb (4 százalékpont körüli) eltérés a 40–49 és az 50–59 éves korcsoportokban volt megfigyelhető. Az Alföldön tehát igen jelentős különbségek alakultak az említett korcsoportokban, amelyekben a Homokhátság külterületén élők foglalkoztatási színvonala több mint 7 százalékponttal magasabb volt, mint az Alföld más részein.

10. tábla

A külterületen élő foglalkoztatottak korcsoportonként a megfelelő arányában, 2011

(%)

Megnevezés	15–29	30–39	40–49	50–59	60–	Összesen
	éves					
Külterület összesen	34,4	64,6	64,6	47,5	6,5	34,1
Ezen belül:						
Alföld	35,2	65,0	65,2	47,3	6,4	34,2
Ebből:						
Homokhátság	37,4	67,8	68,9	51,0	7,3	36,2
Alföld többi része	33,0	62,2	61,6	43,9	5,6	32,2
Többi országrész	32,9	64,0	63,3	47,8	6,5	34,0

A legutóbbi népszámlálás időpontjában mind a belterületen, mind a külterületen élő **foglalkoztatottak körében a férfiak voltak többségben. A férfitöbbség a külterületen hangsúlyosabb volt,** itt a férfiak aránya (61%) 7,5 százalékponttal felülmúlta a belterületi átlagot.

Külterületi viszonylatban a férfiak foglalkoztatottakon belüli aránya a **megyék** közül Fejér megyében volt a legmagasabb (68%), Budapesten és Zala megyében (56, illetve 58%) pedig a legalacsonyabb.

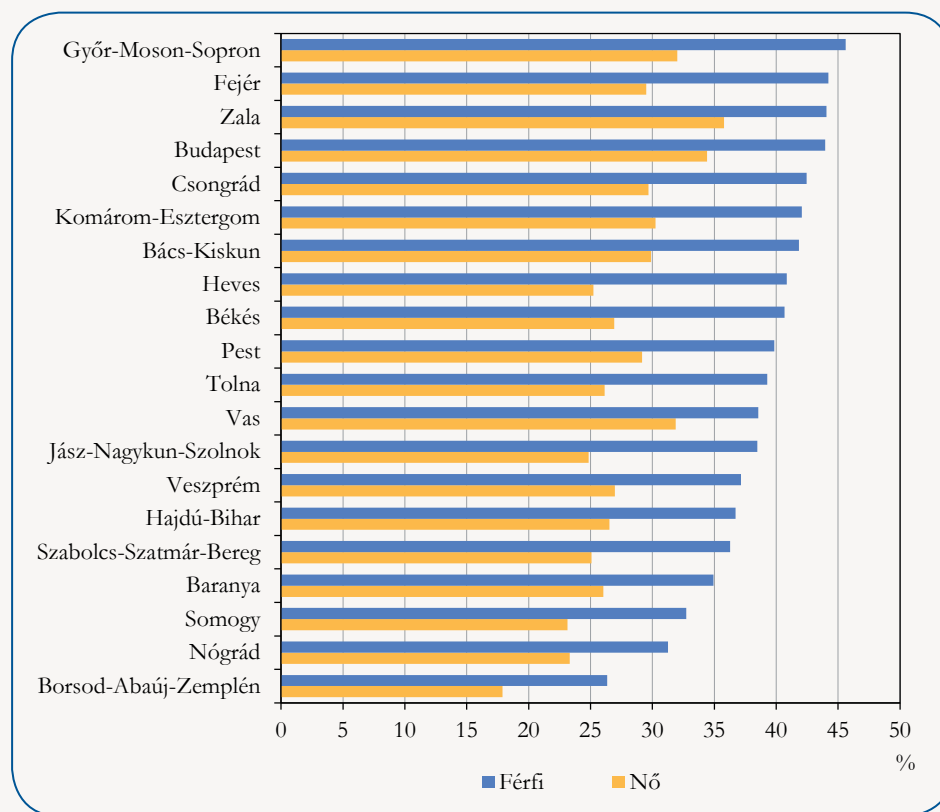
Külterületen a férfiak aránya minden **településtípusnál és népességnagyság-kategóriánál** meghaladta a nőkéét, és a férfitöbbslet külterületen rendre magasabb volt, mint belterületen: a községek külterületein volt a legnagyobb, a főváros külterületein pedig a legkisebb (12, illetve 24 százalékpont). A településnagyság csökkenésével – a belterületihez hasonlóan – a nők aránya is csökkent a külterületen élő foglalkoztatottak között.

A foglalkoztatottak férfi-nő aránya az **Alföld külterületein és azon belül a Homokhátságon** is az országos külterületi átlaghoz hasonlóan alakult.

Külterületen mindkét nemet alacsonyabb foglalkoztatottsági szint jellemezte, mint belterületen. 2011-ben az ország külterületein a férfiak 40, a nők 28%-a volt foglalkoztatott, ami a belterületi átlagnál 5,1, illetve 7,4 százalékponttal alacsonyabb. Ezen arányok mögött lényeges területi különbségek húzódtak meg.

29. ábra

A külterületen élő foglalkoztatottak népességben belüli aránya nemek szerint, megyénként, 2011

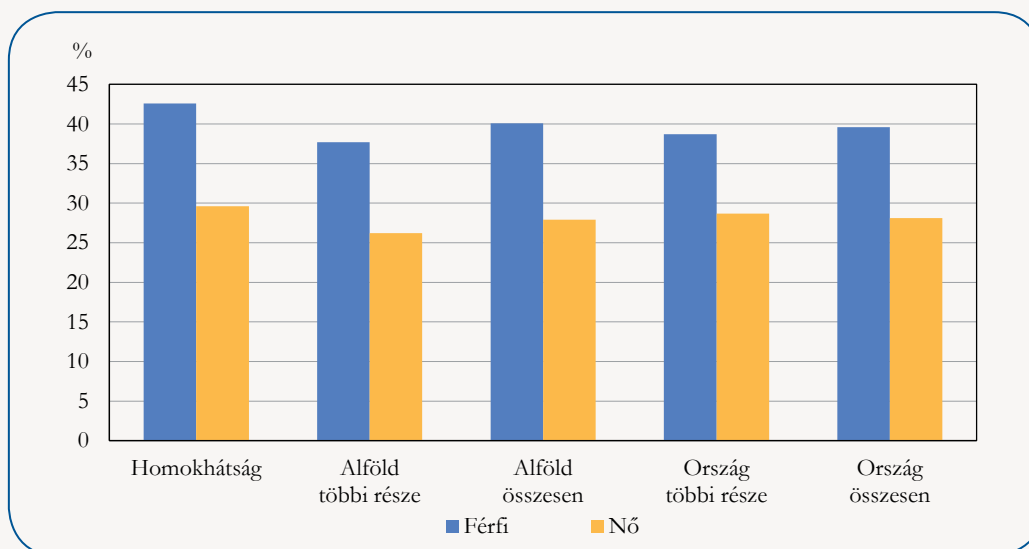
A foglalkoztatottak aránya a külterületen élő férfitöbbségen belül a **megyéket** tekintve Győr-Moson-Sopron (46%), a nők esetében pedig Zala megyében (36%) volt a legmagasabb. A többi megyétől eléggé leszakadva – mind a férfiak, mind a nők foglalkoztatottsági szintjét illetően – Borsod-Abaúj-Zemplén került a megyei rangsor utolsó helyére, ahol a férfiaknak mindössze 26, a nőknek pedig 18%-a volt foglalkoztatott. A külterületnek a belterülettel szembeni hátrányos helyzete a nemek foglalkoztatottsága terén is Borsod-Abaúj-Zemplén megyében mutatkozott meg a legszembetűnőbben, ahol a foglalkoztatottak férfiakon belüli aránya a megye külterületein nem érte el a belterületi héttizedét, a nőké pedig a hattizedét sem. A belterületihez viszonyított elmaradás a férfiaknál Békés, a nőknél pedig Zala megyében volt a legkisebb.

A külterületen élő férfiak és nők foglalkoztatottsági szintje minden **településtípusnál és népességnagyság-kategóriánál** elmaradt a belterületitől. A foglalkoztatottság mindkét nem esetében

a főváros külterületein volt a legmagasabb (férfiaknál 44, nőknél 34%), de a megyei jogú városokban is meghaladta valamivel az átlagot, míg a többi városban és a községekben elmaradt attól. A férfiak és a nők esetében egyaránt az 50–100 ezer lakosú városok külterületein volt a legmagasabb (44 és 35%), az 500–1000 lélekszámú községekben pedig a legalacsonyabb (36 és 23%) a foglalkoztatási arány. A férfiak és a nők foglalkoztatása közötti különbség a nagyobb népességű településcsoportoknál mérsékelt (9–10 százalékpont) volt, mint a kisebb népességűeknél (11–13 százalékpont).

30. ábra

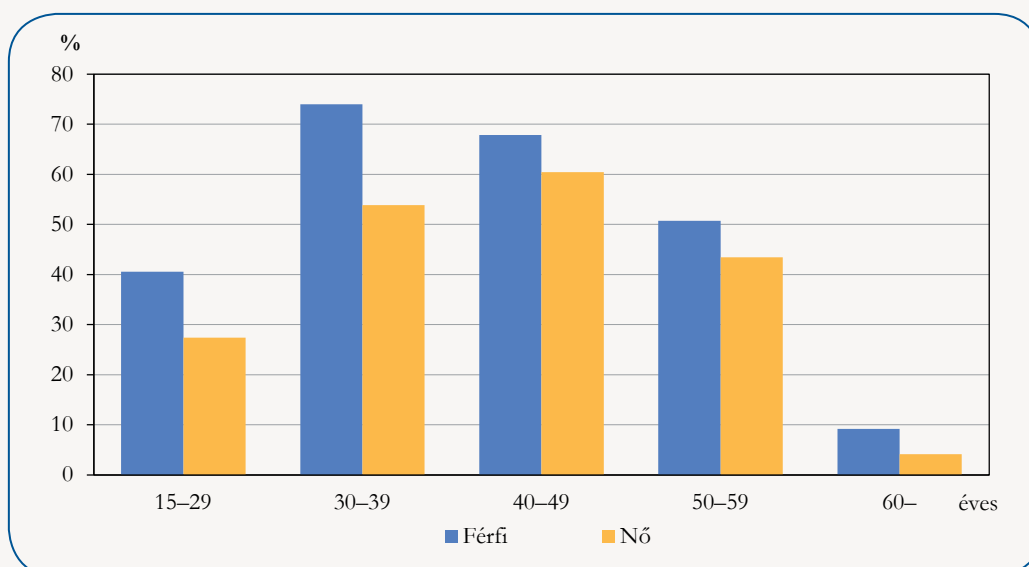
A külterületen élő foglalkoztatottak népességen belüli aránya nemek szerint, tájegységenként, 2011

A nemek foglalkoztatottsága az **Alföld** külterületein csak szerény mértékben tért el az ország többi részének külterületi átlagától. **A Homokhátságon viszont a külterületen élő férfiak és nők foglalkoztatási szintje egyaránt magasabb volt az országos és az alföldi átlagnál is, de az Alföld más területeinek átlagához képest még kedvezőbben alakult.** A Homokhátság külterületein élő férfiak foglalkoztatási aránya 4,9, a nőké pedig 3,4 százalékponttal meghaladta az Alföld többi részének átlagát.

31. ábra

A külterületi népesség foglalkoztatási aránya az egyes korcsoportokban, nemenként, 2011

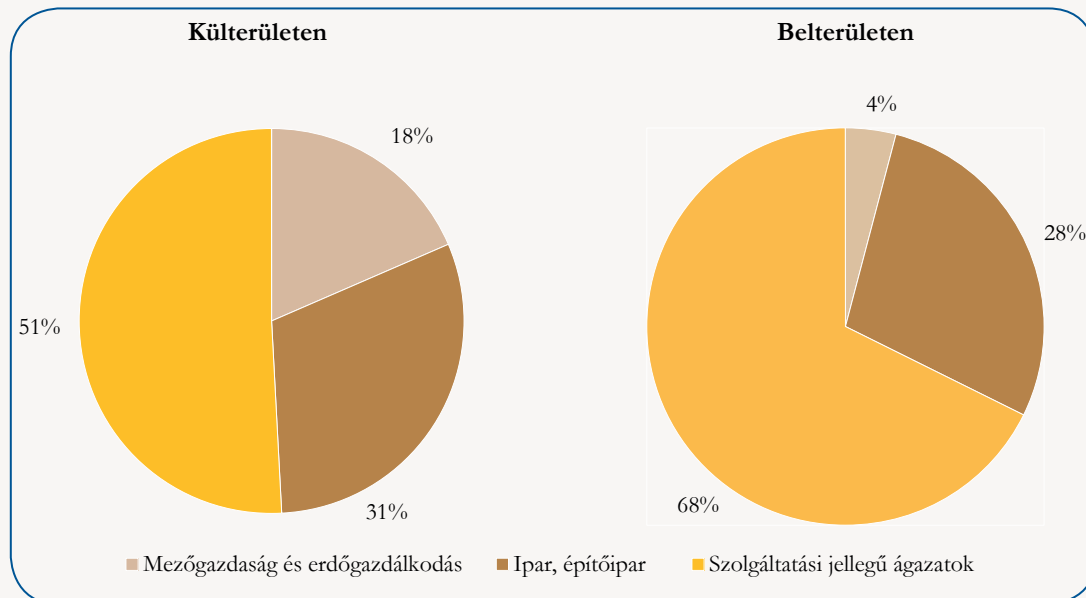
Korcsopontonként vizsgálva a nemek foglalkoztatottságát látszik, hogy a külterületen élő férfiak minden korcsoportban nagyobb arányban jelentek meg a munkaerőpiacon, mint a nők. A nemek közötti különbség a legfiatalabb és a legidősebb korcsoportban a legszembetűnőbb. A 15–29 éves népességen belül a férfiak foglalkoztatása közel másfélszer, a 60 év felettiéknél pedig több mint kétszer gyakoribb volt, mint a nőké.

5.3. Foglalkoztatottak nemzetgazdasági ág szerint

A foglalkoztatottak nemzetgazdasági ágak szerinti megoszlásában – a belterületihez hasonlóan, bár kisebb súllyal – a külterületen is a szolgáltatási jellegű ágazatok domináltak 2011-ben. A foglalkoztatottak 51%-a (53 ezer fő) ezeken a településrészeken is a szolgáltatási szférában dolgozott, a mezőgazdaság foglalkoztatási szerepe azonban – az országban tapasztalható általános visszaesés mellett is – a külterületen élők körében sokkal tekintélyesebb volt, mint a belterületen. A külterületen élő foglalkoztatottak 18%-a (19 ezer fő, akik az összes mezőgazdasági foglalkoztatott 11%-át tették ki) a mezőgazdaságban tevékenykedett, ami a belterületi arány 4,5-szerese. Az ipar, építőipar súlya a belterületinél csak néhány százalékponttal volt hangsúlyosabb a külterületen.

32. ábra

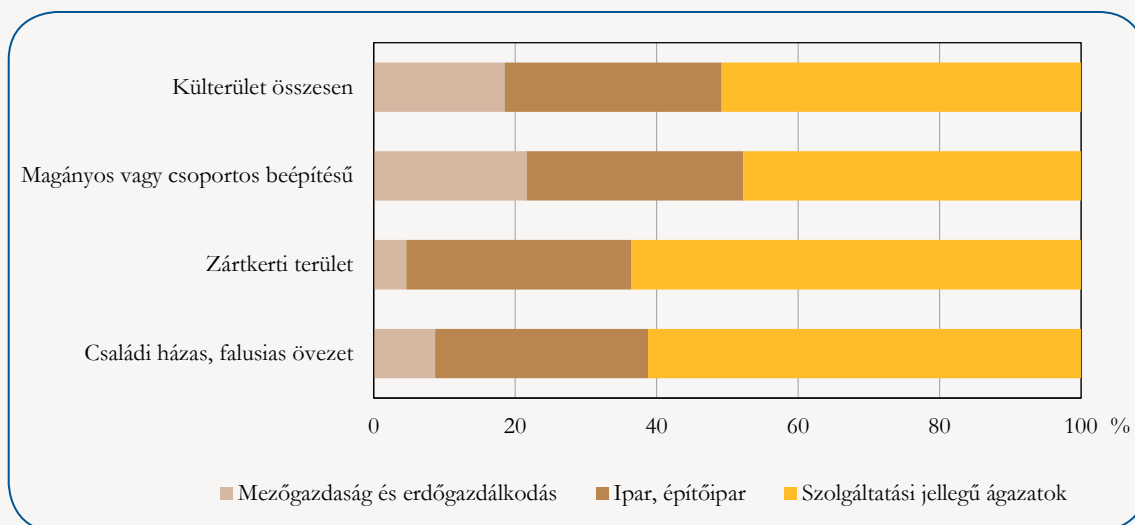
A foglalkoztatottak összevont nemzetgazdasági ág szerinti összetétele, 2011

A külterületen élő foglalkoztatottak nemzetgazdasági ág szerinti összetételének különbségei a lakóövezet jellege szerint is megmutatkoztak. A hagyományos külterületi lakotthelynek tekinthető magányos vagy csoportos beépítésű területeken a foglalkoztatottaknak az átlagosnál 3,1 százalékponttal jelentősebb hányada dolgozott a mezőgazdaságban. A sűrűbben beépített külterületi övezetekben viszont a szolgáltatási ágazatokban dolgozók aránya haladta meg jelentősen a külterületi átlagot, ezzel szemben a mezőgazdaságban foglalkoztatottak aránya gyakorlatilag töredéke volt a szórtan elhelyezkedő lakotthelyeken élőkének.

33. ábra

A külterületen élő foglalkoztatottak összevont nemzetgazdasági ágak szerinti összetétele a lakóövezet jellege szerint, 2011

A **költözés időszaka szerint** is szembeűnő, hogy a külterületi címűkre legrégebben (1991 előtt) költöző foglalkoztatottak között volt a legmagasabb az agráriumban tevékenykedők aránya, a később költözőknel pedig a terciér szektor jelentősége az átlagot meghaladó. Mindez arra utal, hogy a hagyományos, mezőgazdasági tevékenységre épűlő külterületi életforma még mindig jelentős, súlya azonban az utóbbi évtized költözési hullámát követően csökkenű tendenciát mutat.

11. tábla

A külterületen élő foglalkoztatottak összevont nemzetgazdasági ágak szerinti összetétele az utolsó költözés éve szerint, 2011

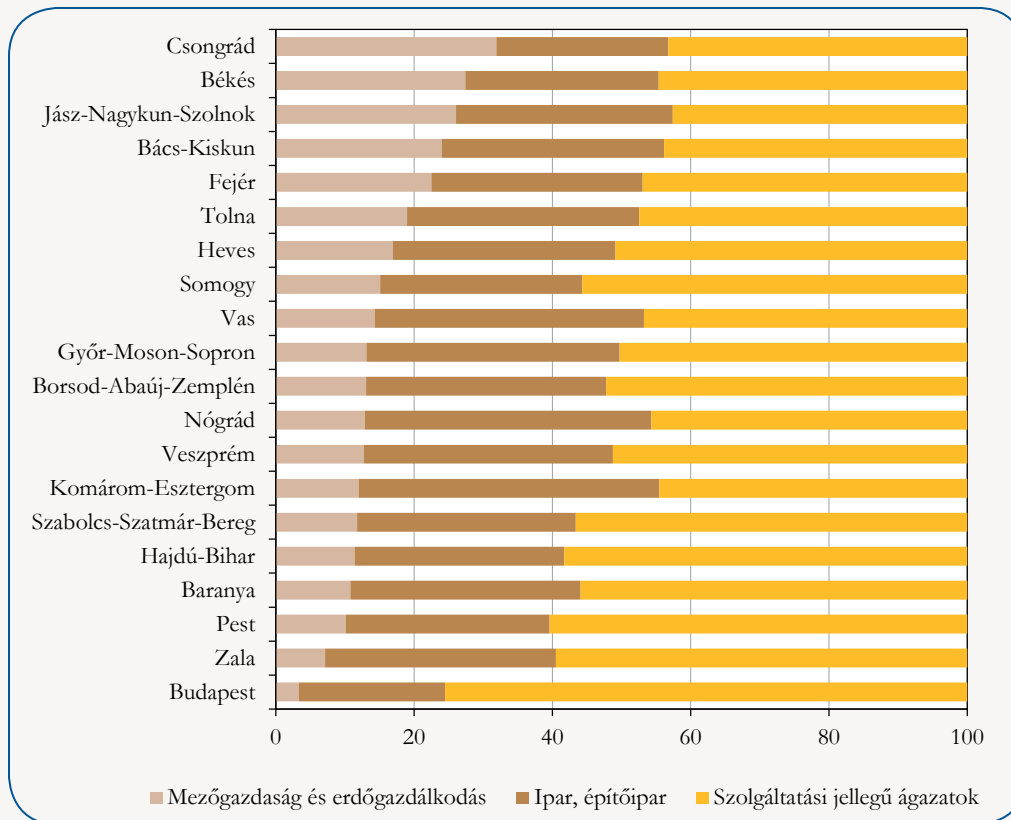
(%)

Költözési időszak, év	Mezőgazdaság és erdőgazdálkodás	Ipar, építőipar	Szolgáltatási jellegű ágazatok	Összesen
1991 előtt	26,7	30,8	42,5	100,0
1991–2000	17,5	30,7	51,8	100,0
2001–2005	13,5	31,3	55,2	100,0
2006–2011	15,5	30,3	54,2	100,0
Összesen	18,5	30,7	50,8	100,0

A külterületen élő foglalkoztatottak nemzetgazdasági ág szerinti összetételének alakulásában a földrajzi adottságok is fontos szerepet játszanak. Ebből adódóan a **mezőgazdaság foglalkoztatási szerepe** megyénként is nagyban különbözik, így a növénytermesztés szempontjából kiváló adottságú **alföldi térségben sokkal jelentősebb**. 2011-ben a külterületen élő foglalkoztatottak nemzetgazdasági ág szerinti összetételében a két szélső értéket Budapest (3,3%) és Csongrád megye (32%) képviselte. A mezőgazdaságban foglalkoztatottak aránya az Alföld másik három megyéjének – Békés (27%), Jász-Nagykun-Szolnok (26%) és Bács-Kiskun (24%) – külterületein is meglehetősen magas volt.

A mezőgazdasághoz hasonlóan az **ipar, építőipar egyűttes foglalkoztatási szerepe** is a főváros külterületén volt a legalacsonyabb (21%), de – a külterületen élők mezőgazdasági foglalkoztatottságában élen járó – Csongrád megyében (25%) is jelentősen elmaradt az átlagtól. A megyei rangsor élén – bel- és külterületen egyaránt – Komárom-Esztergom megye helyezkedett el, amelynek külterületein az iparban, építőiparban foglalkoztatottak aránya (43%) az országos külterületi átlagnak az 1,4-, a budapestinek pedig több mint a kétszeresét tette ki.

A külterületen élő foglalkoztatottak összevont nemzetgazdasági ágak szerinti összetétele megyénként, 2011

A külterületi lakosok közül minden megyében a szolgáltatás ágazataiban dolgoztak a legtöbben, arányuk – a belterületen megfigyelthez hasonlóan – a Budapest külterületén élők esetében volt a legmagasabb, akiknek több mint háromnegyede helyezkedett el a tercier szektorban. Ugyancsak Budapest hatása érvényesült a Pest megyei szolgáltató szektorban foglalkoztatottak magas részarányában (60%), hiszen a környező települések külterületein élő munkavállalók jelentős része a fővárosba járt el dolgozni. A szolgáltatási jellegű ágak súlya a számottevő mezőgazdasági, illetve ipari, építőipari tevékenységet folytató megyékben volt a legalacsonyabb.

A mezőgazdasági foglalkoztatottság a külterületen minden megyében és a fővárosban is hangsúlyosabb, a szolgáltatásoké pedig visszafogottabb volt, mint belterületen. Az ipar, építőipar foglalkoztatási szerepe azonban a megyék döntő részében nem mutatott nagy eltérést a két lakott területtípus között. A mezőgazdasági foglalkoztatottak közötti kül- és belterületi különbség a megyék közül Fejér megyében volt a legnagyobb, amelynek külterületein csaknem 6-szor gyakoribb volt az agrárszektorban dolgozó, mint belterületen. Az ipar, építőipar esetében Budapest mellett még Baranya megyében volt – a külterület javára – viszonylag jelentős a két településrész közötti eltérés. A szolgáltatási szektor foglalkoztatási súlyát tekintve Csongrád megye külterülete mutatott a legnagyobb elmaradást a belterületihez képest.

A mezőgazdaság foglalkoztatási szerepe településtípusonként is nagyban különbözött. 2011-ben a külterületen élő mezőgazdasági foglalkoztatottak aránya a községekben lakók körében volt a legjelentősebb, 6,4 százalékponttal haladta meg az országos külterületi átlagot. A külterületen élő foglalkoztatottnál a nemzetgazdasági ág a belterületen mérthez képest minden településtípuson magasabb volt.

Az ipari, építőipari foglalkoztatás a városok külterületein volt az átlagosnál némileg magasabb, kivéve a fővárost, ahol jelentősen (9,5 százalékponttal) elmaradt attól. Az ipar, építőipar külterületi foglalkoztatási szintje – a községek kivételével – minden településtípuson meghaladta a belterületit.

Valamennyi településtípusnál a – belterülethez hasonlóan – a külterületen is a szolgáltatási jellegű ágak együttes aránya volt a legnagyobb, bár súlyuk a termelő ágak (azon belül is elsősorban a mezőgazdaság) nagyobb jelentősége miatt visszafogottabb volt, mint a belterületen. A tercier szektorban foglalkoztatottak aránya külterületi vonatkozásban is a fővárosban volt a legmagasabb és a községekben a legalacsonyabb. A két lakott területtípus között a megyei joggal nem rendelkező városokban alakult ki a legnagyobb különbség.

12. tábla

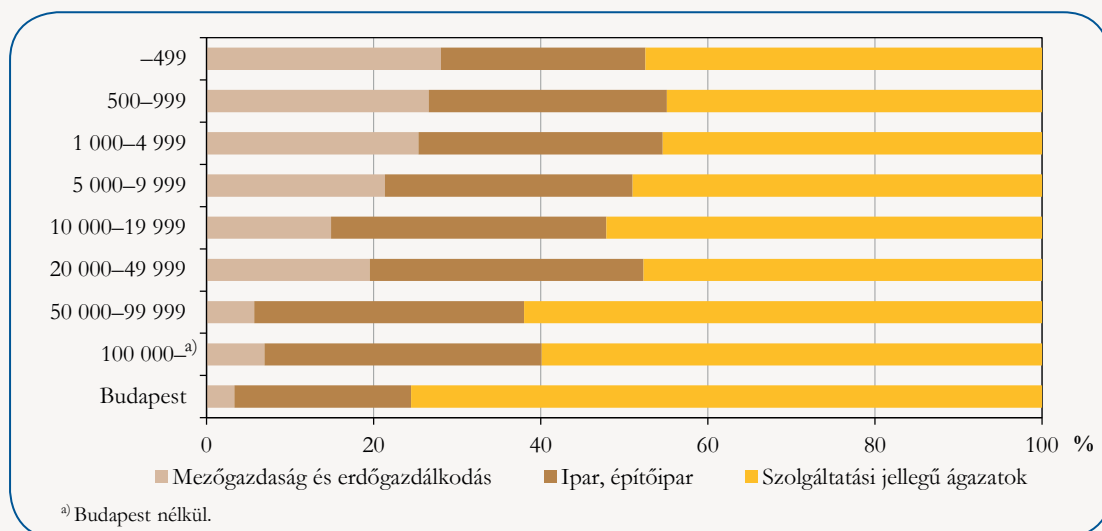
A külterületen élő foglalkoztatottak összevont nemzetgazdasági ágak szerinti összetétele településtípusonként, 2011

Településtípus	Mezőgazdaság és erdőgazdálkodás	Ipar, építőipar	Szolgáltatási jellegű ágazatok	Összesen
Arány, %				
Főváros	3,3	21,2	75,5	100,0
Megyei jogú városok	8,0	32,6	59,4	100,0
Többi város	18,9	32,4	48,7	100,0
Községek	24,9	28,8	46,4	100,0
Összesen	18,5	30,7	50,8	100,0
Eltérés a belterületi foglalkoztatottak hasonló mutatójától, százalékpont				
Főváros	+3,0	+5,9	-8,8	-
Megyei jogú városok	+6,4	+5,4	-11,8	-
Többi város	+14,5	+0,6	-15,1	-
Községek	+16,5	-5,7	-10,7	-
Összesen	+14,4	+2,5	-16,8	-

A mezőgazdaság és a szolgáltatási jellegű ágazatok foglalkoztatottságát tekintve a települések népességnagyság-kategóriái szerint gyakorlatilag a külterületen is érvényesült az ún. települési lejtő: a népességszám csökkenésével a mezőgazdaság jelentősége növekedett, a tercier szektoré pedig csökkent. Az iparban, építőiparban foglalkoztatottak aránya – Budapestet kivéve – a 10 ezer lakosnál nagyobb települések külterületein volt átlagot meghaladó.

35. ábra

A külterületen élő foglalkoztatottak összevont nemzetgazdasági ágak szerinti összetétele a települések népességnagyság-kategóriái szerint, 2011

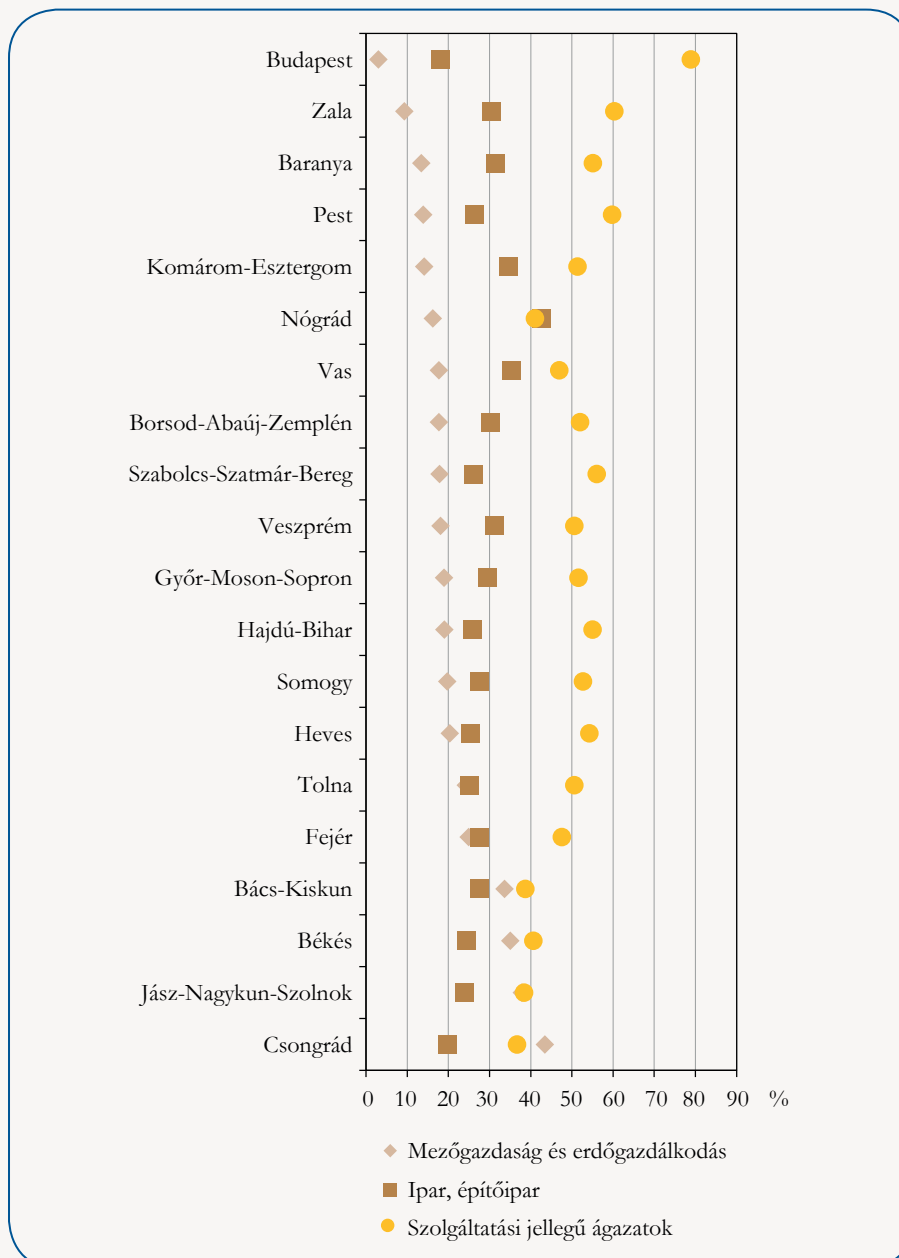

Az Alföld külterületein élő népesség mezőgazdasági foglalkoztatottsága (22%) csaknem kétszer magasabb volt, mint az ország többi részének külterületein. **Az agrárszektornak a külterületi népesség foglalkoztatásában játszott szerepe az Alföldön belül nézve is eltérést mutatott, a Homokhátságon érzékelhetően jelentősebb volt, mint másutt.** Összességében elmondható, hogy míg az Alföld egészének és azon belül leginkább a Homokhátságnak a külterületein a termelő ágak, addig az ország, illetve az Alföld többi részén a terciér szektor fölénye érvényesült.

A külterületen élő foglalkoztatottak többségét mindhárom összevont nemzetgazdasági ágban a 30–49 évesek korcsoportjába tartozók alkották. Az ennél fiatalabbak részaránya az ipar, építőipar területén (20%), az ennél **idősebbeké pedig a mezőgazdaságban (35%) volt a legmagasabb.** Mivel a mezőgazdaság szerepe a külterületen élő foglalkoztatottak körében még napjainkban is meghatározó, érdemes a legidősebb korosztály foglalkoztatottsági helyzetét ebben az ágban területi bontásban is megvizsgálni.

36. ábra

A külterületen élő 50 éves és idősebb foglalkoztatottak aránya összevont nemzetgazdasági ágak szerint megyénként, 2011

Az **50 évesek és idősebbek körében** az agráriumban dolgozók hányada Csongrád megyében volt a legmagasabb (43%), de másik három alföldi megyében (Jász-Nagykun-Szolnok, Békés és Bács-Kiskun) is jóval átlagon felüli volt. Mindezekből adódóan a legidősebbek mezőgazdasági foglalkoztatási szintjét tekintve az Alföld és az ország más részeinek külterületei között rendkívül jelentős a különbség: az **Alföldön az 50 év feletti korosztályban több mint kétszer gyakoribb (31%) volt a mezőgazdaságban dolgozó, mint az ország más részein (14%)**. A legidősebb korosztályon belül a három nemzetgazdasági ág aránya Bács-Kiskun megyében volt a legkiegyenlítettebb.

5.4. Foglalkoztatottak foglalkozási viszony szerint

A külterületen élő foglalkoztatottak meghatározó részét – a belterületiekhez hasonlóan – az alkalmazásban állók jelentették 2011-ben. Arányuk azonban 7,1 százalékponttal elmaradt a belterületen megfigyelttől. E különbség döntő részt **a külterületen élő egyéni vállalkozók** 5,0 százalékponttal (1,7-szer) **nagyobb arányából adódott** a mezőgazdasághoz kapcsolódó tevékenységek következtében.

13. tábla

Foglalkoztatottak foglalkozási viszony szerint, 2011

Megnevezés	Foglalkoztatott	Ezen belül	
		alkalmazott	önálló, egyéni vállalkozó
		Száma, fő	
Külterület	104 318	80 674	13 249
Belterület	3 838 405	3 240 478	294 927
Összesen	3 942 723	3 321 152	308 176
		Aránya, %	
Külterület	100,0	77,3	12,7
Belterület	100,0	84,4	7,7
Összesen	100,0	84,2	7,8

Külterületen az egyéni vállalkozóként dolgozó foglalkoztatottak aránya a három legjellemzőbb külterületi lakóövezet közül csak a magányos vagy csoportos beépítésű területeken haladta meg a 13%-os külterületi átlagot, a 2011-es népszámláláskor az itt élő foglalkoztatottak 14%-a tartozott ebbe a körbe. A megyék között Csongrád (21%) és Bács-Kiskun megyében (18%) volt a legmagasabb az egyéni vállalkozóként dolgozó foglalkoztatottak aránya, de az Alföldön (15%), illetve a Homokhátságon (18%) is meghaladta a külterületi átlagot.

A külterületen élők mezőgazdasági foglalkoztatottsága sokkal jelentősebb, mint a belterületen élőké, érdemes e szektor foglalkoztatottjainak a foglalkozási viszony szerinti összetételébe is betekinteni. A legutóbbi népszámláláskor **a külterületi lakóhellyel rendelkező mezőgazdasági foglalkoztatottak körében csaknem olyan magas volt az egyéni vállalkozók aránya (41%), mint az alkalmazottaké (45%), hozzátevé, hogy a külterületen élő egyéni vállalkozók csaknem hattizede (az alkalmazottaknak viszont csak alig több mint egytizede) mezőgazdasági tevékenységet végzett.**

2011-ben a **magányos vagy csoportos beépítésű területeken** gyakorlatilag már azonos volt a mezőgazdaságban dolgozó alkalmazottak és egyéni vállalkozók (43–43%) részaránya, sőt ezeken a hagyományos külterületi lakóhelyeken **tevékenykedett a mezőgazdasággal foglalkozó egyéni vállalkozók 94%-a**. Aktivitásuk Bács-Kiskun és Csongrád megyében volt a legjelentősebb, e két megye hagyományos külterületi részein folytatta tevékenységét az ország külterületen élő mezőgazdasági egyéni vállalkozóinak 38, illetve 27%-a, az adott megye külterületen lakó mezőgazdasági foglalkoztatottainak pedig az 52, illetve 53%-a.

14. tábla

Külterületen élő mezőgazdasági foglalkoztatottak, 2011

Megnevezés	Mezőgazdasági foglalkoztatott	Ebből: önálló, egyéni vállalkozó	
		összesen	magányos vagy csoportos beépítésű területen élő
Száma, fő			
Külterület összesen	19 276	7 847	7 386
Ezen belül:			
Alföld	15 284	7 075	6 807
Ebből:			
Homokhátság	9 167	4 880	4 805
Alföld többi része	6 117	2 195	2 002
Aránya, %			
Külterület összesen	100,0	40,7	38,3
Ezen belül:			
Alföld	100,0	46,3	44,5
Ebből:			
Homokhátság	100,0	53,2	52,4
Alföld többi része	100,0	35,9	32,7

Mindez arra utal, hogy **az Alföld és azon belül különösen a Homokhátság külterületi részei azok, ahol az egyéni vállalkozás formájában végzett mezőgazdasági tevékenység összpontosul**, azaz a hagyományosnak tekinthető tanyai gazdálkodás a jellemző.

37. ábra

A külterületen élő mezőgazdasági foglalkoztatottak területi megoszlása, 2011

Míg az agráriumban dolgozó foglalkoztatottak 79%-a az Alföldön élt, addig a mezőgazdasági egyéni vállalkozóknak már a 90%-a. Mivel a külterületi népesség és azon belül a foglalkoztatottak döntő hányada még napjainkban is a szórtan elhelyezkedő külterületi lakóhelyeken él – amelyek alapvetően az Alföldre jellemzőek –, az ilyen lakóövezetben élő mezőgazdasági egyéni vállalkozók esetében ez az arány még

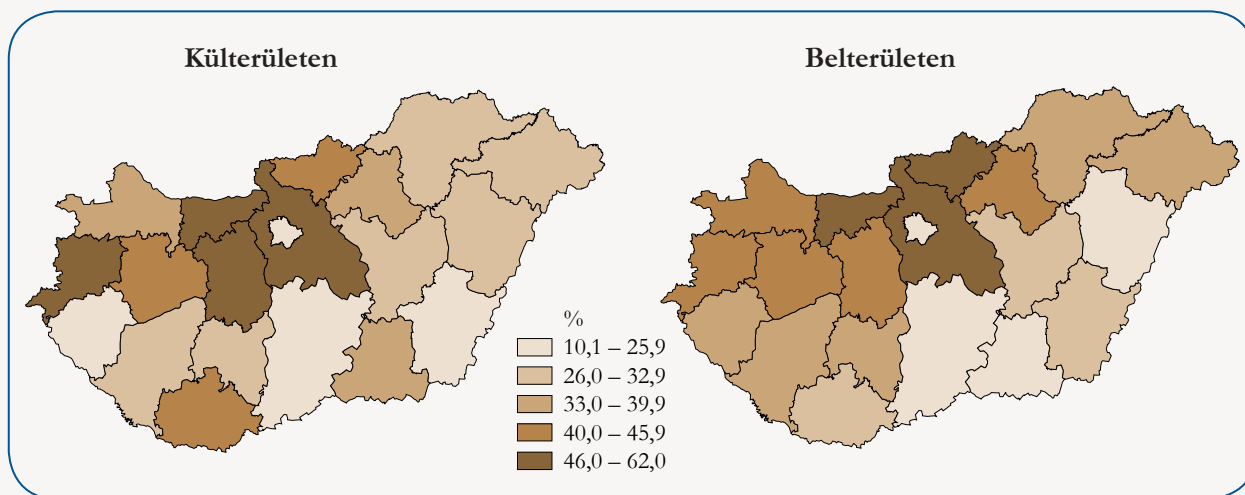
jelentősebb (92%). Természetesen mindez a Homokhátság külterületére fokozottan igaz, 2011-ben ugyanis az ország külterületein élő mezőgazdasági foglalkoztatottak 48%-a, a magányos vagy csoportos beépítésű részeken élő mezőgazdasági egyéni vállalkozóknak pedig 65%-a lakott a Homokhátság külterületein.

5.5. Napi ingázás, közlekedés

A 2011. évi népszámlálás időpontjában az ország külterületein élő foglalkoztatottak 35%-a (36 ezer fő) lakóhelyétől eltérő településen vállalt munkát, és oda naponta ingázott. Ez az arány a belterületen élők ingázási arányánál mindössze fél százalékponttal volt magasabb.

38. ábra

A naponta ingázók aránya a foglalkoztatottak százalékában megyénként, 2011

Az ingázók arányát tekintve a területi rangsor végére bel- és külterületen egyaránt Budapest, az elejére pedig Pest megye került, ami egyértelműen a főváros foglalkoztatási centrumszerepéből következik. A külterületen élő foglalkoztatottak többsége Pest megye mellett (57%) még Fejér megyében (53%) is ingázott a munkahelyére. Ezzel szemben a naponta eljárók aránya – a fővároshoz (15%) hasonlóan – még Békés megyében is alacsony volt, ahol az egyötödöt sem érte el. A bel-, illetve külterületen élő naponta ingázó foglalkoztatottak aránya Csongrád megyében volt a legnagyobb, ahol a megye külterületeiről másfélszer gyakrabban ingáztak, mint a belterületről.

15. tábla

A naponta ingázók aránya a foglalkoztatottak százalékában településtípusonként, 2011

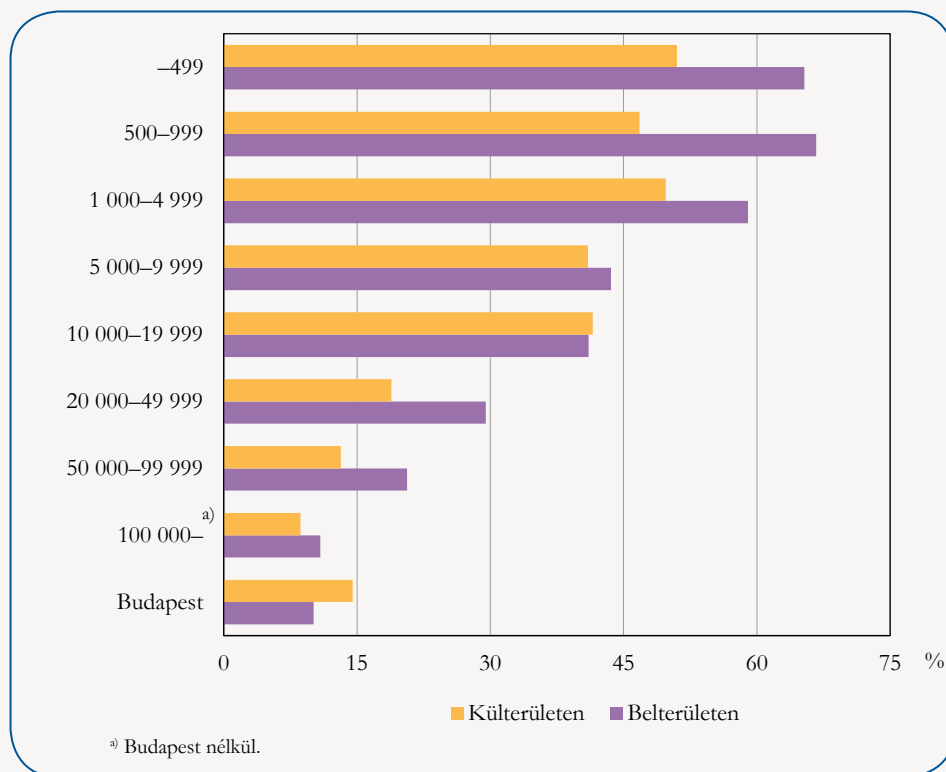
Településtípus	Külterületen, %	Belterületen, %	Külterületi arány eltérése a belterületitől, százalékpont
Főváros	14,5	10,1	+4,4
Megyei jogú városok	9,8	14,7	-4,8
Többi város	33,5	37,7	-4,2
Községek	50,2	62,4	-12,2
Összesen	34,5	34,0	+0,5

A külterületi lakóhellyel rendelkező foglalkoztatottak közül – a főváros kivételével – minden településtípuson kisebb arányban ingáztak naponta a munkahelyre, mint a belterületen. Ebben a területi metszetben a naponta ingázók aránya – a belterületen megfigyelttel ellentétben – nem a főváros, hanem

a megyei jogú városok külterületén volt a legalacsonyabb. A megyék legnagyobb városaiban a helyben foglalkoztatás tehát a külterületi lakosoknál erőteljesebben érvényesült, mint a belterületiekénél. A helyi munkalehetőségek szűkössége miatt a községek külterületein lakó munkavállalók ingáztak a legnagyobb arányban, közülük minden második helyben lakó foglalkoztatott döntött a napi utazás mellett.

39. ábra

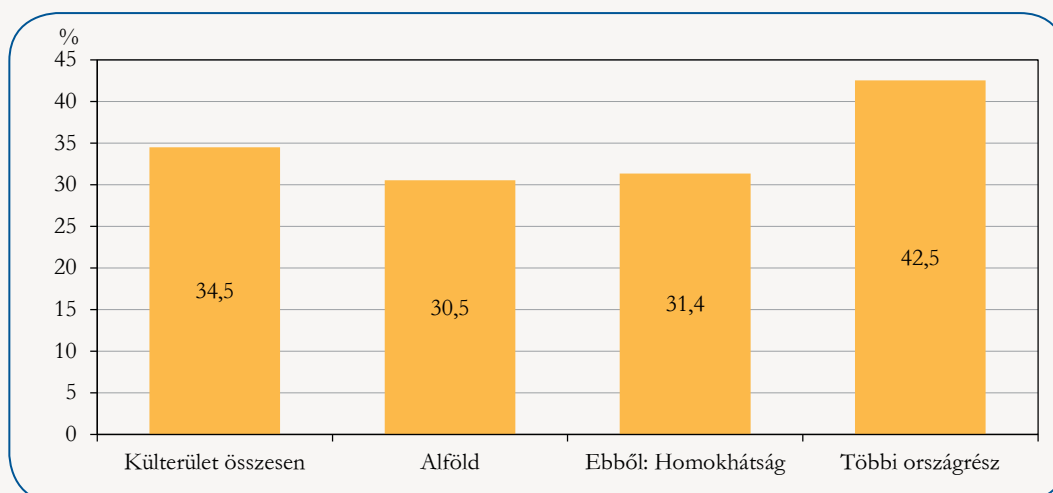
A naponta ingázók aránya a foglalkoztatottak százalékában a települések népességnagyság-csoportjai szerint, 2011

A külterületen élő foglalkoztatottak ingázásában is érvényesült az ún. települési lejtő, azaz a települések népességszámának csökkenésével emelkedett a naponta ingázók aránya, ami az 100 ezer fő feletti nagyvárosokban (Budapest nélkül) 8,6%-ot tett ki, a legfeljebb 500 lakosú községekben pedig már a helyben lakó foglalkoztatottak 51%-át jelentette. Mindez természetesen a nagy népességszámú városok kedvezőbb munkaerő-felvevő pozíciójából adódott.

40. ábra

A naponta ingázó foglalkoztatottak aránya a külterületen, 2011

A 2011. évi népszámlálás időpontjában az ingázó foglalkoztatottak súlya a Homokhátság, de az Alföld egészének külterületein is az országos átlagnál alacsonyabb volt. Az ország többi részének külterületein élő foglalkoztatottak azonban jóval gyakrabban vállaltak munkát a lakóhelyükön kívül.

16. tábla

**A foglalkoztatottak ingázás szerinti összetétele összevont
nemzetgazdasági ág szerint kül- és belterületen, 2011**

(%)

Megnevezés	Mezőgazdaság és erdőgazdálkodás	Ipar, építőipar	Szolgáltatási jellegű ágazatok	Összesen
Külterületen				
Helyben lakó és dolgozó	85,1	55,3	62,3	64,4
Naponta ingázó	14,6	43,2	36,5	34,5
Átmenetileg külföldön tartózkodó	0,3	1,5	1,2	1,1
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0
Belterületen				
Helyben lakó és dolgozó	68,8	51,9	69,6	64,6
Naponta ingázó	30,1	46,3	29,1	34,0
Átmenetileg külföldön tartózkodó	1,1	1,9	1,3	1,4
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0

A **helyben végzett mezőgazdasági tevékenység külterületi jelentőségére utal** az is, hogy 2011-ben külterületen a mezőgazdaságban foglalkoztatottak jóval kisebb – kevesebb mint fele akkora – arányban (15%) utaztak más településre dolgozni, mint belterületen. A helyben lakó és dolgozó foglalkoztatottak esetében pedig éppen fordítottan alakult a két lakott területtípus viszonya: a külterületen mezőgazdaságban dolgozóknak a belterületinél (16 százalékponttal) jelentősebb hányada (85%-a) a lakóhelyén végezte tevékenységét. Külterületen az ingázó foglalkoztatottak több mint kétszer, a lakóhelyükön dolgozók pedig több mint öt és félszer gyakrabban tevékenykedtek az agrárszektorban, mint belterületen.

A fentebb leírtakat támasztja alá az is, hogy 2011-ben **az ország külterületein élő foglalkoztatottak csaknem egytizedének a lakása és a munkahelye ugyanott volt, munkába tehát nem közlekedett, és ez az arány a belterületen élőkénél 2,7-szerese.** A különbség ebben az esetben is elsősorban a külterületen élők mezőgazdasági foglalkoztatottságának magas arányával magyarázható, külterületen ugyanis a nem közlekedők mintegy hattizede mezőgazdasági tevékenységet folytatott.

Lakott területtípustól függetlenül elmondható, hogy a helyben lakóknak és dolgozóknak, illetve a naponta ingázóknak érzékelhetően mások voltak a közlekedési szokásai. A legutóbbi népszámlálás időpontjában **a külterületen élő helyben lakó és dolgozó foglalkoztatottak** legnagyobb arányban **autóval** (31%) jutottak el munkahelyükre. Napi közlekedésükben meghatározó volt még a **kerékpár** használata is, majdnem minden negyedik foglalkoztatott ezzel a közlekedési eszközzel közelítette meg a munkahelyét. A más településre járók közlekedésében természetesen jóval hangsúlyosabb szerepet kapott az autó használata, és a helyi autóbust a távolsági autóbusz igénybevétele váltotta fel. **A külterületi lakhelyükről naponta ingázó foglalkoztatottak** döntő része autóval (55%) és távolsági autóbusszal (30%) közlekedett, vonattal vagy HÉV-vel azonban mindössze 9%-uk.

Az Alföld egészén, és azon belül a Homokhátságon élő **helyben lakó és dolgozó foglalkoztatottak** körében szintén az autó (30–31%) és a kerékpár (28–29%) igénybevétele dominált. Az ország más területein ugyancsak az autó volt a legelterjedtebb (32%), a második leggyakoribb közlekedési módnak azonban a gyaloglás (21%) bizonyult.

Az Alföld, illetve a Homokhátság külterületeiről **naponta ingázóknál** egyaránt az autóval közlekedők túlsúlya (55–56%) és távolsági autóbust igénybevevők számottevő (29–30%) aránya volt jellemző, a vonattal történő munkahelyre eljutás pedig az átlagos gyakoriságot (8–9%) mutatta.

6. A külterületi háztartások és családok főbb jellemzői

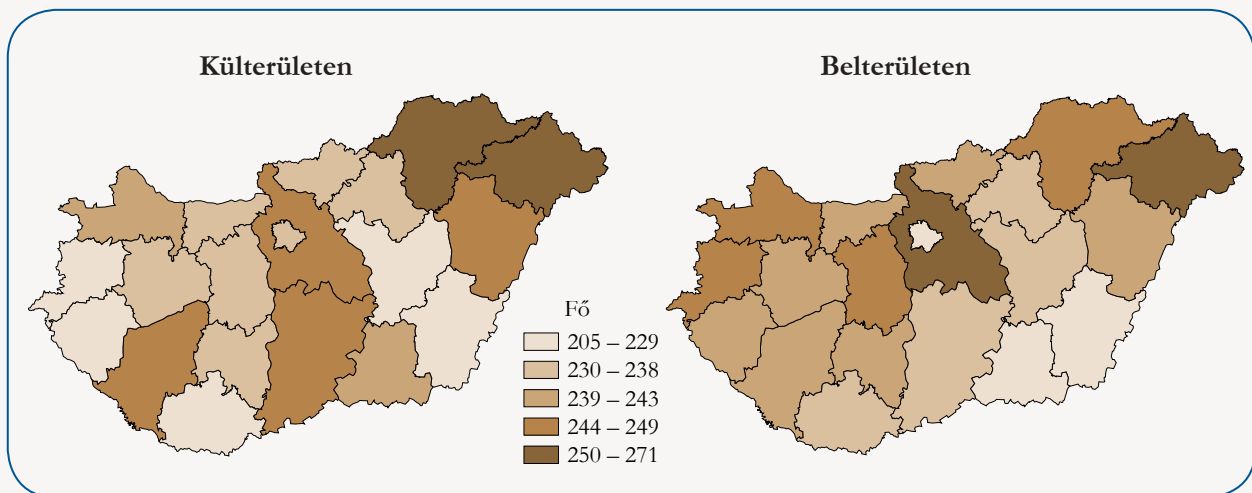
6.1. A háztartások mérete

2011-ben a külterületi lakosok összesen 120 683 háztartásban éltek, amelyek a **belterületinél átlagosan nagyobbak voltak**: száz háztartásra 242 személy jutott, 6 fővel több, mint belterületen.

Külterületen a legnagyobb méretű háztartások, száz háztartásonként 271 személlyel Borsod-Abaúj-Zemplén, a legkisebbek pedig Békés megyében voltak, ahol száz háztartásra mindössze 219 személy jutott. Ez a jelentős különbség nagyrészt a külterületi népesség eltérő korösszetételéből adódott. Békés megyében a 60 évesek és idősebbek csaknem kétszer annyian voltak, mint a 15 év alatti gyermekek. Borsod-Abaúj-Zemplén megyében viszont sok a gyermekes család, az idősek száma a gyermekekének csak a 60%-át tette ki. A belterületi háztartások méretéhez képest a budapesti, valamint a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei külterületi háztartások lényegesen nagyobbak, a Vas megyeiek viszont lényegesen kisebbek voltak.

41. ábra

A száz háztartásra jutó háztartástagok megyénkénti száma, 2011

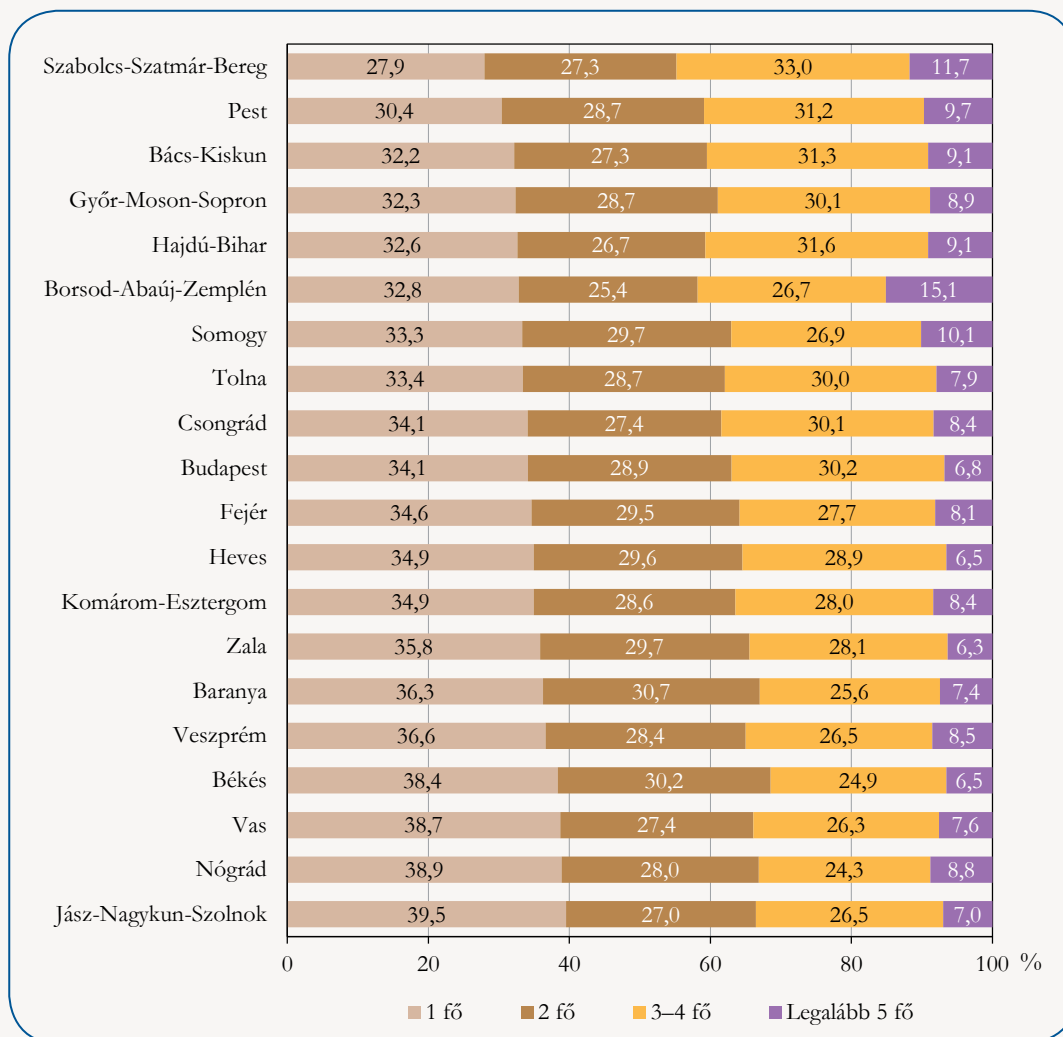

A települések mérete szerint elsősorban a nagyobbak – a főváros, valamint a legalább 100 ezer fős megyei jogú városok – külterületi háztartásainak mérete haladta meg jelentősen a belterületit, száz háztartásonként 28, illetve 33 fővel. A községeknél azonban a belterületi háztartások számláltak több háztartástagot. A hagyományosan magas külterületi népességarányú Homokhátságon száz háztartásban átlagosan 247 személy élt, valamivel több, mint az ország más térségeiben, de a különbség nem számottevő.

Az átlagosan nagyobb létszámú külterületi háztartások ellenére 2011-ben a 121 ezer háztartás közül **minden harmadiknak (40 ezer háztartásnak) csak egyetlen tagja volt**. Arányuk országosan, de a megyék többségében is meghaladta a belterületi egyszemélyes háztartásokét.

42. ábra

A külterületi háztartások háztartástagok száma szerinti összetétele megyénként, 2011

A külterületi háztartások másik jelentős súlyt képviselő csoportja két személyből állt. Ennek a 34 ezer háztartásnak 66%-a párkapcsolaton alapult, 24%-a pedig egy szülő gyermekkel típusú volt. A külterületi háztartások 28%-a volt kétszemélyes, amely arány 1,3 százalékponttal elmaradt a belterületi átlagtól. Ez a tendencia az 5000 főnél alacsonyabb népességű települések kivételével általános, és a megyék többségében is érvényesült.

A 3–4 tagú háztartások szintén ritkábban fordultak elő külterületen, de a legalább öt személyből állók már ismét gyakoribbak, mint belterületen. Ez utóbbiak közé összességében a háztartások 9,0%-a tartozott, amely arány belterületen 2,3 százalékponttal volt alacsonyabb. Legnagyobb eltérés Borsod-Abaúj-Zemplén megyében alakult ki, ahol a legalább 5 fős háztartások 15%-os arányától a belterületi mutató 6,8 százalékponttal maradt el. Összességében tehát **külterületen a legnagyobb és a legkisebb háztartások aránya volt magasabb, mint belterületen.**

6.2. Háztartás- és családtípus szerinti összetétel

2011-ben a mintegy **121 ezer külterületi háztartás 64%-ában élt család**, az egyéb összetételű és egyedülálló háztartások²² együttes aránya pedig 36%-ot tett ki. A családháztartások aránya Pest és Szabolcs-

²² A fogalmak magyarázatát lásd: <http://www.ksh.hu/nepszamlalas/docs/modszertan.pdf>. – Háztartás, család. 17. oldal. Letöltés dátuma: 2016. május 26.

Szatmár-Bereg megyékben képviseltek meghatározóbb, 66 és 68%-os részarányt. Ezzel szemben Jász-Nagykun-Szolnok, Nógrád, Vas és Békés megyékben a külterületi háztartásoknak mindössze 57–58%-át alkotta család. A települések mérete és típusa szerint inkább a nagyobbakban, a megyei jogú városokban volt magasabb a családháztartások aránya.

Országosan és a megyék többségében külterületen voltak gyakoribbak a családháztartások, mint belterületen. Településtípus szerint azonban jelentős különbségek alakultak ki. Míg Budapest és a megyei jogú városok külterületi körzeteiben a családháztartások részesedése 8,1 és 4,0 százalékponttal meghaladta a belterületi részek adatait, addig a többi város és a községek esetében külterületen jelentős elmaradás mutatkozott.

2011-ben az ország **külterületi településrészein összesen 78 ezer család lakott, az ott élők 76%-a tartozott** házaspári vagy élettársi kapcsolaton alapuló, illetve egy szülő gyermekkel típusú **családi közösségbe**.

A megyék közül Hajdú-Bihar, Pest és Heves megye külterületein éltek legnagyobb arányban családban (79%), míg Fejér megyében ez az arány mindössze 62% volt. A külterületen családban élők aránya Budapest és Csongrád megye kivételével mindenütt alacsonyabb volt, mint belterületen. Településtípus szerint a népesség legnagyobb hányada, 80%-a a megyei jogú városok külterületein élt családban, a községekben viszont mindössze 74%-uk. Ez utóbbi igen jelentősen – 8,7 százalékponttal – elmaradt a belterület hasonló mutatójától.

17. tábla

**A családban élő kül- és belterületi népesség aránya
a települések népességnagyság-kategóriái szerint, 2011**

Népességnagyság-kategória, fő	Külterületen, %	Belterületen, %	Külterületi arány eltérése a belterületitől, százalékpont
– 499	73,0	79,7	–6,7
500 – 999	69,1	82,0	–12,9
1 000 – 4 999	74,4	82,3	–7,9
5 000 – 9 999	72,2	82,0	–9,8
10 000 – 19 999	78,3	81,3	–3,0
20 000 – 49 999	79,5	78,9	+0,7
50 000 – 99 999	80,3	76,9	+3,4
100 000 – ^{a)}	80,4	74,7	+5,7
Budapest	76,2	70,9	+5,2
Összesen	76,3	78,4	–2,1

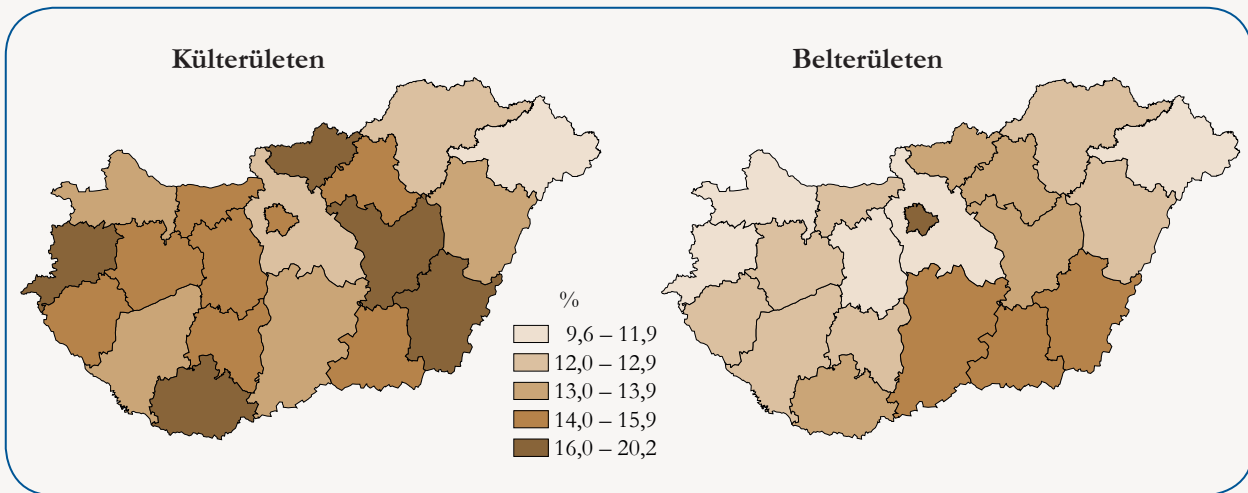
a) Budapest nélkül.

2011-ben a külterületi 77 ezer **családháztartás túlnyomó részét egy család alkotta**. A 75 ezer egy családból álló háztartás 81%-a házastársi vagy élettársi kapcsolat volt, 19%-a pedig egyszülős család. A belterületi arányokhoz képest nem alakultak ki jelentős eltérések, külterületen a házastársi és élettársi kapcsolatok voltak valamivel gyakoribbak, ami elsősorban a nagyobb városokat jellemezte. A 20 000 fő alatti települések külterületén ugyanakkor az egyszülős családok részaránya haladta meg a belterületit.

2011-ben a külterületen **magánháztartásban élők 14%-a vezetett egyszemélyes háztartást**, a nem családháztartások döntő többségét egyedülálló személyek alkották. Az egyedül élők megyénkénti aránya 11 és 18% között mozgott. Az előbbi Szabolcs-Szatmár-Bereg, az utóbbi pedig Jász-Nagykun-Szolnok megyét jellemezte, de Békés, Vas és Nógrád megyékben is igen gyakoriak voltak az egyszemélyes háztartások.

43. ábra

Az egyedülálló személyek aránya a magánháztartásokban élőkből, 2011

A belterületen élőkhez képest a megyék többségében a külterületen volt gyakoribb, hogy valaki egyedül élt. Kivételként csak Budapest említhető, ahol belterületen lényegesen (5,6 százalékponttal) magasabb volt az egyszemélyes háztartások aránya.

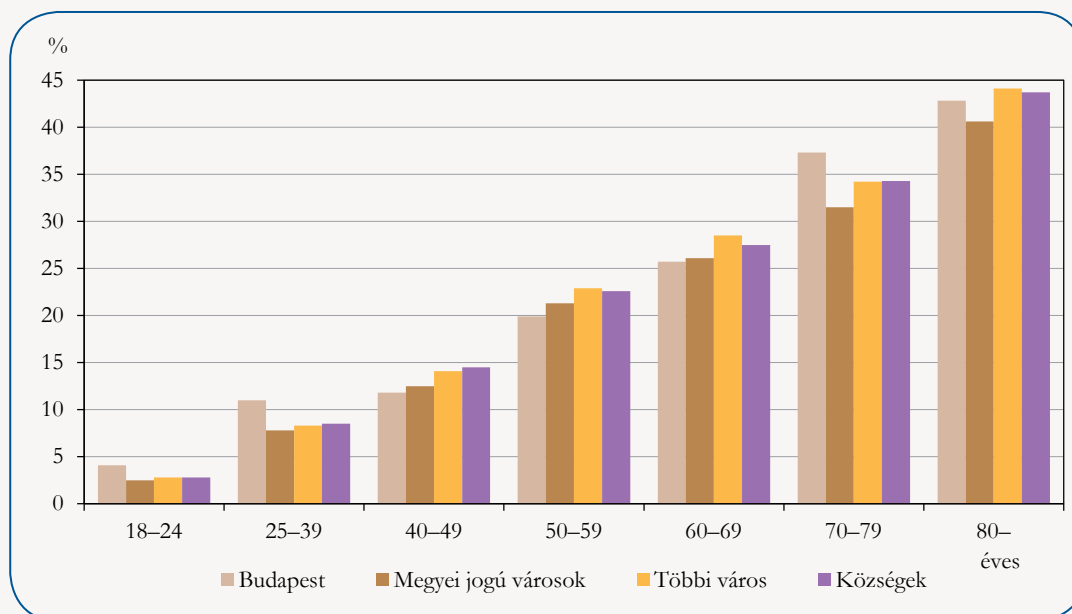
Településtípus szerint legnagyobb arányban Budapest külterületi városrészeiben fordultak elő egyszemélyes háztartások (15%), a megyei jogú városokban pedig a legkisebb (12%) gyakorisággal. Vidéken az egyszemélyes háztartások egyértelműen a kisebb településeken képviseltek magasabb részarányt, míg az 500 fő alatti községekben külterületi magánháztartásokban élők 17, addig a legalább 100 ezer fős nagyvárosokban csak 12%-a tartozott ebbe a kategóriába. A belterületi arányokhoz képest az 50 ezer főnél kisebb településeken több, a nagyobbakban pedig kevesebb volt külterületen az egyedülálló.

2011-ben a külterületen **egyedül élő emberek 46%-a 60 éves vagy idősebb volt**, sőt 23%-uk már a hetvenedik életévét is betöltötte. Az egyedülálló idősök aránya Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében 54%-ot tett ki, de Vas és Csongrád megyékben is meghaladta az 50%-ot. Településtípus szerint Budapesten és a községekben volt magasabb az egyedül élő idősök száma. Annak ellenére, hogy a Homokhátságon nem kiemelkedő az egyedül élők hányada, közülük sokan idősök, 49%-uk 2011-ben már betöltötte a 60. életévét.

Az időskori egyedüllét külterületen is elsősorban a nőket érinti. A legutóbbi népszámlálás idején az összes külterületi egyszemélyes háztartásban élő személy 39%-a volt nő, amely arány a hatvanas éveikben járók esetében 45, a hetveneseknél 67, a 80 évesek és idősebbek körében pedig már 76%-ot tett ki.

Idősebb korban a gyermekek elköltözésével, a házastárs elvesztésével egyre többeknek kell azzal szembenéznük, hogy egyedül maradnak. 2011-ben a külterületi háztartásokban élő 50–59 éveseknek még csak 22%-a vezette egyedül a háztartását, amely arány az életkor előrehaladtával egyre magasabb volt, a hatvanas éveikben járóknál 28, a hetveneseknél 34, a 80 évesek és idősebbek esetében pedig már 43%-ot ért el.

A külterületen magánháztartásban élők közül az egyedülállók korcsoportonkénti és településtípusonkénti aránya, 2011

Az egyedül élők aránya tehát az életkor előrehaladtával folyamatosan emelkedett, s a községekben és a kisebb városokban gyakrabban maradtak egyedül, mint a megyei jogú városokban. Ez azzal is összefügghet, hogy a kisebb településekről a jobb lehetőségek reményében nagyobb arányban költöznek el a fiatalok, a szülők pedig helyben maradnak.

6.3. A háztartások korcsoportos összetétele

2011-ben a külterületen lévő közel **121 ezer háztartás 23%-ának csak időskorú tagja volt.** Ez az arány Budapesten, valamint a vidéki kisebb községekben elérte a 26%-ot. A megyék közül Békés és Vas megye emelhető ki, ezekben a külterületi térségekben a háztartások 28%-ában csak 60 éves vagy annál idősebb személy élt. Ugyanakkor Borsod-Abaúj-Zemplén, Győr-Moson-Sopron és Hajdú-Bihar megyékben 20% alatt maradt az időskorú háztartások aránya.

A csak időskorú személyekből álló háztartások külterületen kevésbé gyakoriak, mint belterületen, amely a megyék többségére igaz. A külterület és belterületi részek mutatója között Borsod-Abaúj-Zemplén megyében alakult ki a legnagyobb különbség, ahol a csak időskorú személyekből álló háztartások külterületi 18%-os aránya 8,9 százalékponttal elmaradt a belterületitől.

A legtöbb külterületi háztartásnak 30. életévét még be nem töltött fiatal és 30–59 éves kor közötti középkorú tagja volt. A háztartások 32%-a tartozott ide, amely arány a megyei jogú városokban, valamint Hajdú-Bihar és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében volt a legmagasabb. Szintén jelentős súlyt képviseltek azok a háztartások, amiknek csak középkorú tagja volt; 26%-os részarányuk 5,4 százalékponttal haladta meg a belterületit. A tanyás térségekben a fiatal és középkorú személyekből álló háztartások aránya valamivel magasabb, a csak középkorú személlyel rendelkezőké pedig alacsonyabb volt, mint az ország más térségeiben.

6.4. A háztartások gazdasági aktivitás szerinti összetétele

A külterületi háztartásoknak a belterületinél kedvezőbb a korösszetétele: 2011-ben a csak időskorúakból álló háztartások 23%-os külterületi aránya 3,8 százalékponttal alatta maradt a belterületinek. Több volt tehát az olyan háztartás, amelyben aktív korú élt, ez azonban a foglalkoztatottság mértékében nem

mutatkozott meg. A vizsgált évben a külterületi háztartások 57%-ában, azaz 69 ezer háztartásban élt foglalkoztatott, amely 5,0 százalékponttal elmaradt a belterület hasonló mutatójától. A megyék közül Győr-Moson-Sopron megye külterületein volt a legmagasabb a foglalkoztatott taggal rendelkező háztartások aránya, ami elérte a 67%-ot. Ezzel szemben Borsod-Abaúj-Zemplén megyében csak a külterületi háztartások 45, de Nógrád megyében is csak 48%-a tartozott ebbe a kategóriába. A Borsod-Abaúj-Zemplén megyei mutató a belterületitől 11 százalékponttal maradt el.

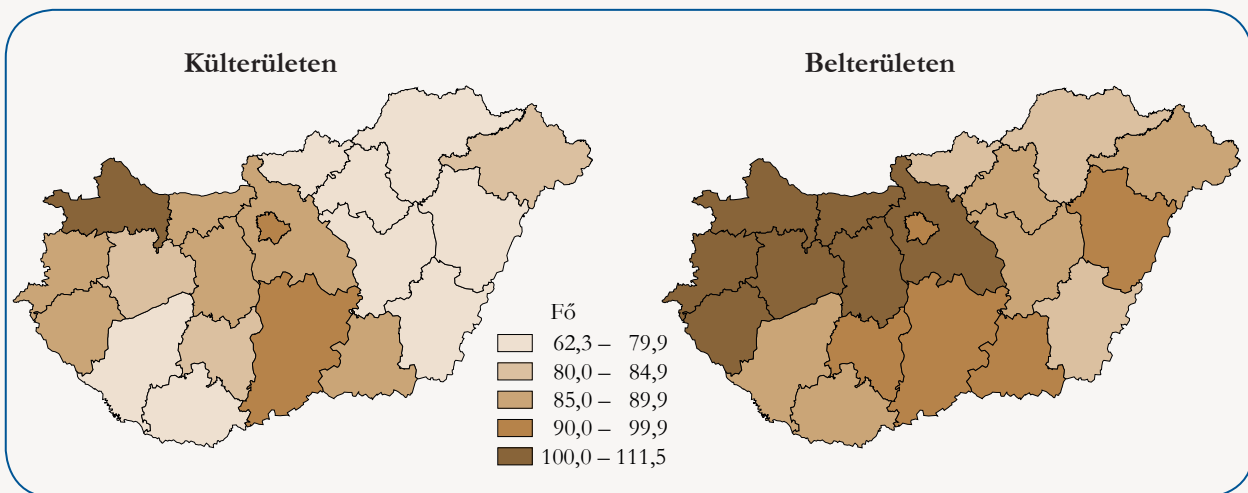
A Homokhátság külterületein foglalkoztatottal rendelkező háztartások 59%-os aránya mind az Alföld, mind pedig az ország más térségeinek átlagánál magasabb. A kedvezőbb helyzet kialakulásában az is szerepet játszott, hogy ebben a térségben még napjainkban is átlagon felül folytatnak mezőgazdasági tevékenységet. A foglalkoztatottságot pedig a kistermelő gazdaságok is érezhetően javítják.

A külterületen élők megélhetési körülményeit tovább nehezítette, hogy a foglalkoztatottal rendelkező háztartások 61%-ában, 42 ezer háztartásban csak egy foglalkoztatott volt, amely 5,4 százalékponttal meghaladta a belterületi arányt. Ez a mutató különösen Nógrád megyében volt magas, az egykeresős családok aránya (71%) 14 százalékponttal volt magasabb, mint belterületen. Az eltérés azonban nem csak Nógrád megyében számottevő, a megyék jelentős részében külterületen lényegesen magasabb az egy foglalkoztatottal rendelkező háztartások aránya, mint belterületen. Ez többek között abból is adódhat, hogy külterületen sok a kisgyermekes család, ahol az anya még nem állt – újra – munkába.

A külterületi háztartások alacsonyabb foglalkoztatottsága valamennyi megyére jellemző volt, a legnagyobb különbségek Vas, Veszprém és Borsod-Abaúj-Zemplén megyékben alakultak ki. A fővárosban és Bács-Kiskun megyében viszont csak minimális volt az eltérés.

45. ábra

A száz háztartásra jutó foglalkoztatottak száma, 2011

A külterületi háztartások „alulfoglalkoztatottsága” a településtípusokat vizsgálva is érzékelhető, ugyanis a nem megyei jogú vidéki városokban és a községekben a belterületihez képest nagymértékű elmaradás alakult ki.

A foglalkoztatási problémák legközvetlenebbül azokban a háztartásokban mutatkoztak meg, amelyekben egyetlen foglalkoztatott sem élt, munkanélküli viszont igen, tehát volt olyan tagjuk, aki munkát keresett. 2011-ben a külterületi háztartások 9,6%-a, mintegy 12 ezer háztartás volt ilyen, arányuk jelentősen, 4,1 százalékponttal meghaladta a belterületi mutatót. A legsúlyosabb helyzet Borsod-Abaúj-Zemplén megyében alakult ki, ahol minden ötödik háztartás volt olyan, amelyikben senki sem végzett kereső tevékenységet, de volt, aki munkát keresett. Településtípus szerint a vidéki városokban alakult legkedvezőtlenebbül a foglalkoztatottal nem, de munkanélküli taggal rendelkező külterületi háztartások aránya, amely a 20–50 ezer közötti népességgel rendelkező városok esetében elérte a 11%-ot.

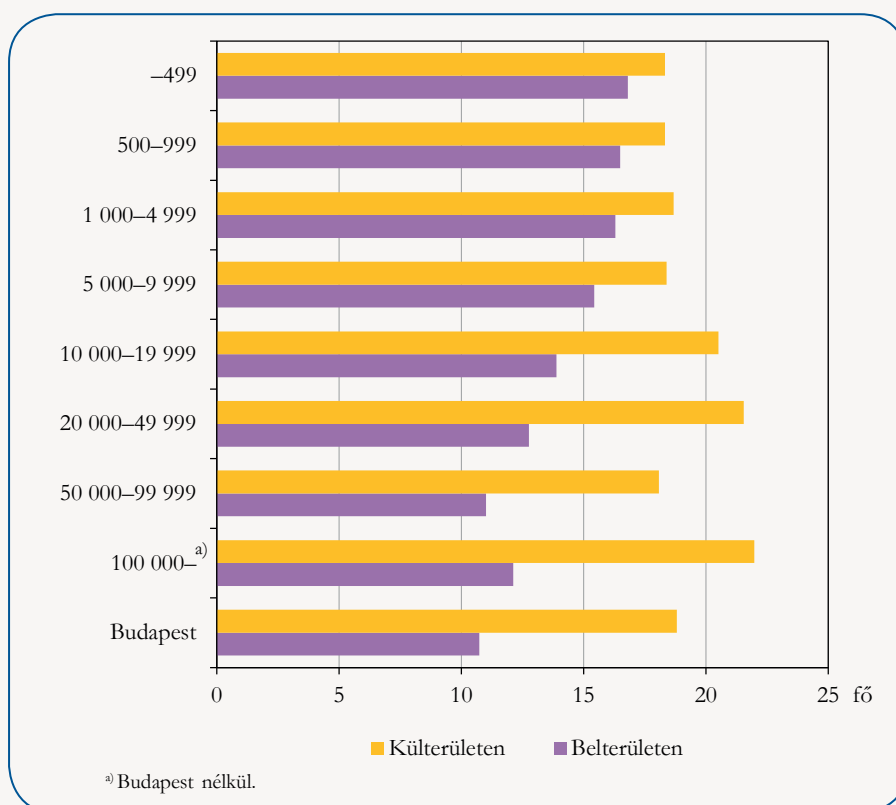
A vizsgált évben 100 külterületi háztartásban átlagosan 20 munkanélküli élt, 6 fővel több, mint a belterületen. A legnagyobb különbségek ebben a vonatkozásban is megyénként változóak. A Borsod-

Abaúj-Zemplén megyei 100 háztartásonkénti 35 munkanélküli 2,6-szerese a legkedvezőbb helyzetben lévő Vas megyei külterületi háztartások átlagának. Általában jellemző volt, hogy arányait tekintve a legtöbb munkanélküli az észak-keleti és a dél-dunántúli országrész külterületi háztartásaiban élt.

Településtípus szerint a 100 háztartásra jutó munkanélküliek száma a vidéki városok külterületi településrészein volt a legmagasabb, a legtöbb hátrányos helyzetű háztartás ezeken a területeken koncentrálódott. Ezzel szemben belterületen a községek háztartásaiban fordultak elő leggyakrabban a munkanélküliek. A kül- és belterületi ellentétes tendenciák a települések népességnagyság-kategóriája alapján is láthatók. Külterületen a települések méretének növekedésével növekedett, belterületen pedig csökkent a 100 háztartásra jutó munkanélküliek száma.

46. ábra

**A száz háztartásra jutó munkanélküliek száma
a települések népességnagyság-kategóriája szerint, 2011**

A Homokhátságon a már említett nagyobb arányú mezőgazdasági foglalkoztatás következtében a munkanélküliség kevésbé súlyos probléma, mint az Alföld és az ország más térségeiben. 2011-ben a Homokhátságon 100 háztartásban 17 munkanélküli élt, az Alföld átlagához képest 2 fővel, az ország más területeihez képest pedig 4 fővel kevesebb.

7. A külterületen élők lakáskörülményei

A tartózkodás jogcíme szerint a külterületen élők többsége (84%), 256 ezer fő 2011-ben tulajdonosként vagy hasznélvezőként, valamint annak családtagjaként lakott a külterületi ingatlanban. A bérlők és családtagjaik – 19 ezer fő – mindössze 6,2%-os részarányt képviseltek. A tulajdonosok és hasznélvezők aránya az Alföldön, ezen belül a Homokhátságon volt a legmagasabb (87, illetve 90%), bérlők viszont a Nyugat-Dunántúlon fordultak elő leggyakrabban. Az adott ingatlanban más jogcímen élők 17 ezres létszáma sem elhanyagolható, országosan 5,4%, amely Borsod-Abaúj-Zemplén és Heves megyében volt a legmagasabb.

A külterületi népesség 4,5%-a, 13,8 ezer fő valamilyen intézet lakója volt. Az intézetben élők Fejér megyében kiemelkedően magas, 22%-os részarányt képviseltek, de még további öt megyében is meghaladták az egytizedet. Elemzésünk során csak a magánháztartásokban élők lakáskörülményeit mutatjuk be.

7.1. A lakásokban és üdülőekben élők otthonának jellemzői

2011-ben a külterületi magánháztartások tagjainak 96%-a, 280 ezer fő élt lakásban, az üdülőben lakók aránya 2,3, a lakott egyéb lakóegységben élőké pedig 2,0% volt. Utóbbiak körébe olyan helyiségek vagy különálló építmények tartoznak, amelyekben ugyan életvitelszerűen élnek, de a lakás²³ fogalmának nem felelnek meg (valamilyen alapvető helyiség vagy funkció, pl. konyha vagy fűtés hiánya miatt).

A következőkben elsőként azoknak a közvetlen lakó- és életkörülményeit tekintjük át, akik 2011-ben lakásban vagy üdülőben, a népszámlálási fogalomhasználat alapján egységesen lakásban laktak.

7.1.1. Építési év, falazat

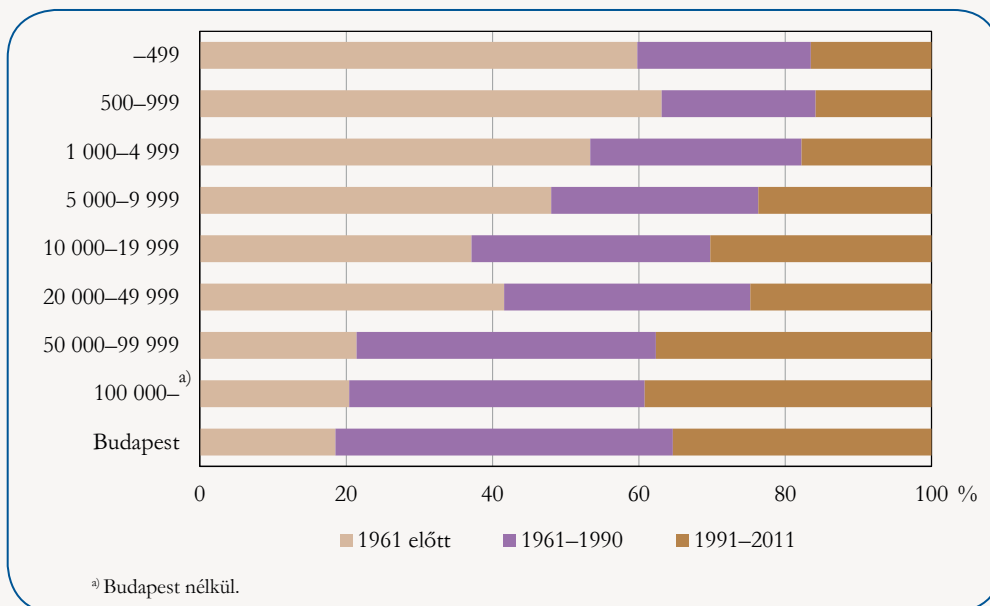
A külterületi lakosok jelentős része régen épült, elavult lakásban élt. 2011-ben **42%-uk, mintegy 120 ezer fő lakott 1961 előtt épült lakásban**, sőt azok aránya is elérte a 10%-ot, akiknek még 1919 előtt épített épületben volt az otthona. Ebben a tekintetben megyénként igen jelentősek a különbségek. A legelavultabb lakásállomány Nógrád és Békés megye külterületét jellemezte, ahol a külterületi népesség 68%-a 1961 előtt épült lakásban élt, sőt Békés megyében 22%-nak 1919 előtt épült lakás volt az otthona. A másik véglet Hajdú-Bihar megyét és a fővárost jellemezte, ahol a vizsgált népességcsoportnak csak 16, illetve 19%-a lakott 50 évnél régebben épült lakásban.

Hajdú-Bihar megyében alapvetően más a külterület lakóövezeti jellege, mint az Alföld többi részén vagy akár az ország más térségeiben. A külterületi lakosok többsége nem magányos vagy csoportos beépítésű, hanem zártkerti, illetve családi házas, falusias övezetben él. Ezek a külterületi építési formák alapvetően nem a hatvanas éveket megelőzően alakultak ki. Mindezek következtében Hajdú-Bihar megyében 2011-ben a falusias környezetben élők legnagyobb hányada, 58%-a 1990 után épült lakásban lakott, de ez az arány a zártkerti lakosok körében is elérte a 46%-ot.

²³ A lakás fogalmát lásd: <http://www.ksh.hu/nepszamlalas/docs/modszertan.pdf> – Épület, lakás. 20. oldal. Letöltés dátuma: 2016. május 26.

47. ábra

A lakásban élő külterületi lakosok aránya a lakás építési éve és települések népességnagyság-kategóriája szerint, 2011

A települések lakosság száma alapján megállapítható, hogy különösen a kisebb népességű települések lakásállománya korszerűtlen. Az 500–1000 fő közötti településeken az 1961 előtt épült lakásokban élők aránya elérte a 63%-ot. A nagyobb, legalább 50 ezer fős vidéki városokban ebből a szempontból lényegesen jobb a helyzet, itt a lakásban élők közel negyzedének 1990 után épült az otthona.

Falusias külterületi utcakép Hajdú-Bihar megyében

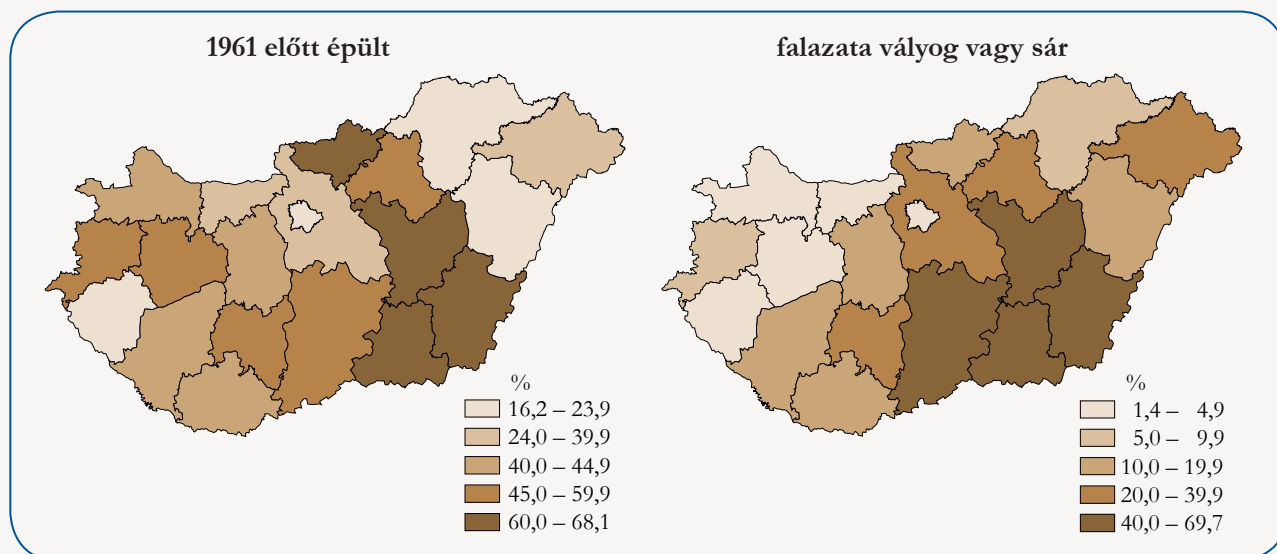
Fotó: Dobány Zoltán.

A Homokhátságon, ahol a vizsgált népességcsoport túlnyomó többsége magányos vagy csoportos beépítésű külterületi lakotthelyen élt, igen magas volt azok aránya, akik legalább 50 éve épült lakásban laktak. 2011-ben 51%-uk élt 1961 előtt épített lakásban, 9,6 százalékponttal több, mint az Alföld más területein. A tájegység legnagyobb városában, Kecskeméten is a magányos vagy csoportos beépítési mód dominált a külterületeken, itt azonban alapvetően más a helyzet. A belterületi építkezési lehetőségek szűkülésével, a zsúfolt településrészek elhagyásának igényével a rendszerváltást követően külterületen

jelentős építkezések kezdődtek. Ennek eredményeként 2011-ben a város külterületi lakosainak csak 26%-a élt 50 évnél régebbi lakásban, ugyanakkor 42%-uk otthona 1990 után épült.

48. ábra

2011-ben külterületen olyan lakásokban élők aránya, akiknek a háza

A lakások építési éve nem csak a lakóövezeti jelleggel, de a falazat anyagával is szoros összefüggésben áll. 2011-ben a külterületi lakosok többsége, 56%-a (160 ezer fő) olyan lakásban élt, amelynek falazata téglából, kőből vagy kézi falazóelemből készült. A területi különbségek azonban igen jelentősek, sőt négy alföldi megyében, így Csongrád, Jász-Nagykun-Szolnok, Bács-Kiskun és Békés megyében nem is ez a falazat, hanem még mindig a vályog és a sár volt a legelterjedtebb. Ebben a tekintetben a legmagasabb arány Csongrád megyét jellemezte, ahol a külterületi lakosok 70%-a vályogból vagy sárból épített lakásban élt, amelyek nem elhanyagolható része megfelelő alapozással sem rendelkezett. Ugyanakkor (főként) a dunántúli megyék egy részében alig néhány százalékot tett ki a vályog vagy sár falazatú lakások lakóinak aránya.

A vályog vagy sár falazatú lakások inkább a régi építésű lakások között gyakoribbak, az elmúlt évtizedekben változtak az építkezési szokások, de az ország keleti felében, az Alföldön a vályogból vagy sárból történő falazás eleve sokkal elterjedtebb volt, mint másutt.

A Homokhátságon is kiemelkedően magas (2011-ben 62%) a vályog vagy vert falú lakásokban élők aránya. Ebben a térségben a mai napig népszerűbb ez az építkezési forma, mint az ország más területein, ugyanis a 2006–2011 között épült lakásokban élők 13%-a még mindig vályog vagy sár falazatú lakásban lakott, míg ugyanez az arány országos átlagban már csak 6,2% volt.

7.1.2. Alapterület, szobaszám

A külterületi lakosok életkörülményei a lakásuk mérete alapján igencsak sokfélék, a lakások között ugyanis a 12 m²-estől a több száz m²-esig mindenféle megtalálható. 2011-ben többségük, hattizedük átlagosnak tekinthető 50–100 m²-es lakásban lakott ugyan, de 9 ezer fő 30 m²-esnél kisebb, 3 ezer fő pedig legalább 200 m²-es lakásban élt. A lakások szobaszáma alapján 43 ezer fő egyszobás, hatezren viszont legalább 6 lakószobával rendelkező lakásban éltek.

A kis alapterületű lakásban élő külterületi lakosok aránya elsősorban a nagyobb településeken, a fővárosban és a megyei jogú városokban volt magasabb, ahol 26–27%-uk élt 50 m²-esnél kisebb lakásban, míg ugyanezen arány a községekben mindössze 15% volt.

18. tábla

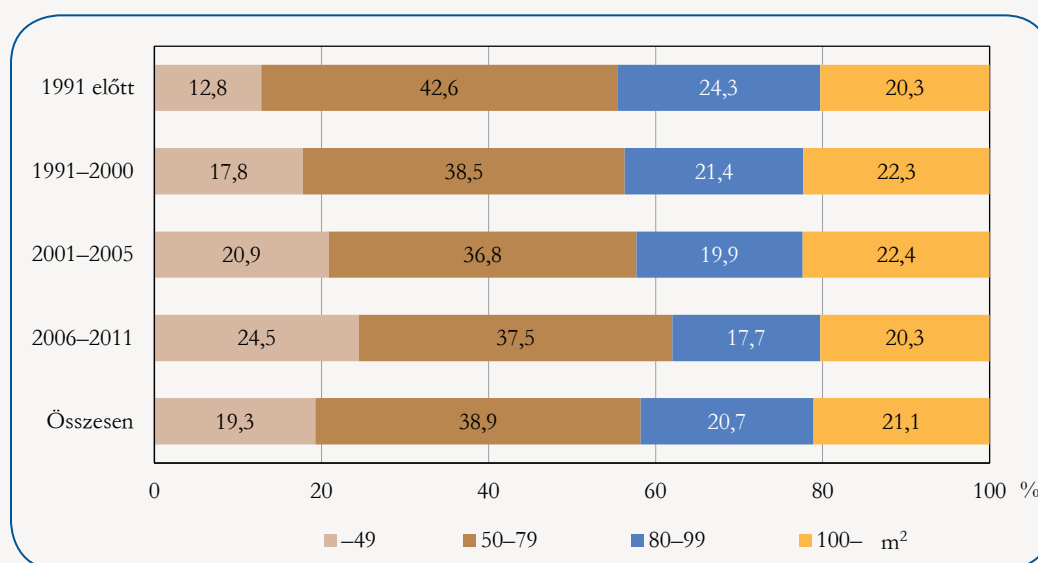
A lakásban élő külterületi lakosok településtípusonként a lakás alapterülete szerint, 2011

Településtípus	–49	50–79	80–99	100–	Összesen
	m ² -es lakásban élők száma				
Budapest	1 669	2 251	969	1 270	6 159
Megyei jogú városok	17 117	22 738	11 461	13 488	64 804
Többi város	18 833	39 582	20 335	18 772	97 524
Községek	17 578	46 755	26 347	26 952	117 632
Összesen	55 197	111 326	59 112	60 482	286 119

A hagyományosan külterületi lakotthelyekkel rendelkező **Alföldön, de különösen a Homokhátságon kevesebben éltek kis alapterületű lakásban, mint az ország többi részén.** 2011-ben az Alföld külterületi lakosainak 15%-a (a Homokhátságon 12%-a) lakott 50 m²-nél kisebb lakásban, amely arány az ország többi térségében elérte a 29%-ot. Ez nagyrészt annak következménye, hogy az Alföldön sokkal nagyobb arányban éltek magányos vagy csoportos beépítésű lakóövezetben, ahol a kisméretű lakások kevésbé jellemzőek.

49. ábra

A külterületi lakásokban élők összetétele a lakás alapterülete és a költözés éve szerint, 2011

A kisméretű külterületi lakásokban élők aránya a rendszerváltást követő költözésekkel emelkedett: a 2006–2011 között költözők körében az 1991 előtt lakóhelyet változtatókhoz képest nagyjából kétszer annyian éltek 50 m²-nél kisebb lakásban. A nagyméretű, legalább 100 m²-es lakásokba költözők aránya nem változott, az arányeltolódás a kis- és közepes méretű lakások között következett be.

7.1.3. Közműellátottság, felszereltség

2011-ben a külterületi lakásokban élők 1,2%-ának, **3,4 ezer főnek nem volt konyhája vagy főzőfülkéje.** Ez viszonylag alacsony arány, de a lakás egyik legalapvetőbb helyiségéről van szó.

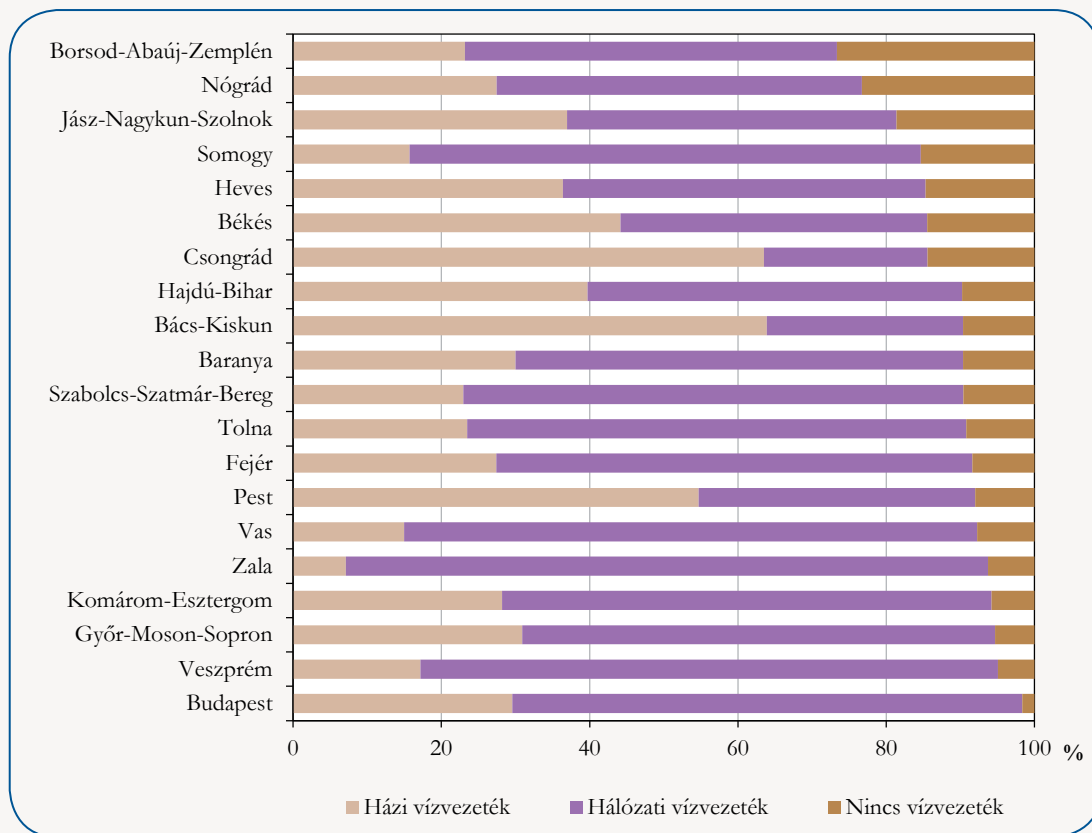
A lakás további funkcionális mellékhelyiségeinek, a fürdőnek, a vízöblítéses WC-nek a léte már sokkal inkább függ a lakás közművel, villannyal, vízzel, csatornával való ellátottságától. Legfontosabb a villanyhálózat megléte, hiszen ennek segítségével közműhálózat hiányában is kialakítható a házi víz- és csatornahálózat. A közművesítés pedig külterületen a távolságok miatt elég gyakran nem megoldott.

A villanyhálózat a legtöbb külterületen élő számára elérhető, 2011-ben csak 2,2%-uk, **6,2 ezer fő élt villany nélküli lakásban**. Településtípus szerint az elektromos áram hiánya leginkább a községekben és a kisebb városok külterületi részein volt gyakoribb. Az Alföldön, ezen belül a Homokhátságon a külterületi lakásokban élőknek egyaránt 2,6%-a nem jutott áramhoz. Az átlag mögött azonban jelentős különbségek húzódtak meg. Az Alföldön Jász-Nagykun-Szolnok megyében és Pest megye déli járásában okozott átlagon felüli problémát az áram hiánya.

A lakáson belüli vezetékes vizet a külterületi lakosok 11%-a, 31 ezer fő nélkülözte 2011-ben. A megyék közül elsősorban Borsod-Abaúj-Zemplén megye emelhető ki, ahol ebben a tekintetben legrosszabb a helyzet, mert a vizsgált évben a külterületi lakásokban élők 27%-a nem használhatott lakáson belül vezetékes vizet. Általánosságban elmondható, hogy a lakáson belüli vezetékes vízellátottság tekintetében az ország nyugati felében élők sokkal jobb helyzetben voltak, mint a Dunától keletre lakók.

50. ábra

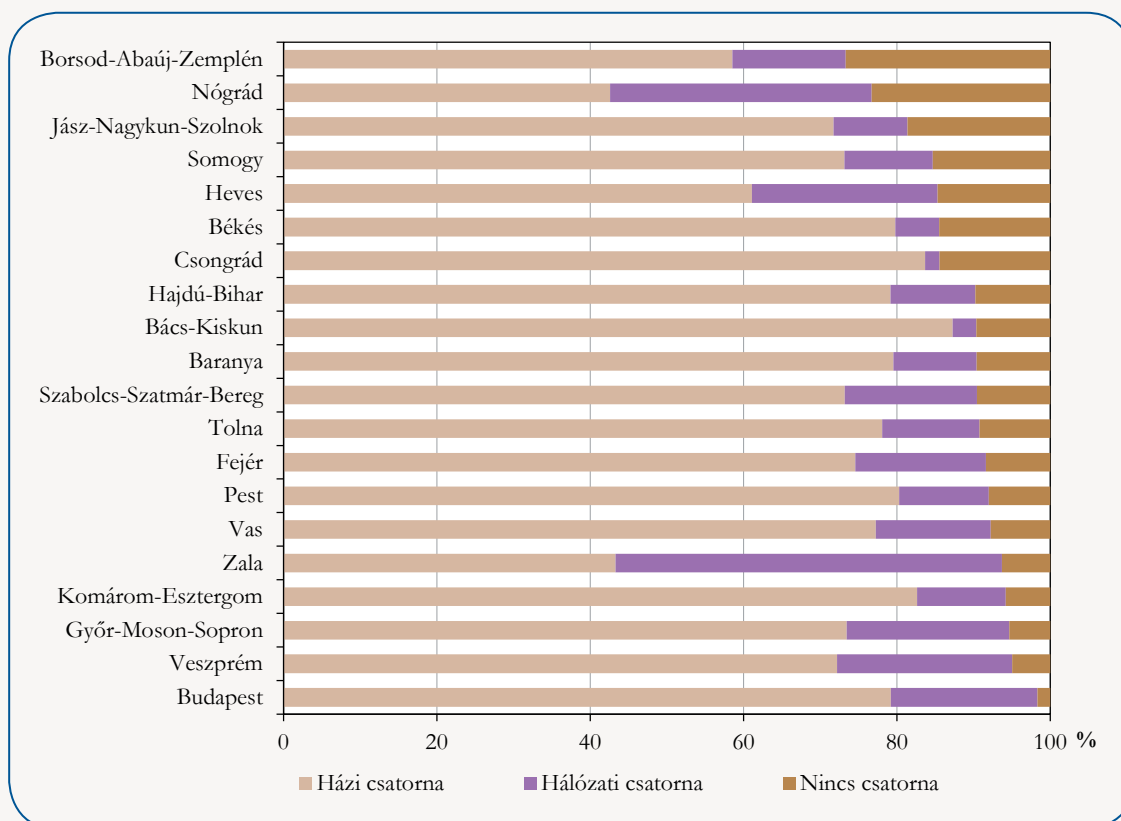
A külterületi lakásban élők vízellátottság szerinti összetétele megyénként, 2011

Településtípus szerint leginkább a községek külterületi részein élők (13%) lakásaiból hiányzott a vízvezeték, legkevésbé a fővárosban okozott ez problémát. Az Alföldön, különösen a Homokhátságon pedig az eltérő településszerkezet miatt a közművesítés hiánya a jellemző. 2011-ben az Alföldön élő külterületi lakosok 55%-a, a Homokhátságon 67%-a élt olyan lakásban, ahol csak házi vízvezeték kialakítására nyílt lehetőség, míg az ország más területein ez az arány átlagosan mindössze 24% volt.

A csatornázottság mértéke összességében teljesen megegyezik a vezetékes vízzel való ellátottság mértékével, ugyanis a víz bevezetésével párhuzamosan a szennyvíz kivezetését is megoldják. Ebből adódóan ennek hiánya is leginkább Borsod-Abaúj-Zemplén megye külterületein okozott problémát. 2011-ben a megye külterületi lakosainak 27%-a élt olyan lakásban, ahol még házi szennyvízcsatorna sem volt.

A külterületi lakásban élők csatornaellátottság szerinti összetétele megyénként, 2011

A talaj szennyvízzel történő terhelését figyelembe véve további lényeges kérdés, hogy a szennyvíz közcsatornába vagy házi derítőbe, tárolóba kerül. A közműhálózat hiánya a csatornázottság tekintetében ugyanis igen jelentős. 2011-ben a külterületi lakások lakóinak 79%-a házi csatornahálózattal rendelkező lakásban élt, mindössze 10%-uk, **30 ezer fő lakását csatlakoztatták a közműves csatornahálózatra.** Ez a probléma az ország egész területén jelentkezett, leginkább az Alföldön, Bács-Kiskun és Csongrád megyében, tehát a Homokhátságon. Ezen a tájegységen a külterületi lakások lakóinak mindössze 3,1%-a lakott közműves csatornahálózatra kötött lakásban.

2011-ben a Homokhátság 104 településének több mint felében (56 településen) külterületen senki nem élt olyan lakásban, amelyet a közműves csatornahálózatra csatlakoztattak volna. Ebben a térségben azonban nem csak a külterület szórt településszerkezete okozza a problémát, hiszen 2011-ben a 104 településből 51-ben a belterületen is hiányzott a közműves csatornahálózat.

A külterületi lakásokban a fürdőszoba-ellátottság tekintetében sem a legjobb a helyzet, **a vizsgált évben a külterületi népesség 20%-a, 57 ezer fő lakott fürdőszoba nélküli lakásban,** amely arány a víz- és csatornaellátottság mértékét figyelembe véve kedvezőbb is lehetne. A legnagyobb területi különbségek megyénként voltak: míg a főváros külterületén élők közül 6%-nak, de Győr-Moson-Sopron megyében is csak 11%-nak nem volt fürdőszobája, addig Borsod-Abaúj-Zemplén megyében ez az arány már 45, amely Miskolc külterületén pedig 54% volt.

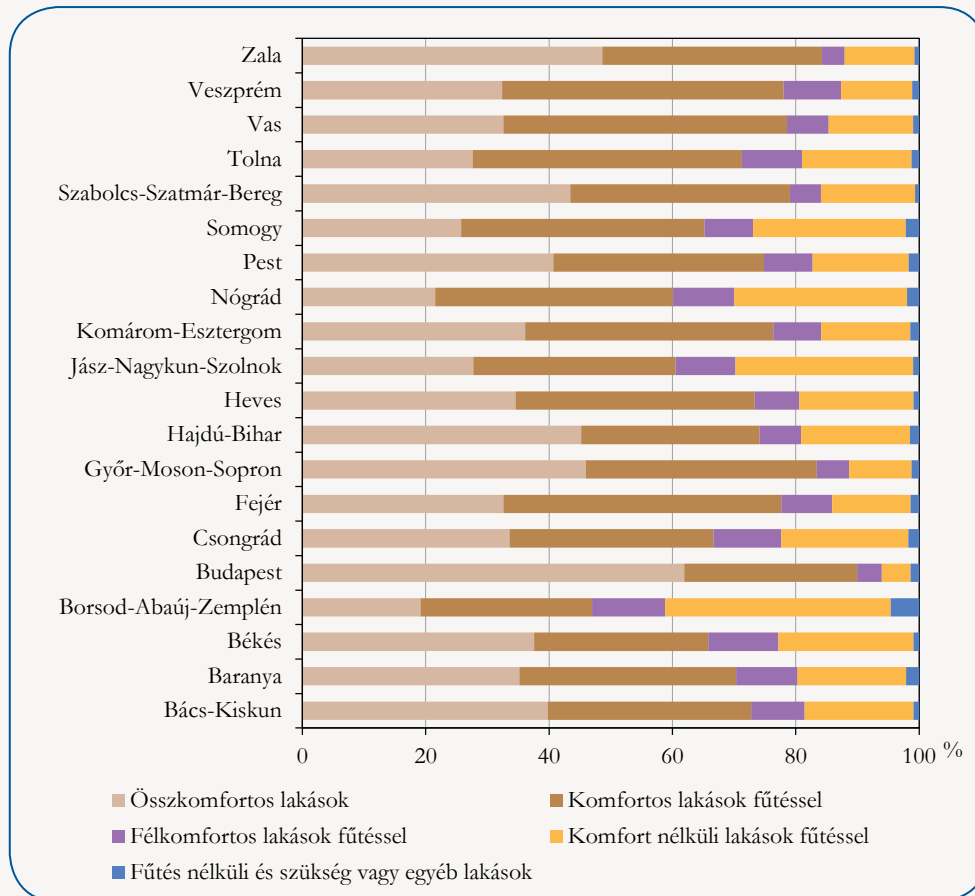
Vízöblítéses WC a külterületi lakosok 23%-ának, 67 ezer főnek a lakásában nem volt. A megyék közül ismét Borsod-Abaúj-Zemplén megye emelhető ki, ahol a vizsgált népességcsoport 43%-a nélkülözta a vízöblítéses WC-t. Ezen kívül még Jász-Nagykun-Szolnok és Nógrád megyében is igen magas, egyharmad körüli volt azok aránya, akiknek a lakásából ez hiányzott. Településtípus szerint leginkább a községekben és a nem megyei jogú vidéki városokban jelentkezett ez a probléma.

7.1.4. A lakások komfortfokozata

Összkomfortos lakásban – amelyben minden alapvető helyiség megtalálható, villannyal, meleg vízzel, szennyvízelvezetéssel ellátott, a fűtés pedig központosan megoldott – 2011-ben a külterületi lakásokban élők 38%-a, 109 ezer fő lakott. Míg Zalában a külterületi lakások lakóinak 49%-a élhetett összkomfortos körülmények között, addig Borsod-Abaúj-Zemplén megyében mindössze 19%-uk.

52. ábra

A külterületi lakásban élők összetétele a lakás komfortfokozata szerint megyénként, 2011

A külterületi lakások komfortfokozata településtípus szerint is eltérően alakult. Az összkomfortos lakásokban élő fővárosi külterületi lakosok 62%-ával szemben a községek külterületi lakosainak csak 33%-a lakott ilyen komfortfokozatú lakásban. Különösen az 500 fő alatti községekben volt alacsony a mutató, ahol mindössze 26%-ot ért el az összkomfortos lakásokban élő külterületiek aránya.

Az Alföldön és ezen belül a Homokhátságon élő külterületi lakosoknak az országos átlaghoz hasonlóan 38%-a lakott összkomfortos lakásban. Az Alföldön leginkább a Jász-Nagykun-Szolnok megyeiek laktak rosszabb körülmények között, ahol a külterületen élőknek csak 28%-a élt összkomfortos lakásban, míg Hajdú-Bihar megyében 45, de Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében is 43%. A Homokhátságon a nagyobb települések lakói, elsősorban a kecskemétiiek voltak előnyösebb helyzetben. Bács-Kiskun megye székhelyén a külterületi lakások lakóinak 55%-a összkomfortos lakásban élt, míg ugyanezen arány az 1000 fő alatti településeken mindössze 28%-ot tett ki.

Azok a lakások, amelyek fűtése nem központi kazánnal vagy más eszközzel, hanem helyiségenként kályhával vagy konvektorral történik, de az összkomfortos lakás követelményeinek minden egyéb feltétel esetében megfelelnek, a fűtéssel ellátott komfortos lakások. 2011-ben a külterületen élők 34%-a, 97 ezer fő lakott ilyen körülmények között. Összességében a külterületi lakásokban élők 72%-a megfelelően felszerelt és legalább házilagos kivitelezésű víz- és csatornahálózattal ellátott lakásban élt.

Az összkomfortos és a fűtéssel ellátott komfortos lakásokban élők együttes aránya alapján a nyugati országrész külterületein élők általában jobb helyzetben voltak, mint a keleti térségekben. Leginkább Győr-Moson-Sopron és Zala megye emelhető ki, ahol a külterületi népesség 83–84%-a élt e két lakáskategóriába tartozó lakás valamelyikében, ugyanakkor Borsod-Abaúj-Zemplén megyében mindössze 47%-a. Az Alföld, ezen belül a Homokhátság 71%-os aránya 4,0, illetve 3,7 százalékponttal volt alacsonyabb, mint a többi országrészben.

Azok a lakások, amelyek a komfortos követelményeknek nem felelnek meg, de legalább egy 12 négyzetmétert meghaladó lakószobával, főzőhelyiséggel, fürdőszobával vagy vízöblítéses WC-vel, a közművek közül villanynal és vízellátással, valamint egyedi fűtési móddal rendelkeznek, a félkomfortos lakások. 2011-ben ilyen körülmények között a külterületi lakásban élők 8,4%-a, 24 ezer fő lakott, legtöbben (12%-uk) Borsod-Abaúj-Zemplén megyében.

Az előzőnél sokkal többen éltek viszont olyan, a félkomfortos követelményeknek meg nem felelő lakásban, ahol csak a 12 négyzetméter alapterületet meghaladó lakószoba és a főzőhelyiség, valamint a fűtési lehetőség megléte az alapkövetelmény, a WC és a vízvételi lehetőség pedig csak a lakáson kívül megoldott. Országosan a külterületen élők viszonylag nagy aránya, 18%-a (52 ezer fő) lakott ilyen fűtéssel ellátott komfort nélküli lakásban, amely megyénként 10 és 37% között mozgott, legnagyobb arányban Borsod-Abaúj-Zemplén megyében.

2011-ben az ország külterületi településrészein közel 4100-an még az előzőeknél is rosszabb körülmények között, fűtés nélküli vagy szükség- és egyéb lakásban éltek.

7.2. A lakott egyéb lakóegységben élők otthonának jellemzői

Az előzőekben említett rendkívül hátrányos helyzetű 4100 külterületi lakoson túlmenően további 5700 ember, a külterületi magánháztartások tagjai 2%-ának otthona nem is nevezhető lakásnak, csak lakott egyéb lakóegységnek.²⁴ Ez jellemzően olyan lakott gazdasági helyiség vagy egyéb létesítmény (pl. lakókocsi), esetleg más épület telkére épített és önálló háztartás által használt különálló építmény (pl. nyári konyha), amely a lakás fogalmának nem felel meg.

A lakott egyéb lakóegységeknek a felszereltsége nagyon hiányos. A benne élők leginkább a vízöblítéses WC-t és a fürdőhelyiséget nélkülözik, de 40%-uk vezetékes víz, sőt egytizedük villany nélkül kénytelen mindennapjait megoldani. A felszereltség – a vízellátás kivételével – nem a községek, hanem inkább a városok külterületi részein rosszabb. Mindez arra utal, hogy a szociálisan leghátrányosabb helyzetűek nem elsősorban a községek, hanem inkább a nagyobb települések, a városok külterületein élnek.

19. tábla

A lakott egyéb lakóegységben élők otthonának településtípusonkénti főbb jellemzői, 2011

Megnevezés	Konyha és főzőhelyiség	Fürdőhelyiség	Vízöblítéses WC	Vízellátás	Villany	Fűtés
	nélküli lakott egyéb lakóegységekben élők aránya, %					
Összesen	17,4	62,6	63,5	40,0	10,1	1,4
Ezen belül:						
Megyei jogú városok	22,9	54,9	54,3	31,3	5,5	1,2
Többi város	15,2	67,7	70,0	41,0	11,1	1,5
Községek	16,5	62,6	63,0	46,1	12,0	1,4
Alföld	15,4	64,3	67,5	41,4	10,4	1,3

Az Alföld külterületi részein az országos átlagnál kevésbé jellemző a lakott egyéb lakóegységben élők jelenléte, 2011-ben az Alföld nem intézetben élő külterületi lakosainak egy százaléka lakott ilyen körülmények között.

²⁴ A lakott egyéb lakóegység fogalmát lásd: <http://www.ksh.hu/nepszamlalas/docs/modszertan.pdf>. – Épület, lakás. 20. oldal. Letöltés dátuma: 2016. május 26.

Felhasznált irodalom

Csatári Bálint: Homokhátság 2004. Szembesítés, lehetőségek, teendők. Kecskemét: MTA RKK Alföldi Tudományos Intézet, 2004.

Dóka Richárd: A homokhátsági tanyák térségi szintű környezeti vonatkozásai. In: Tanyakutatás, 2005. Kutatási jelentések, 1. füzet. A tanyás térségek környezete. Kecskemét: MTA RKK Alföldi Tudományos Intézete, 2005. 6–14. o.

Duró Annamária: A tanyai társadalom. In: Tanyakutatás, 2005. Kutatási jelentések, 3. füzet. A homokhátsági tanyák társadalma és szociális problémái. Kecskemét: MTA RKK Alföldi Tudományos Intézete, 2005. 2–16. o.

Erdői Ferenc: Magyar tanyák. Budapest: Akadémia Kiadó, 1976. 50–133. o.

Kovács András Donát: A tanyás térségek környezeti konfliktusai. In: Tanyakutatás, 2005. Kutatási jelentések, 1. füzet. A tanyás térségek környezete. Kecskemét: MTA RKK Alföldi Tudományos Intézete, 2005. 17–18. o.

Kovács András Donát: A tanyák társadalmi környezete és a helyi tudás szerepe a környezeti konfliktusok feloldásában. In: Tanyakutatás, 2005. Kutatási jelentések, 1. füzet. A tanyás térségek környezete. Kecskemét: MTA RKK Alföldi Tudományos Intézete, 2005. 34. o.

Márkus István: Az „alföldi út” és elakadása. In: Valóság. 1986. 4. sz. 30–58. o.

Szenti Tibor: A tanya. Budapest: Gondolat Kiadó, 1979.

Források

35/2015. (VI.30.) FM rendelet a Tanyafejlesztési Program előirányzat keretében nyújtott támogatás 2015. évi igénybevételének feltételeiről

321/2012. (XI. 16.) Korm. rendelet – a területszervezési eljárásról. 1. § 6. pont

B/38. számú Jelentés a tanyák és tanyás térségek megőrzéséről és fejlesztéséről szóló 49/2009. (V. 27.) OGY-határozatban foglaltak 2011. és 2012. évi végrehajtásáról.

Magyar Néprajzi Lexikon. <http://mek.oszk.hu>. Letöltés dátuma: 2016. május 26.

Magyarország Helységnévtára. <http://www.ksh.hu>, Kiadványok/Helységnévtár menüpont. Letöltés dátuma: 2016. május 26.

Népszámlálás, 2011. Országos adatok: Módszertani megjegyzések, fogalmak.

Összefoglaló az MTA RKK ATI és a VÁTI Kht. által „Átfogó fejlesztési program a tanyás térségek helyzetének a javítására, különös tekintettel a tanyavillamosítási feladatokra” címmel végzett munkáról. Budapest–Kecskemét: 2005. augusztus. <http://www.vati.hu>. Letöltés dátuma: 2016. május 26.

Megjegyzések

A kiadványban használt fogalmak magyarázata, definíciója a www.ksh.hu/nepszamlalas internetes oldalon az *Adatok/Módszertan* menüpont alatt található.

A százalék- és viszonyszámok kiszámítása kerekítés nélküli adatok alapján történt.

A kiadványban néhány kivételtől eltekintve egységesen kezeljük a tizedes jegyeket: a 10 alatti százalékok esetében egy tizedesig írjuk ki a számokat, az afeletti számok esetében pedig egész számra kerekítünk.

A részadatok összegei – a kerekítések miatt – eltérhetnek az összesen adatoktól.

Varianciaanalízis – átlagéletkor szerinti eltérés vizsgálata

Elemzésünkben varianciaanalízis segítségével törekedtünk arra választ kapni, hogy van-e különbség a külterületen élők átlagéletkora között attól függően, hogy milyen típusú településen, illetve melyik megyében élnek. Az SPSS-programcsomagon belül az egyszempontú varianciaanalízist, majd a Scheffé-módszert választva többek között az átlagtól való átlagos eltérést, valamint a szignifikanciaértékek alakulását is megvizsgálhatjuk. A statisztikai eljárás célja, hogy a külterületen élő népességet a vizsgált szempont alapján olyan csoportokba rendezzük, amelyekben belül az átlagok között nem találunk jelentős eltéréseket.

Jelmagyarázat

- = A megfigyelt statisztikai jelenség nem fordult elő.
- 0 = A mutató értéke olyan kicsi, hogy kerekítve zérust ad.

További információk, adatok (linkek)

Táblázatok

Elérhetőségek:

kommunikacio@ksh.hu

info@ksh.hu

Telefon: (+36-1) 345-6789